

Res. 2067¹v.

בן סירא

SENTENTIAE

MORALES BEN SYRAE,

VETVSTISSIMI AVTHORIS HE-

braei, qui à Iudæis nepos Hieremiæ pro-

phetae fuisse creditur, cum

succincto com-
mentario.

TOBIAS HEBRAICE VT IS

ADHVC HODIE APVD IVDÆEOS INVENI-

tur, omnia ex hebræo in Latinum translata,

in gratiam studiosorum linguæ

sanctæ, per PAVLVM

FAGIVM.

ISNAE. M. D. XXXXII.

GASBARI HELDELINO LI

TERARIAE PV B IS APVD LINDA

uium moderatori doctissimo,

PAVLVS FA

GIVS. S. D.

Q Vando quidem in hoc maxime laboro, charissime
 זָבֵר Heldeline, ut ex scriptis hebraeorū, non tam
 quæ ad linguam discendam, quàm quæ ad pietatem colen-
 dam, uitam instituendam, moresq; formandos, (qui certe
 omnium studiorum nostrorum finis esse debet) faciunt,
 e tuam, ac in lucem proferam: uisi sunt ad hoc institutū nō
 inepti esse libelli, Tobias hebraice, atq; Ben Syra cum sen-
 tentiis suis moralibus, ordine alphabetico ab illo cōscrip-
 tis, qui ab Hebræis inter priscos sapientes numeratur, &
 nepos Hieremiæ prophetae fuisse putatur. Vt enim olim
 apud Græcos philosophi, quod uitam hominum institue-
 rent, oratoribus præferebantur, ita & in lingua sancta eos
 authores præcipuo loco habendos censeo, qui non tam lin-
 guæ quàm uitæ recte instituendæ præcepta tradunt. Ex
 quibus etiam cognoscere licet, uestigia sapientiæ ueteris
 populi Iudaici, qua à Deo Opt. Max. præ omnibus ter-
 ræ populis præditus fuit, attestante hoc ipsum & sacra scri-
 ptura, Deut. 4. **בִּי הָיָא חִכְמַתְכֶם וּבִינְתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים**
אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּ אֶת כָּל הַחֻקִּים הָאֵלֹהִים וְאָמְרוּ רַק עַם חִכְם וְנִבְוִז
חֻקֵּי הַגְּדוֹל הַזֶּה וְגֹמְרִי Id est. Hæc enim est sapiētia & in-
 telligētia uestra, coram populis, ut audiant omnia ista sta-
 tuta & dicant: utiq; populus ille sapiens & intelligens est,
 &c. Quod autem mi amantissime Heldeline, hoc nouum
 opusculum, tibi magis quàm alijs dedicare placuit, duæ ad-
 hoc me potissimum mouerunt causæ. Prima, quod uideo,
 doctos

EPISTOLA NVNCVPATORIA.

doctos quosdam in ea esse sentētia, sanctam linguam pro-
 uectiori demum ætate, atq; post plenam omnium aliarum
 artium & linguarū perceptionē, addiscendam esse. Quod
 si uerū est, profecto Heldelinus noster iam multis nomini-
 bus dignus est, qui in sanctæ linguæ penetralia, quam du-
 dum delibare cepit, altius & penitius ingrediatur: ut qui
 ob accedentē ætatem senilē, indies nobis magis atq; magis
 venerandus apparet. Quiq; in cæteris melioribus artibus
 & linguis cyclopediā pulchre absoluerit, ut iā merito rude
 donandus, si non quicquid superest temporis uitæ, in sacra
 lingua consumere mallet, ad quam uideo hominem diui-
 no quodam entusiasmo cœlitus rapi. Altera, quod meis
 lucubratiūculis ac laboribus, tales patronos quæro & cu-
 pto, qui non tantum eos à maleuolorum linguis uindicēt,
 sed & qui sua opera sanctam linguam hebræam, apud stū-
 diosius eius promoueant, mecumq; pomeria eius ampliare
 studeant. Ad quam rem sane quis magis appositus Helde-
 lino nostro, ut qui iam annis aliquot, Scholæ Lindauensi,
 magna cum celebritate & laude suorum etiā conciuium
 præst. Eoq; iuuentutem suæ disciplinæ cōcreditam, in he-
 bræa etiā lingua, magna cum ingenij fœlicitate, pulchre
 erudire potest. Vt enim iuuenilibus etiā animis amor lite-
 rarum hebraicarum sensim instilletur, ad id magnum ha-
 bere momentū puto, ut cū tempore sacras literas, ipsamq;
 theologiam, minus fastidiant, pietatisq; studium magis co-
 lant, ad quæ, hebræam linguam plus alijs conferre nemo
 facile inficiabitur. Tu itaq; mi uenerāde Heldeline, novos
 istos libellos hebraicos, grata manu suscipere, et fruiere,
 sic tamen ut memor sis dicti istius prophetici

וְהַמְשִׁבִּי לִים וְהַמְשִׁבִּי לִים וְהַמְשִׁבִּי לִים
 וְהַמְשִׁבִּי לִים וְהַמְשִׁבִּי לִים וְהַמְשִׁבִּי לִים
 id est. Et qui alios erudiunt, fulgebūt sicut splendor firma-
 menti, & qui multos ad iustitiam conuertunt, (erunt) sicut
 stellæ in sæculum & in perpetuum. Vt inde admonitus sic

A 2 te ge-

Res. 2067 v.

EPISTOLA NVNCVPATORIA.

te geras, ut quod lingua germanica Höld, belle cognominaris, in sancta quoq; lingua, cuius ob intellectu eius utilitatem, ueruses & admirator & amator, hebraice שילה uere dicaris. Porro non subterfugi eum laborē, ut hebreis puncta adijcerem, in gratiam eorum qui in hebraismo non sunt admodum exercitati, quo isto pacto hebraea facilius legant & intelligant, lectaq; & intellecta illis eo sint iucundiora. Et ut ita ex punctatis non punctata legere paulatim asuescant.

V A L E.

בִּישׁוּם אֱלֹהִים רַבָּא וְיִקְוִיָּא אֲכַתּוּב אֲלֵפָא

בֵּיתָא דְרַבִּין סִירָא ו

א	אֲזִקִּיר לְאַסְיָא עַד דְּלֹא תַצְטְרִיךְ לִיה
ב	בֵּר דְּלֹא בֵּר שְׂבָקִיה עַל אִפִּי מֵיָא וְיִשׁוּט
ג	גִּרְמָא דְּנַפִּיל בְּחֻלְקָה גְּרֵדִיח
ד	דְּחָבָא צְרִיד לְחַמְצָאָה וְעוֹלִימָה לְאַלְחָאָה
ה	הוּי טוֹב וְחֻלְקָה מִז טַבְתָּא לֹא תִמְצַע
ו	וּוּי לִיה לְבִישָׁא וּוּי לְחוּז לְדְבוּקִיהוּ
ז	זְרוּחַ לְחַמְדָּא עַל אִפִּי מֵיָא וּבִיבְשָׁתָא וְאַתָּה מִשְׁפַּח לִיה
	בְּסוּחַ יוֹמִיָא
ח	חֲזִית חֲמִיר לֹא אוֹכֵס וְלֹא חֲזִיר
ט	טוֹב לְבִישׁ לֹא תַעֲבִיד וּבִישָׁא לֹא מְטִי לָךְ
י	יָדָב מִז טַבְתָּא לֹא תִמְצַע
כ	כְּלֵתָא עֲלֵתָא לְגִיבְנָא וְלֹא יִדְעָה מַח מְטִי לָךְ
ל	לְחַפְימָא בְּרַמְיָא וְלִשְׁטִיָא בְּכַרְמִיָּא
מ	מוֹקִיד מִבְּסֻרוֹהִי דְאִמִּי לְחַמְרָא
נ	נִיר דְּלִיק מוֹקִיד גְּדִישִׁין סְגִיאִין
ס	סַבָּא בְּבֵיתָא סִימְנָא טַבָּא בְּבֵיתָא
ע	עֲרַבָּא טַבָּא מֵאָה צְפָרִין וּבִישָׁא אֵלֶת אֲלֵפִין
פ	פְּתוּרָא פְּרִישׁ מִחֻלְקָתָא בְּסַתְלָחָה
צ	צְרִיד לְמִיכָב וְלְמִיתָז יְהֵא חֻלְקָה עִם טַבִּין
ק	קְרוּבָא סְחוּרְתָא אֲבֵלְתִיָּה מֵאֲרִיָּה וְרִדְיָקָה אֲכַל וְצוּם
ר	רְחִימָא חֲדַמָּאָה לִית אֵת כְּפַר בֵּית
ש	שִׁתִּין מְלִיכִין יְחוּז לָךְ וּמְלִיכוֹת בְּפֶשֶׁךְ לֹא תִשְׁבוּחַ
ת	תְּתִיב לָךְ יָד כִּי הוּת שְׂבִיעָה וְלֹא דְהוּת כְּפִיבְנָא

SENTENTIAE MORAE

LES BEN SYRAE.

I אוֹקוּר לְאַסִּיאַ עַד דְּלֹא תִצְטַרְוּךָ לִיהוּ

Honora medicum antequam eo opus habeas.

פִּירוּשׁ

לְעוֹלָם יְהוּדִים אִדָּם תִּפְלֵה לְעַרְבָה שְׂאֵל מֵלֹא אֲכַרְתֶּם אֲבִינִי
לֹא הַקְדִּים תִּפְלְתוּ לְעַרְבָה לֹא בְשִׁתְיִיר מִשׁוֹבְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל
שָׂרִיד וְפָלִיט בְּיָמֵי יְחוּשָׁע בֶּן נֹזֵן וְאִימְתֵי הַקְדִּים אֲכַרְתֶּם
אֲבִינִי תִפְלֵה לְעַרְבָה כִּיזוּ שֶׁנִּפְטָר מִבֵּית אֲבוֹתָיו שֶׁנֶּאֱמַר
וַיֵּלֶךְ לְמִסְעָיו מִצֶּבֶד וְעַד בֵּית אֵל וְאִיזוּ קִרְיָאָה שֶׁקָּרָא
אֲכַרְתֶּם אָמֵר יוֹסֵף בֶּן עֻזִּיאֵל הִיָּה יוֹדֵעַ אֲכַרְתֶּם אֲבִינִי מִ
מַעֲשֵׂה עֲבֹד שֶׁהָיָה עֲתִיד לַעֲשׂוֹת וְרָאָה בְּנִבְאוֹתָיו שֶׁלֹּא
יִשְׁתְּיִיר מִשׁוֹבְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַד אֶחָד לְפִיכָךְ קָרָא בְּשֵׁם
יְהוָה וְאָמַר רַבּוֹן הַעוֹלָמִים עֲבָדִי וְיָמָּה בָּחוּר וְהָרֵן שֶׁלֹּא
יִדְעוּ שְׁמֹת וְלֹא הִלְכוּ בְּאוֹרְחֹתָיִךְ מֵעוֹלָם וְלֹא נִפְרְדוּ מִ
בִּבְיַת אֲבוֹתָיו וְהָרֵי בְּגִיָּה וּבְבִי בְּגִיָּה יָחִיד וְיָרְשׁוּ אֶרֶץ
וְאֲנִי שֶׁנִּפְרְדְּתִי מִבֵּית אָבִי וְלֹא עֲבָרְתִי עַל צְנוּיָת וְהָרֵי בְּבִי
בְּתַחֲבִיבוֹ כְּלִיחָ אָמֵר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּבִי כִּכְר בְּפִתְחֵהָ
אֲזִיכָה עַל כְּבִיד שֶׁלֹּא יוֹתֵר מֵהֶם אֵלֶּא אֶחָד בְּלִבְד וְשִׁמּוֹ
יֵאִיר בֶּן מִנְשָׁה וְאַרְבָּה אֵת זִרְעוֹ זָרַע יַעֲלֵב וְעִבְשׁוּ שֶׁהַקְדָּמָת
תִּפְלֵה לְעַרְבָה לְפָנָי לֹא יִהְרַג מֵהֶם אֵלֶּא יֵאִיר בֶּן מִנְשָׁה
כְּלִבְד כִּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁמַר יִשְׂרָאֵל מִיַּד וַיִּסַּע אֲכַרְתֶּם תְּלוּד ו
וְנִסְוַע חֲנָנִיָּה לְפִיכָךְ לֹא גָהַר מִיִּשְׂרָאֵל כִּיזוּ בֵּית אֵל וּבִיז
הָעִי בְּמִקְוֹם שֶׁהַקְדִּים אֲכַרְתֶּם תִּפְלֵה לְעַרְבָה אֵלֶּא יֵאִיר
בֶּן מִנְשָׁה כְּלִבְד שֶׁנֶּאֱמַר וַיְכַר מֵהֶם אֲנָשִׁי הָעִי בְּשָׁלְשִׁים
וְשֵׁשָׁה אִישׁ וְנִרְאוּ לְפָסוּחַ לֹדְמֵר שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשָׁה אִישׁ אֵלֶּא
מֵהָר

SENTENTIAE MORALES

מהו בשלטים וששה איש זה יאיר בן מנשה ששהול ב
 בשלטים וששה של כהדריו | לפיכך בשראו ישראל
 שנהרג יאיר בן מנשה בדרעזו ונפלו על פניהם ואמרו
 אוי לנו שלא היה בישראל כמוהו | אוי לנו מה תהא
 עלינו מיד וימס לבב העם ויהי למים | ולבך יקדים אדם
 תפלה לצרה | ואח לרופא שגר לו דרוז וכיוז שתבא
 לידי חולי יזכור טובותיך וירצה לבקרך | והיינו דאמר בן
 סידא אוייר לאסנא עד דלא תצטריר ליה |

EXPOSITIO.

Semper anteuertat homo oratione sua tribulationem,
 Nihil enim Abraham pater noster anteuertisset oratio-
 ne sua afflictionem, non relictus fuisset ab hostibus Israël,
 uel unus, qui euasisset in diebus Iehosuah filij Nun. Quod
 si rogas, quando Abrahā prius orauerit quā uenerit ca-
 lamitas, scias hoc tum factum esse, quando deseruit patrios
 lares, iuxta id quod dicit scriptura. Et profectus est cum
 turmis suis à meridie usq; in Bethel. Quod si iterum rogas,
 quānam sit oratio, qua inuocarit Deum, respondet Ioseph
 filius Vzielis adhūc modum. Sciebat Abraham pater no-
 ster factum Achan quod tandem perpetraturus erat. Vi-
 dit in prophetia sua, quod nō relicturi essent hostes Israē-
 lis, uel unum, ob id inuocauit dominum dicens. Domine
 sæculorum responde mihi. Quid sunt Nahor & Haran?
 Non cognouerunt nomen tuum neq; ambulauerunt in
 uijs tuis unquā, neque deseruerunt domum paternam,
 nihilominus tamen filij atq; nepotes eorum uiuēt atq; pos-
 sidebunt terram. Ego uero qui deserui domum patris mei,
 neq; transgressus sum mandata tua, en futurū est, ut filij mei
 rei fiāt exterminij. Respōdit ei Deus sanctus benedictus,
 mi fili, iam dudum diuinitus statutum est de filijs tuis, ut ex
 eis

Gene. 15.

eis nō nisi unus tantum residuus maneat, nempe Iair filius
 Menasse, cuius semen multiplicabo instar semen Jacob.
 Modo autem quia anteuertisti oratione tua istam afflictio-
 nem in conspectu meo, non interficietur ex eis nisi Iair fi-
 lius Menasse solum, ut nō deleatur Israēl. Quo audito A-
 brahā, statim profectus est meridiē uersus, atq; hinc factū
 est, ut nemo ex Israēl occisus fuerit inter Bethel & Hai,
 in loco scilicet ubi Abraham orationē fudit, anteq; immi-
 neret calamitas, præter Iair filium Menasse, id quod patet
 10. ius. 7. ex eo quod dicitur. Et percusserunt ex eis uiri Hai circiter
 36. uiros, ubi in textu dicēdum erat: Triginta & sex uiros,
 quid ergo sibi uult quod dicitur circiter. 36. uiros, per hoc
 inquam innuī Iair filius Menasse, qui adæquatus fuit iu-
 dicibus, quos Sanhedrin uocant. Proinde cum uidissent
 filij Israēl interfectum esse Iair filium Menasse, perterriti
 prociderunt in faciem, dicentes uæ nobis, non enim fuit si-
 milis ei in Israēl, uæ nobis, quid fiet nobiscum. Illico lique-
 factum est cor populi, & factum est tanquam aqua. Hinc
 ergo discat homo, ut orationem præmittat tribulationi. In-
 super & medico munera mitte, quo cum in morbum in-
 cideris, memor tui officij, eo beneuolētiō sit ad inuisendū
 te, atq; hoc sibi uult Ben Syra cum dicit, Honora medicū
 antequam eo indigeas.

II בַּר דְּלֹא־בֵר שְׁבִקוּהָ עַל אֲפִי מֵיָא וַיִּשׁוּט

Filium qui non est filius relinque in superficie aquarum ut natet.

פִּירוּשׁ

לְעוֹלָם הָיָה מְיֻסָּר אֶת בְּנֵי יִתְדֵי מִדְּרֵי וְהִלְקָה אוֹתוֹ וְאִם
 תִּרְאֶה שְׁלֹא יִדְעִיל בּוֹ הִלְקָה עֲזוֹב אוֹתוֹ וְאִם הוּא רוֹדֵת
 אוֹתְךָ הוֹדֵבֵא אוֹתוֹ לְסָחֵלוֹ וְאִם אֵיז אִתָּה יָכוֹל לַעֲשׂוֹתוֹ בְּזֶ
 סוֹרֵר

SENTENTIAE MORALES

סורר ומורה זרוח אותו לבחר ופרנס את הרעים דברי ע
 עוזיאל בנו של בן סירא , אבל יוסף בן עוזיאל אומר
 וכי אפשר לו לאדם להרוג את בנו אלא כיצד יעשה מי
 שיש לו בן שאינו תמוז יעזוב אותו ואם ראהו שנפל לבור
 לא יוציאנו אלא יטביענו ואחר כך יבכו ויתאבל עליו ,
 כמו שעשה דוד שבכל זמן שרדפו אכשלום עזבו עד ש
 שעבשו הקדוש ברוד הוא לאכשלום והוחזק ראשו באלה
 ואת דוד לא פלטהו אלא שלח מי שהרגו , ואחר כך בכה
 אותו והתאבל עליו כדי שלא יראו בני אדם שהוא יצא
 להורגו , וכן סורר בדברי יוסף בן עוזיאל נבדו , והיינו
 דאמר בן סירא בר דלא בר שבקיה על אפי מיא נישוט .

EXPOSITIO.

Perpetuo castiga filium tuum, plusquam satis sit, & uer-
 bera eum. Quod si uideris nihil in eo proficere uerbera,
 desere eum. Et si te persequitur, educ eum ut lapidibus ad-
 obruatur. Quod si non potes efficere ut tanquam rebellis
 & inobediens iure puniat, proiicito eum in flumē, ut esca-
 piscibus fiat: sic monet Vziel filius Ben Syra. Caterū Io-
 seph filius Vzielis dicit. Nunquid possibile est homini oc-
 cidere filium suum, quid ergo faciat cui filius est immorige-
 rus? deserat scilicet eum. Et si uiderit eum incidere in lacū,
 non extrahat eum, quin potius suffocet eum, atq; deinceps
 defleat ac lugeat eum: sicut Dauid fecit, qui toto tempore
 quo persequebatur eum Absolon, deseruit eū, donec Deus
 in eum animaduertens, in quercu suspendio perijt, quem
 Dauid adeo non eripuit, ut mitteret qui interficeret eum.
 Dein uero fleuit ac luxit eum, ut non uiderent homines
 quod ipse egressus esset ad occidendum eum. Atq; hoc sibi
 vult filius Syra cum dicit. Filius qui non est filius, &c.

B גרמא

גַּרְמִיא דְּנַפְיִל בְּחוֹלְקֵי גַרְדִּיחַ ו

III

Os quod forte tibi contigit, rodito.

פִּירוּשׁ

לְעוֹלָם לֹא תִשָּׂא אִשָּׁה אֶלֶּא מִיּוֹחֶסֶת וְאִפִּילוּ אֵתָּה מוֹצֵא
 אוֹתָה עֲרוּמָה וְלֹא תִשָּׂא אִשָּׁה שְׂאִינָה הַגּוֹנָה לְדֹ , וְאִפִּילוּ
 הִיא לּוֹבֶשֶׁת כְּלֵי כֶסֶף וְכֵלֵי זָהָב שֶׁכָּל הַנוֹשָׂא אִשָּׁה לְשׁוֹם
 מִמוֹז יֵרֵחַ גְּכַנְסֵי וְנִרְחַ יֵצֵא וְהַמְמוֹז כֻּלָּה , שְׁנֹאמֵר
 בְּלֹא בְגָדוֹ כִּי בָנִים יֵלְדוּ עִתָּה יֵאָכְלֵם חֲדָשׁ אֶת חֲלִהֵיהֶם
 שְׂמִיא תֹאמֵר שֶׁהַנוֹשָׂא אִשָּׁה לְשׁוֹם מִמוֹז אֵינּוּ חוֹטֵא כִּבְר
 בְּאֵמֵר בִּיהוֹה בְּגָדוֹ , וְשְׂמִיא תֹאמֵר בָּנִים שְׂיוֹצֵאִים מִמִּנְהָ
 מִיּוֹחֶסֶת הֵם וְיִקְרָה גְּכַסִּים תִּרְכָּה כִּבְר בְּאֵמֵר עִתָּה יֵאָכְלֵם
 חֲדָשׁ אֶת חֲלִהֵיהֶם , וְשְׂמִיא תֹאמֵר זְמוֹ מְרוֹבַח יֵאָכְלֵם
 תְּרֵי כִּבְר בְּאֵמֵר חֲדָשׁ , וְשְׂמִיא תֹאמֵר גְּכַסִּיָּה יֵאָבֵד הַקְּדוֹשׁ
 כִּבְרֵךְ הוּא וְלֹא גְכַסִּי תְּרֵי כִּבְר בְּאֵמֵר חֲלִהֵיהֶם , וְלֹא עוֹד
 אֶלֶּא כָּל הַנוֹשָׂא אִשָּׁה לְשֵׁם מִמוֹז אֵינּוּ רוֹאֵה יוֹם טוֹב עִמָּה
 וְאִם אֵינּוּ יָכוֹל לִישָׂא אִשָּׁה מִיּוֹחֶסֶת יִשָּׂא מִשׁוֹחֲרֵרֵת לְפִי
 שֶׁהוּא בְּמִדְלוֹ אֶת עַל פִּי שֶׁהִיא הִשָּׂה לוֹ יוֹתֵר מֵאֲזַכָּל ל
 לְאֶהָאֵב וְאֶשְׁתּוֹ שֶׁל חֲדָשׁ שְׂאֵבְדוֹ אֶת בְּעֻלֵיהֶו , וְאִם לֹא
 יִגְרֵשׁ אוֹתָה יִפַּח עֵשֶׂה לְפִי שֶׁבְּשִׁבִילָה אֵיז מְכַנְסִין אוֹתָה
 לְדִין שֶׁתְּרֵי שְׁנֵיגוֹ אַרְבַּע אֵיז גְּכַנְסִין לְדִין וְאֵלוֹ הֵז דְּקוֹדְקֵי
 עֲבִיּוֹת , וְחוֹלֵי מַעִים וְהַרְשׁוֹת וּמִי שֵׁישׁ לוֹ אִשָּׁה רַעָה
 וְאֵינּוּ מְגַרְשָׁה וְאִם גִּירְשָׁה לֹא עֵשֶׂה יִפַּח , שְׂאֵיז שְׂעָה
 מִשְׁחָקֵת לוֹ אַחֲרֵיהֶ , וְלֹא עוֹד אֶלֶּא שֶׁהַעוֹלָם מִחֲשִׂידָ לּוֹ
 בְּשֶׁהוּא מְגַרְשָׁה , וְהֵיבּוֹ דֹאמֵר בּוֹ סִירָא גַרְמִיא דְּנַפְיִל
 בְּחוֹלְקֵי בִּז עֲבָא אוֹ בִישׁ גַּרְדִּיחַ ו

Expositio

SENTENTIAE MORALES

EXPOSITIO.

NVnquam uxorem ducas nisi e bona familia natam, nihil moras etiamsi ea paupercula sit. Neque unquam uxorem ducas, quae non conuenit tibi, tametsi argento & auro uestita sit. Quisquis enim uxorem ducit propter diuitias, non diu illis fruetur, sed progressu temporis sensim instar emergentis atque iterum occidentis lunae euanescet, teste scriptura. Filios alienos genuerunt, nunc mensis deuorabit eos atque agros eorum. Quod si forte dixeris, non peccare eum, qui uxorem ducit ob diuitias: attende quod dicitur, In dominum prauaricati sunt. Et si denuo obijcias, filij qui ex ea procreantur nobiles sunt, unde qui tale ducit, diuitias multas comparabit, obserua quod scriptura dicit. Nunc mensis deuorabit eos atque agros eorum. Quod si dicas hoc non futurum breui, sed post multum temporis, considera quod dicitur, Mensis deuorabit eos. Iterum si obijcias, Diuitias uxoris & non mariti perdet Dominus: expende quod dicitur, atque agros eorum. Neque haec incommoda solum sectantur eum, uxorem quicumque ducit pecuniae causa, sed & nunquam cum ea ullum latum diem aget. Quod si cui non datur uxorem ducere nobili genere natam, libertinam ducat, eo quod fata sic ordinarunt. Neque curet etiamsi molestior ea fuerit, uel ipsa Izabael, uxore Achab, uel etiam uxore Korah, quae perdiderunt maritos suos. Et si non repudiauerit eam, bene agit: quia propter eam, non reus fit iudicio: sic etenim legimus, Quatuor sunt hominum genera quae non ueniunt in iudicium: Nempe, Qui extrema laborant paupertate. Qui patiuntur colicam passionem. Qui funguntur magistratu. Et cui est mala uxor, nec repudiat eam. Hoc est quod dicit Ben Syra. Os quod cecidit in sorte tua, siue malum siue bonum fuerit, rode.

Hosea. 5.

דִּהְבָּא צְרִירָה לְקַבְּצָאָהּ וְעוֹלִימָא לֹא לְסָאָהּ

A 2 Aurum IIII

B 2

Aurum indiget percussione, & puer uerberatione.

פירוש

לעולם הווי מיסר את בנך יוהר מרדאי ולא תמוצע
 ממוצו בכל יום הלקחה כדי שתהא יראתך עליו מה
 תחב צריך הלקחה את הצער צריך הלקחה כדי שתלמדנו
 דברי תורה שהם דומים ללהם שנאמר כי לא רצב ללהם
 ולא צמיא למים כי אם לשמוע את דברי א' ומה תחב
 אם תלקח אותו מצהיב יפה אה הצער אם תלקח יפה
 יצא יפה לפיכך הלקח את בנך כדי שתהא יראתך עליו
 שאלמלא לא היה שאל בז קיש מלקח את בניו בכל ש
 שעה היה רדפהו יהוצתו בנו בשאמר לו בז נעות
 המידות אלא מתוד שתיח אימתו של שאל עליו לא
 רדפו לאביו ומביו שתיח מלקח שאל ליהוצתו בנו
 שנאמר ויטל שאל את תחבית עליו להכותו וקתיב כי
 מות תמות יהוצתו ונדוד המלה עליו השלום שלא היה
 מיסר את בניו לא היה מלקח איתם לפיכך צמד אמבז
 ושכב עם תמר אחותו ולפיכך צמד אבשלום עליו
 לתרו ומביו שלא היה מיסר נוד לבנו דקתיב ולא
 עצבו מימיו לאמר ואה אברהם אבינו אם לא היה
 מלקח את בניו ואת בני ביתו היה ישמעאל הורג אותו
 בשגרשו מביתו ויהי עבדיו הורגים אותו כשאמר להם
 שבו לכם פה עם החמור הדומיו לחמור ויהי יצחק
 הורג לאביו כשנעמד על גבי המזבח ואה אליעזר היה
 מבטל שבעתו ואה בני הפלגשים היו הורגים אותו כ
 כשגרשם מעל יצחק בנו מעל יצחק בנו אלא שתיתח
 יראתך

SENTENTIAE MORALES

יִרְאוּ עַל כָּל־ם , וּמִצִּוַי שֶׁהֵיטָה יִרְאוּ עַל בְּנָיו וְעַל בְּנֵי
 בֵיתוֹ שֶׁנֶּאֱמַר כִּי יִדְעִיתוּ לִמְעַן אֲשֶׁר יִצְוָה אֶת בְּנָיו וְאֶת
 בֵיתוֹ וְכוּלֵי וְלִפְיֶכֶד תִּהְיֶה יִרְאוֹתָם עַל בְּנֵיהֶם וְלֹא תִמְנַע מֵהֵם
 הַלְקָאָה שֶׁנֶּאֱמַר אֵל תִּמְנַע מִנְעַר מוֹסֵר , וְהֵיבִינּוּ דֹאמַר
 בֶן סִירָא דִּהְבֵּא צְרִיד לְהַמְצִיחָה וְעוֹלָיִמָא לְאַלְקָאָה |

EXPOSITIO.

Nunquam non castiga filium tuum plusquam satis sit,
 neq; intermittas quo minus cotidie eum uerberes, in
 eum scilicet finem, ut semper timeat te. Quo pacto se ha-
 bet aurum: opus habet percussione, sic quoq; & adolescens
 opus habet uerberibus, ut possis eum docere uerba legis,
 quæ comparantur pani, sicut patet ex isto loco scripturæ.
 Non famē panis, neq; sitim aquarum, sed audiendi uerba
 dei. Est quoq; & hoc ingenium auri, ut quo magis illud mal-
 leo diducendo percusseris, eò magis fulgeat: sic quoq; se ha-
 bet & adolescens, quo plus uerberaueris eum, eo fiet tracta-
 bilior. Proin uerberato filium tuum, ut timor eius à te nun-
 quam recedat. Nisi enim Saul nunquam non uerberibus
 castigasset filios suos, persecutus eum fuisset Ionathan fi-
 lius eius, quando appellauit eum filium peruersæ matris,
 & reprobatae ob rebellionem. Sed quia reueritus fuit pa-
 trem suum, ob id non persecutus fuit eum. Sed unde disci-
 mus quod Saul uerberauit Ionathan filium suum, ex eo
 nempe ubi dicitur. Et leuauit Saul lanceam contra eum ut
 percuteret eum. Ex eo itē quod scribitur. Quoniam mor-
 te moriaris Ionathan. Porro rex Dauid (super eū sit pax)
 quia non castigauit filios suos, neq; uerberauit eos, ob id
 surrexit Amnon & concubuit cum Thamar sorore sua,
 Hinc quoq; & Absalon surrexit ad occidendum eum. Vn-
 de item constat quod Dauid nō castigauerit filium suum,
 ex eo nimirum quod scriptura dicit, Nec contristauit eum

Amos.7.

1.Sam.20.

1.Sam.18.

1.Sam.14.

2.Sam.13.

1.Reg.1.

pater eius à diebus suis, ut diceret ad eum, cur sic fecisti, &c. Ceterū & Abraham pater noster, si non castigauisset filios suos, Ismaël interfecisset eum, quando expulit eum domo sua. Similiter & serui eius, cum diceret ad eos, sedete hīc cū asino, assimilando scilicet eos asino. Isaac quoq; occidisset patrem suum, quando in uictimam ligatus fuit super altare. Nec non & Eliæzer irritum fecisset iuramentū suum. Insuper & filij concubinarum necassent eum, quando expulsi fuerunt à filio eius Isaaco, si nō timorē habuissent erga eum. Quod si de timore filiorum ac domesticorum eius erga eum certi esse cupimus, ex eo id liquidō patet, quod

Gene. 18.

Proverb. 2.

scriptura dicit. Hoc quoq; scio quod præcepturus sit filijs suis & domui suæ, &c. Da ergo operam ut reuerentur te filij tui, neq; parcas uerberibus: Sicut monet Salomo. Non prohibeas à puero castigationem. Hoc sibi vult Ben Syra hac sententiā, Aurum indiget percussione, & puer uerberatione.

ה הוי טוב ויִדַר מִד טַבְתָּא לֹא תִמְנַע ו

V Esto bonus, & manū tuam à bono haud abstrahas,

פִּירוּשׁ

לְעוֹלָם הוּי יִדָּא שְׁמַיִם בְּסִתְרָא וְאֵל תְּהִי כּוּ בְּעֵינַי אֲחֵרִים
 שְׂבָבֵי אָדָם יִלְעִיגוּ מִמֶּנָּה וְיִאֲמְרוּ שׁוֹטָה הוּא שְׂבָבָא אָמַר
 שְׁלֵמָה אֵל תְּהִי צְדִיקָה הַרְבָּה , וּכְתִיב אֵל תִּרְשַׁע הַרְבָּה שְׁלֵא
 יִאֲמְרוּ לְךָ רִשָׁע הוּא , אֲלֵא הִיחַ בִּיטוּבֵי כִּמּוֹ שְׂאוּל מִלֵּךְ
 יִשְׂרָאֵל וְעַלִּיד בְּתַקְיָמוֹ שְׁבִיהֶם , בְּשַׁעָה שְׁחַמֵּל עַל אֲנִי
 יִצְתָה בַת חוּל וְאֲמַרְתָּ לוֹ אֵל תְּהִי צְדִיקָה הַרְבָּה , וּבְשַׁתְּרֵי
 לְטוֹב עֵיד תִּכְתְּבוּם יִצְתָה בַת חוּל וְאֲמַרְתָּ לוֹ אֵל תִּרְשַׁע
 הַרְבָּה , וּבִיּוֹן שְׁחַסִּיר אֵת הָאוֹבוֹת וְאֵת הַיְדְעוּבִים עֲנִתָה
 בַת חוּל וְאֲמַרְתָּ לוֹ אֵל תְּהִי צְדִיקָה הַרְבָּה , וּבִיּוֹן שְׁחַלָּה
 לְאִשְׁת

SENTENTIAE MORALES

לאשת בעלת אוב לדרוש עצתה בת חול ואמרה לו אל ת
 תרשע חרפה שמאובשכיל שהיה בינוני לא היה צדיק הרי
 כבר נאמר ולא היה איש מבני ישראל טוב מפניו וכתיב
 בז שנה שאיל במלכו והלא כבר היו לו בנים אלא בז
 שנה כבו שנה שלא טעם טעם חטא מימיו ושתי שנים
 סילד על ישראל כלומר ושתי שנים בלד בלא חטא והיינו
 דאמר בז סידא הוי טב והולקד מן טבתא לא תמצעו

EXPOSITIO.

Semper Deum time in occulto, neq; te ostentes in con-
 Spectu aliorum, ne forte subsannēt te, atq; te stultū esse
 dicant. Sic enim inquit Salomo. Ne sis nimium iustus.
 Item, Ne inique agas multū. Ne te nota impietatis homi-
 nes infumulent, sed medium teneto. Exemplum cape à
 Saule rege Israēl, qui utrūq; uitium incurrit. Cum enim
 pepercisset regi Agag, uenit uox cœlitus & dixit ad eum.
 Ne sis nimium iustus. Cumq; deuastasset Nob ciuitatem
 sacerdotum, similiter uox cœlitus lapsa est, dicens ad eum.
 Ne nimium impie agas. Sic quoq; cum abstulisset Ariolos
 & augures, insonuit uox cœlestis, & dixit ad eū, Ne sis ni-
 miū iustus. Cum item abiisset ad mulierem phytonissam,
 inquirendi causa, increbuit uox cœlestis dicens. Ne nimīū
 impie agas. Sed obijciat quis fortassis, ob id quod medium
 tenuit, non fuit iustus: contra hoc est quod dicit scriptu-
 ra. Nec erat inter filios Israēl melior illo. Item illud, Filius
 anni Saul in regādo ipsum. Annō illi iam filij erant? scias
 hoc schema, filius anni, idem ualere ac si dicatur, tanquā
 filius anni, eo quod nullum adhuc peccatum delignauerat
 à diebus suis. Quodq; dicit̄ duobus annis regnauit super
 Israēl, hunc sensum habet, Duobus annis regnauit absq;
 peccato: atq; hoc innuit Ben Syra isto dīcterio. Esto bo-
 nus, & manum tuam à bono nunquā abstrahas.

Ecclesia. 7.

1. Sam. 15.

1. Sam. 22.

1. Sam. 28.

1. Sam. 28.

1. Sam. 9.

1. Sam. 13.

*filius anni
saul*

ווי ליה לבישיא ווי להוד לדבוקיהו | ו

VI Væ malo, & uęillis qui adhærescunt ei.

פירוש

לעולם אל תרוד עם רשעים מפני שמרשיעין אותך ואם
 תקמה לך הסתכל בפתח הגלעדי שניה צדיה ודר בין
 שבת אפרים והיו מרשיעים אותו וראה שהיו שורפין את
 בניהם ואת בנותיהם לבעל ואת הוא עשה כן והלך וחרג
 את בתו . ראה אותם שהיתה ביניהם שפיכות דמים ואת
 הוא עשה כן הלך וחרג מהם ארבעים ושנים אלה , לפיכך
 צעשה רשע ולא זכה להכונה וכיון שמת חברו אותו מיד
 מוצאו את עצמותיו פזורות בכל מחוס שנאמר ויחבר
 בצרי גלעד , מלמד שבפזרו עצמותיו בכל צרי גלעד
 ובכל מחוס שהיו רואין עצמותיו היו חוברים אותם וכי
 זה כלבר צעש בשבטים רעים , אלא את זכות תזרעאלי
 צעש לפי שהיה אחאב רשע גמור וחרג את שכנו והחטיא
 כל השומע חולו ועליו אמר כן סירא ווי ליה לבישיא ווי
 ליה לדבוקיהו :

EXPOSITIO.

NVnquam cohabitares impijs, eò quod fieri non possit,
 ut non ex illorum conuersatione & tu impius eua-
 das. Quod si miraris. Cõsidera quid acciderit Iiphtah Gi-
 leaditæ, qui licet iustus esset, tamen quia habitauit in tribu
 Ephraim, & ipse ab eis ad impietatem pertractus fuit. Cũ
 enim uideret quod filios & filias suas idolo Baal in cultũ
 combureret. Inde quoq; & ipse abiit, similisq; modo filiam
 suam

SENTENTIAE MORALES

suam occidit. Item cum uideret eos operam dare homici-
dijs, factus est & ipse homicida, abiens & interficiens. 40.
duo milia, ob quod facinus tanquam impius punitus, non
meruit sepulturam, iuxta id quod dicitur. Et sepultus est in *Iudic. 12.*
ciuitatibus Gilead. Qui locus scripturae docet, dispersa fu-
isse ossa eius in omnibus ciuitatibus Gilead. In quocunq;
enim loco uidebant ossa eius, sepeliebant ea. Neq; hoc ma-
lum tantum accidit ei, quin etiam punitus fuit malis uicinis.
Simili modo & Naboth Iizraelites, malum ob mala uici-
niam sustinuit, interfectus scilicet uineae causa, ab impijsimo
homine Achab: cui non satis fuit, suas manus tantum effu-
sione sanguinis innocentis contaminare, sed & omnes qui
in iudicio uocem eius audiebant, crudelissimi sceleris sui
participes faciebat. Huc respexit Ben Syra hoc dicto, Vae
malo, &c.

ז דרוק לחמך על אפי מיא וביבשתא ואת
משבח ליה בסוף יומיא ו

Mitte panem tuum super faciem aquarum, & super VII
aridam, & inuenies eum in fine dierum.

פירוש

לעולם יהי שולחנך פרוש לכל מי שיבא ותהא ראוי
שתשרה שכינה עליך ואם תתמה הסתפל באותו זמן ש
ששמו מיכה שאמר עלי ש הוא עובד עבודה זרה ובש
ובשביל שתה שולחנו לכל בני אדם זכה והתחיהו הקדוש
ברוך הוא כשיבאו ישרא ממצרים לפי שכבר מת והתחיהו
מושח ואת זכה לזבואח שצאמר ויהי דבר על אל הזבוא
ואת לוט בשביל שתה מהנים בו אשל
אשר תשיכו

C זכא

בפאן חמור אחר פלו לבן אמר לו ראיתי חמור פלו לבן
 ואזכיו שחורות י אמר לו הגוי באי זה הדרך הלך י אמר
 לו בדרך פלוגי הלך הגוי באותו הדרך וכקש ולא מצא
 החמור י חזר הגוי אצלו ואמר לו לך עמי ובקשני
 אני ואפח עד שבמצא אותו הלכו שניהם ולא מצאו ה
 החמור י אמר לו תן לי החמור שלי שאתה צנתת
 אותו מיד הלך לשלטון העיר ואמר לו זה צנב לי חמור
 לבן ששנה מצא דיבריו צבה ממנו והשלטון מאה דיבריו
 בשביל החמור י ועוד טעו עליו בעל החמור ואמר
 לשלטון טלית אחד הנה לי על החמור ששנה חמישים ו
 זהובים ותיו צרורות בטלית מאתים דיבריו י צבה ממנו
 עד ארבע מאות דיבריו י לפיכך אמר למד לשונך לומר
 לא ידעתי שהוא שחול פזחב וכבסת י ואמר עזיאל אם
 יודע אדם להפוך את דבריו מוטב ואם לא ישתוק ולפיכך
 מנעו חכמים דבור הרבה ואמרו לא מצאתי לזנח טוב
 משתיקה י ואיז גוה אלא מי שיש בו שתיקה ובו כבוד
 שתיקו חכמים שתיקה בשביל החמור י כך תהנו על שור
 ועל שח ועל שלמה על כל אכידה שבועלים י וחיות
 דאמר בן סירא הוית חמר אוכס י לא אוכס ולא חזר .

EXPOSITIO.

Perpetuo doceas linguam tuam respondere, nescio,
 Ne fortassis aliás fatearis unde capiaris. Quare si uene
 rit ad te quispiam rogans: Annon uidisti quod amissi? Re
 spondeas illi, nequaquam uidi, tametsi uideris, idq; ad ui
 randū periculū. Exempli gratia, Accidit semel ut quidam
 staret in uia publica, ad quem uenit homo quidam ethnī
 cus dicens. Vidisti ne hīc asinum totum candidum? cui ille
 C 2 respon-

respondit, uidi equidem asinum totum candidum cum nigris auriculis. Hoc audito, Ethnicus dixit, quam uiam ingressus est, respondit ille, hanc uiam, Mox secutus est Ethnicus, quærēs asinum, quem cum non inuenisset, reuersus ad illum dixit, ueni mecum, ut una quæramus asinum, donec inueniamus eum. Qui cum ambo simul abiissent, nec inuenissent asinum, dixit Ethnicus ad alterum. Da mihi asinū meum quem mihi furatus es. Statimq; accessit præfectū urbis dicens. Hic furatus est mihi asinum candidum, atq; ita extorsit ab eo centum denarios, totidē item & præfectus. Nec eo contentus, adhuc alterius criminis eum accusauit, dicens ad præfectum, sibi quoq; abstulisse uestem impositam, ualentē quinquaginta aureos, in qua etiā ueste colligatos habuerit ducentos denarios, ad cuius accusationem, ille amplius multatus fuit quadringentis denarijs. Hinc postea natum est hoc dicteriū. Doce linguam tuam loqui nescio, quod præferendū est auro & argento. Inquit porro Vziel, Si nouit homo tergiuersari uerbis suis, bene est, si non, taceat. Hinc sapientes prohibuerunt, ne quis multum loquatur, dicentes. Nihil utilius est corpori silentio, neq; corpus habere uidetur, qui tacere nescit. Et quem admodum sapientes hanc parcemiam usurparūt de asino perditio, sic quoq; usurpari potest de boue, oue, ueste, aut quacuncq; alia re perditā. Atq; in hūc usum dixit Ben Syra hoc prouerbium. Vidisti asinum rufum, &c.

טַב לְבִישָׁא לֹא תַעֲבִיד וּבִישָׁא לֹא מִיטִי ט
לְרִו

VIII Bonum malo ne facias, hinc malum non eueniet tibi.

פִּירוּשׁ

לְעוֹלָם בְּשִׁתְּרָא אָדָם רִשָׁע אֵל תֵּלֵד עִמּוֹ בְּדֶרֶךְ אֶחָד וְאֵל
תַּעֲשֶׂ

SENTENTIAE MORALES

תעש לו טובה כלל | שבשכיל טובה שעשה יעקב לעשו
 הרשע כששלח לו יעקב אתו הדורון ואמר לשלוחיו כה
 תאמרו לאדוני לעשו כה אמר עבדך יעקב | אמר לו
 הקדוש ברוך הוא אני אמרתי ורכ יעבוד צעיר ואפה
 אמרם עבדך יעקב ועשית אותו אדון עליך אני אקיים את
 דבריך | והוא ימשול עליך בעולם הזה ואפה המושל
 בו לעולם הבא | אמר יעקב לפניו רבנו של עולם גלוי
 וידוע שמראה עשיתי דבר זה אמר לו הקדוש ברוך הוא
 אם כן חזור לך ואל תלך בדרך אחד עמו | אמר לפניו
 רבנו של עולם אני יכול להפרד ממנו מפני שאני מ
 מתירא ממנו | אמר לו הקדוש ברוך הוא ומה לוט
 שצדיק צמוד היה ועוסק בתורה אפילו הכי לא רצה
 אברתם לילך עמו בדרך אחד אלא אמר לו אם השמאל
 ואימינה ואם תימין ואשמאלה | ועשו אחיך שהוא רשע
 צמוד לא תתפרד ממנו | מה עשה יעקב תלך ובתפרד
 ממנו שנאמר יעבור בא אדוני לפני עבדו | ובתיב וישב
 ביום ההוא עשו לדרך שעיבה ובתיב ויעקב צנע כופותה
 ה'יצו דאמר כן טירא טב לכישא לא תעביד ובישא לא
 מיטי לך

EXPOSITIO.

IN aeternum cum uideris hominem impium, non ambu-
 les cum eo in uia una, neque facias ei bonum omnino,
 Quod enim Iacob bonum fecit Esau impio, quando scilicet
 misit ei munera, & dixit ad nuncios. Sic dicatis domi-
 no meo Esau, sic dicit seruus tuus Iacob: ob id (inquam)
 dixit ad illum Deus. Ego dixi, Maior seruiet minori. Tu
 autem dixisti, Seruus tuus Iacob: & constituisti eum domi-

num super te. Ego confirmabo uerba tua, ut ipse sit dominus tuus in hoc saeculo. Tu autem dominus ipsius in saeculo futuro. Respondit Iacob coram Deo Domino mundi. Manifestū & notū est, quod ex metu fecerim rem istam. Ad quem iterum Deus dixit. Si ita est, uade, & uide ne ambules cum illo in uia una: ad qua respondit Iacob coram Domino mundi. Non possum separari ab eo, eō quod timeo mihi ab eo. Dixit ad illum Deus, (attende qualis uir fuerit) Loth, nempe totus iustus, & exercēs se in lege, At tamen Abraham noluit cum eo conuersari, sed dixit ad eū, *Gene. 13.* Si ad sinistram concesseris, ego ad dextram concedā, quod si ad dextram perrexeris ego ad sinistram pergā. Ab Esau uero qui totus impius est, non potes separari? Quid fecit Iacob: abijt & separauit se ab eo, iuxta id quod dicit. Transeat quaeso dominus meus ante seruū suum, c&. Item, *Gene. 33.* Reuersus est itaq; in die illa Esau uersus Seir. Iacob uero profectus est in Succoth. Atq; hoc sibi uult Ben Syra cum dicit, Bonum malo ne facias, & malum non eueniet tibi.

יִדְךָ מִזֵּי טִיבוֹתָא לֹא תִמְנַע

X Manum tuam a bono ne abstrahas.

פִּירוּשׁ

לְעוֹלָם לֹא תִמְנַע יָדְךָ מִלַּתּוֹ פְּרוּטָה לְעַנִּי וְאֵל תַּעֲלֶה אֲזַנְךָ
 מִשְׁמוֹעַ זַעֲקָתוֹ וְתַחֲבֹתוֹ שֶׁכֵּל הַמּוֹצֵעַ יָדוֹ מִלִּיתּוֹ פְּרוּטָה
 לְעַנִּי אֵת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יִמְצֵעַ מִלִּיתּוֹ לוֹ טוֹבָה
 וּמְזוּרִיד אֹתוֹ מִנְּכַסָּיו וּמִבֵּיא אֹתוֹ לְיַדֵּי עֲבִיּוֹת מִפְּנֵי
 שֶׁהַנְּכַסִּים דּוֹמִים לְזוּזִים מֵהַ זּוּזִים הֵם גְּלֻגֵּל אֵת הַנְּכַסִּים
 גְּלֻגֵּל הֵם שְׁחֻזְדִּים בְּעוֹלָם וְכֵל הַמַּעֲלִים עֵינָיו מִזַּעֲמַת דָּל
 עִם הוּא יִקְרָא וְלֹא יַעֲבֶה . וְאִם בּוֹתוֹ עֲבָה לְעַנִּי הַקְּדוֹשׁ
 בְּרוּךְ הוּא בּוֹתוֹ לוֹ עֲבָה שֶׁנֶּאֱמַר רִוְדָה עֲבָה וְהִסֵּד וּמִצָּח
 חַיִּים

חיים צדקה וכבוד וְלֹא עוֹד אֱלֹא שְׂכַל הַנּוֹתוֹ פְּרוּטָה
 לְעַנִּי מֵעֵלָה עֲלִיּוֹ הַכְּתוּב כְּאֵלֹו בְּנֵה הַמִּזְבֵּחַ וְהַקְרִיב עָלָיו
 קָרְבָן לְפִי שְׂבָזְמוֹ שְׁבִית הַמְקֻדָּשׁ חַיִּים אָדָם בּוֹתוֹ שֶׁהָלוּ
 דַּמְתַּכְּפָר לוֹ וְעִבְשׁוּ שְׁגָרְמוּ עֲוֹנוֹתֵינוּ וְאִין לָנוּ בֵּית
 הַמְקֻדָּשׁ חַיִּים אָדָם בּוֹתוֹ צְדָקָה לְעַנִּי וּמִתְכַּפֵּר לוֹ עַל כָּל
 פְּשָׁעָיו אָמַר רַבִּי יוֹסֵי כּוֹא וְרָאָה שְׂאִין כְּמִדּוֹת בֶּשֶׁר וְדָם
 מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא מִדּוֹת בֶּשֶׁר וְדָם אָדָם
 מֵכִיא דוֹרוֹן לְמֶלֶךְ כִּפָּה מִקְהַלְיוֹ מִמֵּנוּ כִּפָּה אִין מִקְהַלְיוֹ
 מִמֵּנוּ וְאִם תֵּאמַר שֶׁמִּקְהַלְיוֹ מִמֵּנוּ כִּפָּה רֹאָה פְּנֵי
 הַמֶּלֶךְ כִּפָּה אִינוּ רֹאָה פְּנֵי הַמֶּלֶךְ וְאִם תֵּאמַר שֶׁרֹאָה
 פְּנֵי הַמֶּלֶךְ כִּפָּה עוֹשֶׂה רְעוּזוֹ כִּפָּה אִין עוֹשֶׂה רְעוּזוֹ וְאִם
 עוֹשֶׂה לוֹ רְעוּזוֹ כִּפָּה יוֹצֵא בְּשָׁלוֹם כִּפָּה אִין יוֹצֵא בְּשָׁלוֹם
 אֲבָל הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא אִינוּ כֵּן שֶׁהַנּוֹתוֹ צְדָקָה לְעַנִּי רֹאָה
 פְּנֵיו שֶׁל הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁנֶּאֱמַר אֲנִי בְּצַדִּיק אֶחָזָה פְּנֵיךְ
 אֲשַׁבְּעָה כְּהַקִּיץ הַמּוֹצֵתְךָ אֲמִירוֹ עֲלִיּוֹ עַל דוֹד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל
 שֶׁבְּכָל יוֹם וַיּוֹם הִיָּה בּוֹתוֹ צְדָקָה לְעַנִּי וְכֵמוֹ כֵּן שְׁבִיתָה
 זְכָנְסָ לְבַתִּי כְּבִסְיוֹת וּלְבַתִּי מִדְּרָשׁוֹת הִיָּה בּוֹתוֹ צְדָקָה וְאָמַר
 אֲנִי בְּצַדִּיק אֶחָזָה פְּנֵיךְ אֲשַׁבְּעָה כְּהַקִּיץ הַמּוֹצֵתְךָ וְהַנּוֹתוֹ
 צְדָקָה לְעַנִּי צְרִיד לְפִיִּסוֹ כְּדַבְרִים לְפִי שֶׁהַנּוֹתוֹ צְדָקָה לְעַנִּי
 מְבַרֵּךְ בֶּשֶׁשׁ בְּרָכוֹת וְאֵלֹו הוּא אֵז יִבְקַע בְּשַׁחַר אוֹרֵךְ
 וְאֵרִיבְתָךְ מֵהַכָּה תִצְמַח וְהַלֵּךְ לְפָנֶיךָ צְדָקָה כְּבוֹד אֵי יֶאֱכַפֵּר
 אֵז תִּקְרָא וְאֵי יַעֲנֶה תְּשׁוּעָה וַיֵּאמֶר הַנְּנִי אִם תִּסִּיר מִתּוֹכְךָ
 מוֹטָה שְׁלֹחַ אֶצְבַּע וְדַבֵּר אִין הָרִי כִּפְאוֹ שֶׁשׁ בְּרָכוֹת וְעוֹד
 אָמְרוּ שֶׁהַנּוֹתוֹ צְדָקָה לְעַנִּי וּמִפִּיִּסוֹ כְּדַבְרִים מִתְּבַרֵּךְ בְּשֵׁלֶשׁ
 עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת וְאֵלֹו הוּא וְתַפְּחָ לְרַעֵב לְחֶמֶךָ וּנְפֶשׁ בְּעֵצָה
 תִּשְׁבִּיעַ וְזָרַח בְּחֹשֶׁךְ אוֹרֵךְ וְאֶפְלָתְךָ בְּצַחְדִּים וְנִבְחָךְ אֵי

תמיד

תמיד והשביע בצחצחות נפשו ועצמותיו וחליץ והיית
 כצו רוח וכמוצא מים אשר לא יבזבו מימיו וכנו ממך
 חרבות עולם מוסרי דור ודור תחומם והורא לה גדר פרץ
 משוכב צתיבות לשבת וכל הנותן צדקה לעני צדיק
 לפייסו בדברים וליתנו לו בסתר מפני שגדולה העושה צ
 צדקה בסתר יותר ממושה רבינו עליו השלום שהרי
 כמשע כתיב כי יזרתי מפני האה והחמה וכנותו צדקה
 לעני בסתר כתיב מתן בסתר יכפה אה ואיז אה של כאז
 אלא מלאך המנית שכז מינינו כבנימיז הצדיק שבכל עת
 היה נותן צדקה בסתר וזרפא מחליו שכפה את מלאך
 המות בצדקותיו ואה מלאך המות הלך מביתו שלא היה
 יכול לשלוט עליו והוסיפו לו על שניו עשרים ושתים שנה
 מפני שכנימיז הצדיק היה ממוצה על חופה של צדקה
 ובאה לו אשה אחת ושבעה בניה ואמרה לו רבי פרנסני
 אמר איז בחופה של צדקה כלום אמרה לו ואם איז
 אה מפרנסני הרי אני ובני מתים מיז עמד ופרנסת
 משלו בסתר לימים חלה בנימיז הצדיק ונטה למות
 אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של ע
 עולם אה אמרת שכל המקיים בפש אחת מישרא באלו
 מקיים כל העולם כולו וזה בנימיז הצדיק החנה האלמנה
 ושבעה בניה ונתן להם צדקה בסתר הרי הוא מצטער
 בצער מיתה בקשו עליו רחמים מלאכי השרת וקדעו גזר
 דינו של מיתה והוסיפו על שנותיו שנים ועשרים שנה
 ולפיכך אל תמנע ידך מליתן צדקה ומי שאיז בידו
 לתת לו כלום צדיק לפייסו בדברים ולבזחמו מעציותו
 ושיאמר לו המזון ירחם עליך וכל מי שיש בידו ליתן ו
 ונותן

SENTENTIAE MORALES.

וצותו לו ומפייסו בדברים מתכבד בשלש עשרה ברכות
 ומאריכו לו חניו ומוסיפין לו על שטותיו ויבצל מפיחה
 משונה ומדינה של גהינם ונהניו לו בגים זכרים ונותניו
 צדקה ובעלי חכמה ובעלי עצה ובעלי תורה ובעלי מדות
 טובות ומקיימיו כל המצות שבעולם וביצל מן הנחשים
 ומן העקרבים ומן המזיקין ומכל מיני משחית שפעם
 אחת היו יוצאין יוסת ועוזיאל בדרך וראו שני עניים ב
 באים מן העיר ועצים על ראשם אמר לו יוסת עוזיא אני
 רואה בפאן בער ועצים על ראשו וכתוד העצים עקרב ולא
 דשות לעקרב לגשור אותו חבא לבער ואמר לו יש לך
 כזו הדרך שום צדקה אמר לו בער אחד הלך עמי לבית
 הפנסת ותה יתום ולא היה לו לאכול ומפתי צתתי לו ל
 לאכול ואכל עמי בחד אמרו לו אשרית שדצלת מן
 המיתה והניבו דאמר בן סירא ידך מן טובתא לא תמנע

EXPOSITIO.

NVnquam prohibeas manum tuam ab impertiendo
 aliquid egeno, etiam si tantum numus sit. Nec nunquam
 abscondas aurem tuam a clamore & petitione eius. Qui-
 cunque enim prohibet manum suam, sic ut ne uel numum im-
 pertiat pauperi, huic & Deus sanctus benedictus, non re-
 pendet bonum. Quin & si diues fuerit, ad paupertatem eum
 rediget. Diuitiae siquidem denarijs comparantur, qui rotae
 instar nunc huc, nunc illuc migrant. Sic quoque & diuitiae se
 habent, instabiles enim sunt, quas modo ille, modo alius pos-
 sidet. Omnis item qui abscondit oculos suos a clamore in-
 opis, erit quando & ipse calamitate pressus, clamauerit, nec
 exaudietur. Ei uero qui elemosinam tribuit pauperi, etiam
 Deus tribuet iustitiam, sicut patet ex isto loco scripturae,
 D Qui

- Proverb. 21.* Qui sectatur iustitiam & pietatē, inueniet vitam, iustitiam, & honorem. Neq; hoc tantum illi bonum cōtinget. Quin quisquis est qui uel numum largitur indigenti, huic imputat scriptura, perinde ac si altare in quo Deo sacrificia imolet extruxerit. Olim enim cum domus sanctuarij adhuc extaret, quisq; siclum pro expiandis peccatis suis expendebat. Modo uero cum propter peccata nostra non amplius superest sanctuarium, homo cum largitur eleemosinam pauperi, meretur peccatorum suorum expiationē. Qua de re Rabbi Iose sic inquit. Expende & deprehendes diuersum esse ingenium diuinum ab humano. Cum hominibus etenim res sic se habet, si quis Regi munus offert, dubium est, num sit accepturus nec ne. Et si non est dubiū quin accipiat, incertum tamē est, num qui munus adfert, faciem regis conspecturus sit nec ne. Quod si ea de re non est dubiū. Tamē dubius animi pendet, num rex sit eum facturū cōpotem uotorum suorum nec ne. Sed longe aliter se res habet cum Deo, Quicumq; enim eleemosynam largitur egeno, is utiq; uidet faciem Dei, iuxta id quod dicitur, In iustitia uidebo vultus tuos, satiabor cū euigilarit similitudo tua. Ferunt de Dauide rege Israēl, quod singulis diebus eleemosynam pauperibus præstiterit. Idq; semper quoties ingrederetur uel synagogam uel scholam, sic inquit, Ego in iustitia uidebo vultus tuos, satiabor cum euigilarit similitudo tua. Ei uero qui eleemosynam impertit indigenti, necesse quoq; est, ut blande eum alloquatur: hinc enim sex illi adueniunt benedictiones, hæ nempe. Tunc proferetur quasi aurora lux tua. Et sanitas tua uelociter crescet, & ibit ante te iustitia tua, & gloria Domini colliget te, Tunc inuocabis, & Dominus respondebit: clamabis & ille dicet, ecce adsum: Si abstuleris de medio tui onus, & (cessaueris) emittere digitum & loqui inutile. Porro qui præstat eleemosynam pauperi, simulatq; blandis uerbis eum cōsolatur, hūc adse-

*Psal. 17.**Esa. 58.*

SENTENTIAE MORALES.

adsequi adserūt. 13. benedictiones, quæ sunt hæ. Si protuleris eluriēti animam tuam, & animam afflictam satiaueris, *Esa. 58.* orietur in tenebris lux tua, & caligo tua erit sicut meridies. Et deducet te dominus semper, & saturabit animam tuam cum siccitates fuerint, atq; eripiet ossa tua: & eris sicut hortus irriguus, & sicut scaturigo aquarum, quæ aquas suas nunquam denegant. Et reparabuntur per te deserta sæculi, fundamenta generationis & generationis suscitabis, & uocaberis reparator ruinarum, & reductor semitarum, quas inhabitent. Omni item qui eleemosynam largitur pauperi, necesse est, primum, ut amice quoque eum appellet. Alterum, ut id clam faciat. Qui enim hoc facit, maior est Mose (*pię memorię.*) De Mose etenim scriptura sic dicit. *Deut. 2.* Timui enim à facie iræ & furoris. De eo uero qui eleemosynam egeno in occulto præstat, scriptura dicit, *Prouerb. 21.* Munus in secreto (*datum*) placat furorē. Neq; istiusmodi furorem tantum, sed & furorē Angelī, qui præest morti. Sic etenim legimus, de Beniamin iusto, quod omni tempore dederit eleemosynā, & liberatus fuerit morbo quo laborabat. Effecit enim eleemosinis suis, ut angelus mortis qui in domum illius uenerat, ut eum uita priuaret, re infecta, domo iterum discederet: adiectiq; fuere ad uitam eius. 22. anni. Quod beneficiū hoc pacto cōmeruit. Cum præfectus esset gazophilacio, accidit, ut ueniret ad eum muliercula, cui septem erant filij, rogās, ut inde sustentaret eam, cui cum ille responderet nihil quicquam esse in gazophilacio, iterum dixit ad eum, tu ergo me pascas de tuo, aliās cum filijs meis fame peribo. Hoc audito, sine ulla mora clam de suo cibauit eā. Accidit autem post aliquot dies, ut Beniamin iustus ad mortem usq; egrotaret, de quo angeli ministratorij coram Deo sic dixerunt. Domine mundi, tu dixisti. Si quis conseruauerit animam Israēlite, perinde esse, ac si quis totum mundū conseruet. Iam Beniamin iustus ille in uita cōseruauit uiduam cū septē filijs, clam dans eis eleemosynam, is inquam modo

do aduersa ualetudine ad mortē usq; laborat: ista interpellatione, angeli uitam ei à deo impetrauerunt, sic ut sententia mortis quę contra illum lata erat, suspenderetur: additis simulatq; ad uitam eius. 22. annis. Hęc itaq; cum ita se habeant, fac nunquàm à dando eleemosynā abstineas. Quod si tibi non suppetit facultas, da operam ut uel bonis uerbis pauperē places atq; consoleris, ut æquanimīter ferat suam paupertatem, precando illi à Deo misericordiā. Quicumq; enim de suo quod habet, egeno impertit, simulatq; uerbis eum consolatur: is merēt tredecim benedictiones, nec non & anni uite eius prorogantur, liberaturq; à morte uiolenta, & gehennę iudicio. Adhęc quoq; filios masculos acquirat, qui & ipsi misericordię student, præditi sapientiā, consilio, studio legis, bonis uirtutibus, nullis non bonis semper parentes legibus. Talis etiā misericors custoditur, ut nō lædatur à serpentibus, scorpionibus, noxijs demonibus, & ab omni eo quod aliquo modo nocere potest. Id quod ex isto euentu facile discere licebit. Accidit semel, ut Ioseph & Vziel unā iter facerent, qui cum uiderent duos pauperes è sylua procedentes, qui in capite lingua gestarēt: dixit Ioseph ad Vzielem. Ego certe hīc uideo adolescētem, qui in lignis quę in capite gestat, serpentē habet. Cūq; uideret eum nō lædi à scorpione, accersito ad se adolēcente interrogauit, Num aliquando in hac uia alicui eleemosynam dedisset, Cui respondit adolēscens, se pupillo cuidā qui secum ingressus fuisset synagogā, nec habuisset unde uiueret, de suo panem edendum cōmunicasse: quo audito dixerunt ad eum, Beatus estu, hīc enim à morte liberatus es. Hoc est, quod monet Ben Syra. Manum tuam à benefaciendo nunquàm abstrahas.

בְּלִתָּא עֲלִתָּה לְגִיבְנָא וְלֹא יִרְעָה בּוֹה יֵא
 מוֹטִי לָהּ

Sponfa ascendit in thalamum, neq; nouit quid euen- XI
 turum esset sibi.

פירוש

לעולם אל יאמר אדם שום דבר אלא בגזר השם י החוה
 אדם שתיה אומר למחר אשב עם ארוסתו בחופה ואדמה
 עמה אמרו לו אמור אם גזר השם י אמר להם אם יגזור
 אם לא יגזור אני אשב עם ארוסתו למחר בחופתי י וכן
 עשה נכנס עם ארוסתו לחופה וישב עמה כל היום וכל לילה
 עלו שניהם למטה וקודם שיזכה עם ארוסתו מתו שניהם
 למחר מיצאו אותם מתים זה עם זה י אמרו חושטא
 אמר כן סיבא בלתא עלתה לזינבא ולא ידעה מאי מי
 מטי לה י מפאז אמרו כל הרועה לעשות שום דבר
 יאמר אם גזר השם י ואם אינו אומר לא יכלה לעולם י

EXPOSITIO.

NVnquam dicat homo se quippiam facturum, nisi prius
 dixerit, Si Deus uoluerit. Exemplum cape de quodam
 homine, qui cum diceret. Cras sedebo cum sponfa mea in
 thalamo: iungamq; cum eo conubia. Dixerunt ad eum. Dic,
 si Deus uoluerit. Respondit eis, siue uelit, siue nolit Deus.
 Ego sedebo cum sponfa mea cras in thalamo meo. Seditq;
 cum ea tota die. Nocte uero cum irent cubitum, priusquam
 cum eo rem haberet, mortui sunt ambo. Quos cum mortuos
 inuenissent: dixerunt, Vere dixit Ben Syra. Sponfa ascen-
 dit ad Thalamum, neq; nouit quid accideret sibi. Hinc dixe-
 runt. Quicumq; cupit aliquid facere, prius dicat, Volente
 Deo. Sin, nunquam feliciter succedet quod conabitur.

יב לחכימא ברמיזא ולשטיא בכורמיזא י

XII Sapientem nutu, & fatuum fuste (castigabis)

פירוש

לעולם לא יעשה אדם כלום עם שוטה שאם צפל בידו כ
 כלום כתוב אותו בקרו חצבי שלא תראינו לעולם ואם יש
 לך כלום אצל השוטה לא תפייס אותו ואל תדבר לו כ
 כלשונו רפה אלא בחזקה במקל דבר לו ובמקל תשול ממנו
 כל מה שיש לך אצלו ואל תאמר לו כלום ברמז שלא
 ישמע ממנו . שפך מיצינו כיהוא בן גמשי מלך ישראל
 שתיח שוטה ביותר וכיון ששלח אלישע עליו השלום את
 יונה בן אמתי למשוח את יהוא למלך לא בא אליו אלא
 ברמז וכיון שהלך יונה ומצאו שתיח וישב במסיבה עמד
 לפתח חבית רמד לו ולא הביז . ותיח מדבר לו ולא תיה
 שומע ואשר יושביו סביביו היו שומעין והוא לא שמע
 מאומה עד שנטל מקל וקלע אחד ומיד שמע ולא יצא
 מפניו שתיח ציל אלא אמר לו אל מי מפולגו ויאמר
 אליך השר . ומביז שתיח משיגע שנאמר והמנהג
 במנהג יהוא בן גמשי כי בשגעון ינהג . והחכם ברמז
 ידע כל מה שקלבה ולפיכך לא תעשה לשוטה רמז אלא
 במקל שפך אמר בן סירא לחכימא ברמיזא ולשטיא
 בכורמיזא |

EXPOSITIO.

NVnquam tibi quicquam negotij sit cum homine fa-
 tuo: si enim illi quippiam in manum uenerit, cornu
 Cerui inscribito, eò quod nunquam sis uisurus. Fatuus
 item, si quid habet quod tuum est, quod ab illo tibi restitu-
 tum uelis, non est ut te hoc ipsum ab eo habiturum speres;
 si amice

SENTENTIÆ MORALES

si amice & blande illi loquaris, Imo ui & uerberibus opus est. Neq̄ est quod putes illum te auditurum, si ei te te loquaris. In cuius rei exemplū, tibi proferimus Iehu filium Nimsi, regem Israël, qui plane stultus erat. Cum enim mitteret ad eum Elifæus (piæ memoriæ) Ionam filium Amithæi, ut ungeret Iehu in regem, uenit ad eum occulto quodam modo, quem cum inueniret sedentem in confessu sodalium, stetit ad fores domus, signo quodam illum ad se euocans, quod tamen ille nec quicquàm animaduvertebat: Neq̄ cū deinceps loqueretur illi propheta, intellexit: sed citius eo, qui a sidebant ei, quid uellet propheta, intelligebāt. Ipse enim tam stupidus erat, ut non attenderet quid propheta uellet, donec arreptum baculum post illum proieceret, tum enim demum intellexit: & tamen tam piger erat, ut nō statim ad prophetā egrederetur, sed dicebat ad eum. Ad quem ex nobis omnibus: cui ille respōdit, ad te ō princeps. Quod si nosce desyderas, unde nam colligat, eum furiosum fuisse, scias ex eo istuc patere, quod scriptura dicit. Est autem aurigatio, quasi aurigatio Iehu, quoniam infania ducit currum. Cæterum qui sapiens est, uel nutu facile intelligit, quid in animo habeas, cum stulto autē nihil nisi uerberibus efficies. Atq̄ hoc sibi uult Ben Syra hoc dicto. Sapientem nutu, stultum fuste (castigabis)

Iehu

2. Reg. 9.

2. Reg. 9.

מִזְקִיר מִבְּסֻרוֹתַי דְּאִמִּי לְחִמְרָא ו

Qui honorat inimicum suum, similis est asino.

XIII

פִּירוּשׁ

לְעוֹלָם אֵל הַכְּבֹד אֶת הַרְשָׁעִים וְאֵל הַכְּבֹד אֶת מִי שֶׁמְבֹזֵז אֹתוֹ, שְׂתֵרֵי אֲחָאב בְּזָעַמְרֵי הַלֵּךְ וְכֵבֵד אֶת בְּזֵי הַבַּד מֶלֶךְ אֲרָם הַרְשָׁע וְדוֹמְרָה אָמַר לוֹ הַנְּכִיָּא לֵךְ וְהָרוּג אֶת בְּזֵי הַבַּד וְהַלֵּךְ אֵלָיו וְלֹא רָצָה לְהִרְגוֹ אֲלֵא הִתְחַיְיְהוּ וְכֵבְדוֹ בְּיוֹתֵר מְרֹב

מרוכב האהבה שאהב אותו כרת עמו ברית ונתן לו עיירות
כל ראמות גלעד והשיבו למלכותו והוא היה רשע צמור
שמבזה את מי שמכבד אותו ולימים חשב בלבו מפני
בזה מכבד אותי אחאב בן עמרי אלא מפני שהוא ירא
מפני והפך את הדת אשר ברת עמו ולא זכר אותו ר
רשע את הטובות שגמל לו ואת אהבתו שרבה מכבדו
כיותר ומרד בו ומיד יצא עליו למלחמה ולא עוד אלא
אלא שצוה לשרי הרקב לא תלחמו את הטוה ואת גדול
ער שנתנה המלך וכו עשו עבדיו והרגו את אחאב בן ע
עמרי ושלם לו רעות תחת טובות ועל בן יאמר
המושלים כל המכבד את אויבו לימים מת על ידו ולזה
בן אירע ואת שאול מלך ישראל כשחמל על אגז
והחיה אותו וכבדו כיותר על בן יצא ממנו חמו הרשע
שבחש להרוג ולאבד את כל היהודים ולא חמל עליהם
ולא זכר רחמי שאול שחמל על אגז חמו ועוד מעשה
באדם אחד עשיר גדול ולא היה לו מי שירש אותו והיה
גוי ובתיעץ בלבו ואמר אטול זה היתום ואגדלו עמי ו
ויהיה לי זכות ממנו מיד עשה בן וישב אותו יתום עמו
עשרים ושלש שנים ועמד בכל צרכיו וכיון שראה אותו
יתום כל גכסיו וכל עושר ביתו אמר עתה ימות זה ואירש
כל גכסיו יום אחד השב בלבו מחשבת רעה ואמר
אחרוג אותו ואת אשתו וישאר הכל בנדי והיו מתקבצו ה
הדבה אחת לסעודה ונתן לתובה סס הפנות ואכלו מפניה
הוא ואשתו ומתו שביהם והוא לא ריחם עליהם כמו
עצמו הם עליו ולא זכר החסד שעשו עמו ולא תאמר
שזה הגוי עשה בן ולא אחד אלא אחד מגדולי ישראל
עשה

SENTENTIAE MORALES

עשה כד שתרי יואש מלך ישראל עשה כד ליהינדע הפהו
 בטל ונשא עמו כל חבתו עליו בענינו וחרג את זכרה
 בנו ולא זכר חסד אביו ולפיכך אמר כן סירא מוקיה
 מבסרוהי דאמי לחמרא ואיו מבסרוהי אלא בודים אותי
 שכן תרגום כי דבר יא בזה ארי פתגמא דא בסר ו

EXPOSITIO.

NUnq̄ honore afficias homines impios, atq̄ eum qui
 despicit te. Cuius rei exemplū accipe de Achab rege,
 filio Amri. Is enim cū abiret ad Benhadad, impiū regem
 Syriæ, honorādī causa, admonitus fuit à propheta, ut occi-
 deret eum. Qui propheta non obtemperans, non tan-
 tum nō interfecit eum, sed & in uita conseruatū, ex nimio
 amore quo prosequabatur eum, fœdus cum eo iniit: dans
 ei ciuitates totius Ramoth Gilead, nec nō & restituens illi
 regnum suum. Quam tamen amicitiam (Benhadad) quia
 plane impius erat, adeo non agnouit, ut Achab fœdissime
 contemneret. Accidit enim temporis progressu, ut Benha-
 dad sic apud se cogitaret. Quam ob causam honoribus me
 ita afficit Achab filius Amri: nisi quod sibi à me timet. Fra-
 ctūq̄ fœdere quod cum illo pepegerat, oblitus omniū be-
 neficiorum, nec non & amoris, quo ipsum, Achab, non si-
 ne honoris exhibitione prosequutus fuerat: deficiens ab
 eo, mox bellum contra eum suscepit. Nec tantū hoc malū
 fecit, quin & principibus qui super currus cōstituti erant,
 præcepit, ut cōtra nullū alium qualēcunq̄ uel magnū uel
 paruum pugnarent, donec rex interfectus esset. Quod illi
 facientes, regem occiderunt, atq̄ ita rependit ei mala pro
 bonis. Hinc ergo dixerunt parabolarum authores. Qui-
 cunq̄ honorat inimicum suum, tandem futurum est, ut ab
 eo occidatur: id quod accidit regi Achab. Sic quoq̄ & Saul
 rex Israël, quod pepercisset Agag, in uita eū conseruando,
 E. nimioq̄

nimioq̄ honore afficiendo, commeruit: ut tandem ex illo
 (puta Agag) impius Haman prodiret, qui occasione qua-
 rebat, delendi, occidendi, & perdendi omnes Iudaeos, ne-
 quaquam parcens eis, nec memor cōmiserationis, qua Saul
 misertus fuerat Agag senioris sui. Aliud exemplum ac-
 cipe de homine quodam diuite, & magno: qui cum nō ha-
 beret heredem, pupillum quendam sibi uicinum, in hære-
 dem adoptare, secū in animo suo statuit. Inquiens, assumā
 hūc pupillum & æducabo eum, ut inde ad me redeat præ-
 miū boni operis, statimq̄ quod in animum duxerat, ope-
 re cōpleuit. Cumq̄ pupillus ad tres annos illi cohabitasset,
 locādo ei operam suam, in rebus necessarijs: uidens omnes
 facultates eius, omnemque opulentiam domus eius, dixit
 intra se: fiet, ut isto mortuo, ego hæreditate accipiā omnia
 bona eius. Accidit ergo ut quodam die, mala cogitatio su-
 biret animū eius, ac diceret. Interficiam eum unā cum uxore,
 sic remanebunt omnia bona eius in manu mea, Cumq̄
 illi ollam in qua ad conuiuīū quippiam cocturi erant, ap-
 pararent, immisit in eam uenenum lætiferum, quod cum
 degustassent, ambo mortui sunt. Neq̄ misertus est eorum
 (pupillus iste,) sicut ipsi eius miserti fuerāt. Immemor in-
 gentis beneficij, quod in eum contulerant, Neq̄ est quod
 dicas hominem Ethnicum tale quippiam designasse, quod
 alius quispiā, (puta Iudeus) non facile admitteret. Quin &
 ex magnatibus Israël, quidam simile flagitium perpetrasse
 legitur. Nempe Ioas rex Israël, erga Iehoiadam summū
 sacerdotem, cuius filium Zachariam rex interfecit, post
 multa negotia, in quibus Iehoiada fidem & amorē suum
 erga regem, ut scriptura habet, testatus fuit: Nequaquam
 memor gratiæ, qua ab illo affectus fuerat. Propterea di-
 cit Ben Syra. Qui honorat hostes suos, assimilatur asino.
 Per מַבְכֵּרֵיהֶם eos qui contemnunt aliquem intelligas, id
 quod ex translatione Chaldaica cognosces. Vbi enim tex-
 tus hebraicus alibi in Numeris habet, capit. 15. Nam uer-
 bum

bum domini contempfit, ibi Tharg. ufurpat uerbum כסר

נור דלוק מוקיד גדישין סגיאין ו

יד

Ignis ardens, succendit multos (frugum) aceruos.

XIII.

פירוש

לעולם אל תלשין את חבירך שכל המלשין את חבירו
 אינו לו תקנה ולא רפואה לעולם הזה ולא רפואה לעולם
 הבא שאש מעט שורפת גדישין הרבה שאינו מחרוב את
 העולם אלא לשון הרע שלשון הרע מעט הורגת אנשים
 צדיקים וחסידים רבים שבשביל לשון הרע שעשה דואג
 האדומי על דוד בהרגו צדיקים וחסידים רבים והם שמונים
 וששה איש וגשיהם ובניהם וטפם וכל בהמתם כל טוב עיר
 הכהנים ולא בהרגו כל אלו בשביל שום חטא שיהיה בהם
 לא גילוי עריות ולא שפיכות דמים אלא בשביל לשון הרע
 הרע שנתנו גובה לדוד ו לא לדוד בלבד נתנו אלא
 לכל אנשי גבעון היו מפרנסיו ובשביל שראו דואג שנתן
 מזון אחימלך לדוד הלה והלשינו למלך והוסיף על מה
 שראו שנאמר וישאל לו בן ולמה בקרא שמו דואג ש
 שלא היה בעולם יותר רשע ממנו ולא עוד אלא בשביל
 לשון הרע שעשה כיבא מאדוניו בהרב בית המקדש
 בשעה שאמר דוד למפיפישת אמה וציבא תחלוך את
 השרה יצתה בת חול ואמרה רחבעם יירבעם יחלוך את
 המלוכה ובשביל שהכלו דוד חרב בית המקדש וגלגלו מ
 מארצותיו ובשביל לשון הרע אמר בן סירא נור דלוק
 מוקיד גדישין סגיאין ו

EXPOSITIO.

E 2 Nunq̄

NVnquam traducas proximū tuum. Quicumq; enim traducit proximum suum, non est quod speret bonū & salutē, neq; in presenti, neq; in futuro seculo. Sicut enim exiguus ignis, multos frugum aceruos consumit, ita nihil est quod magis deuastat mundū, quā mala lingua. Equidem lingua uel parū mala, multos homines iustos ac pios occidit. Propter malā enim linguam, qua Doeg Idumæus accusauit Dauidā, interfecti fuerunt multi iusti ac pii, nempe octoginta & sex uiri, unā cum uxoribus, filijs, paruulis, atq; iumentis, Tota inquam Nob ciuitas sacerdotum. Qui omnes ob nullum flagitium occisi fuerunt, non propter scortationem, nec propter homicidium, sed tantum à mala lingua perierunt, qua accusati fuerūt, quod eleemosynam impertissent Dauidi. Qui certè non Dauid tantum cibum dederūt, sed & cūctis hominibus habitantibus in Gibeon. Cūq; uidisset Doeg, quod Achimelech cibū dedisset Dauidi, abiit & detulit eum apud regem Saulem, plura comminiscens, quam uiderat: sicut patet ex eo quod dixit. Et consuluit pro eo Dominum. Sed cur uocatum est nomen eius Doeg? ob id nimirum, quod illo nemo magis in mundo impius fuerit. Tam pernitiōsa equidē res est lingua mala, ut per eum Ziba Dominum suum traducēdo, effecerit, ut domus sanctuarij deuastaretur. Eo scilicet tempore, quo dixit Dauid ad Mephiboseth. Tu & Ziba diuidite agrū. Tum enim uox cœlitus insonuit, dicēs. Rechabeam & Ierobeam diuidant regnum. Hinc enim quod Dauid fidem habuit delatori Ziba, depopulata fuit domus sanctuarij, propter quod nos etiā exulamur à terra nostra. Ut igitur à lingua delatrice dehortetur Ben Syra, dicit. Ignis accensus consumit multos frugum aceruos.

1. Sam. 22.

סֵנֶא בְּבֵיתָא טַבָּא סִימְנָא טַבָּא בְּבֵיתָא ׀

Senex in domo, signum bonum est in domo.

פִּירוּשׁ

פירוש

לעולם הוי מכבד את הזקנים ואל תבז שכל מי שמכבד
 את הזקנים אם הוא רשע בעשה ירא שמים שנאמר מפני
 שיבה תחוס ותדרת פני זקן ויראת מאלהיו אני יי' מכבד
 אמרו כל המכבד את הזקן כאלו מכבד את הקדוש ברוד
 הוא שאלמלא הזקנים אין העולם מתקנים ואם יאמרו לך
 הזקנים סתור ביתך ועשה אשפה סתור בעצת הזקנים ואם
 יאמרו לך הבחורים בנה אשפה זו ועשה שם בית הבז
 ולא תבנה בעצת הבחורים שסתירת זקנים בנזן וכן
 בערים סתירה ו' ולא תעשה כדבאר בן שלמה ששמע
 לעצת הילדים ועזב עצת הזקנים וסתר המלכות ויבד מ
 מימנו ואין העולם מתקנים אלא בשביל הזקנים ובשביל
 תיבנות של בית רבן שלא חטאו וכל מדינה שאין בה
 זקן ראוייה היא ליחרב ואם תראה שהזקנים ספו תמו מז
 העיר נעה באה לעיר שנאמר כי מפני הרעה גאסת
 הצדיק ואם תתמה מדבר זה לך והסתפל בלוט שכל
 זמן שהיה לוט בסדום לא נהפכה ולא נשרפה העיר עד
 שיצא מפנה ומנין שכל הנה שאותו היום שהלכו
 המלאכים לסדום היו רוצים לאבדה ולהשחיתה מיד
 בשכרו המלאכים הבית בני להשחיתה שכל התהלך
 להכותם בסגורים שנאמר וישלחו האנשים את ידם ויביאו
 את לוט אליהם הביתה ואת הדלת כגרו ומיד הכו לאנשי
 העיר שנאמר ואת האנשים אשר פתח הבית הכו בסגורים
 מקטון ועד גדול וילאו למצוא הפתח ובשביל שהיה לוט
 צדיק וזמן נתעכבו המלאכים מלהשחית אותו יום ואותו
 לילה עד למחר שיצא מפנה שנאמר ובמו השחר עלה

בראיני המלאכים וכוליה • וכמו שהוא עכב יציאתו מן
 העיר כד עכבו המלאכים להשחיתה שאינו יכולין לעשות
 דבר שנאמר מהר המלט שמה כי לא אוכל לעשות דבר
 • ומיד שיצא ממנה כשלוש פסיעות התחילו להשחיתה
 ומציו שזחו תיה לוט שנאמר ותאמר הבכירה אל הצעירה
 אבינו זחו ואת בימי דור המבול לא בא המבול על הארץ
 עד שנפטר מתושלה לבית עולמו שכל זמן שמתושלה
 היום עיכב הקדוש ברוד הוא להביא מבול לעולם שכן
 מצינו בנח שמאחר שנכנס לתיבה עמד בה ולא בא ה
 המבול אמר נח לפני הקדוש ברוד הוא רבובו של עולם
 מפני מה הכנסתני בתיבה לתמית או להחיות אמר לו
 להחיות אמר לפניו אם כן אנו יושבין בתיבה ואין המבול
 ירד לעולם טוב לנו שנשב בארץ השיבו הקדוש ברוד הוא
 ואמר לו זחו אחד יש לי בארץ וצדיק צמור הוא ואין לו
 רשות לירד מבול לעולם עד שנפטר מן העולם • אמר
 לפניו רבובו של עולם ומי הוא הצדיק אמר לו מתושלה
 וצדיק אמר לו אם כן תכנס אותו עמנו וירד מבול לעולם
 כמו שאמרת אמר לו אינו מתקיים בעולם אלא שנוע
 אחד • ואחר כך יפטר לבית עולמו וירד מבול לעולם
 שנאמר כי לימים עוד שבעה אנכי ממטיר על הארץ
 וכיון שעברו שבעת ימים נפטר מתושלה ובא המבול
 מבאז אמרו שבשכיל זחו אחד שיהיה בארץ והוא צדיק
 צמור אין הקדוש ברוד הוא מביא רעה לעולם שכן מצינו
 שבשכיל מתושלה בתעכב המבול ולא בא לעולם ואחר
 נפאת מיד בא המבול שנאמר ויהי לשבעת הימים ומי
 המבול היו על הארץ • ואם האמר נח צדיק היה ובא
 המבול

SENTENTIAE MORALES

וְהָיָה לְעוֹלָם וְלֹא תִתְעַבֵּב בְּשִׁבְלֵי מֵאֻמָּה • יֵשׁ אֲמֹרִים
 שְׂצֵדִיק הִנֵּה בָּח בְּדוֹרוֹתָיו וְלֹא בְדוֹר אַחֵר • שֶׁכֵּן אָמַר לוֹ
 הַמְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא כִּי אֹתָהּ רָאִיתִי צְדִיקָה לְפָנַי בְּדוֹר הַזֶּה
 הַדּוֹר הַזֶּה אֵתָּה צְדִיק אֲכַל לֹא בְּאַחֵר • וְלֹא עוֹד אֵלֶּא
 שְׁלֹא הִיָּה זָכוֹ • שֶׁבְּשִׁבְלֵי הַזְּקֵנִים טוֹבָה בָּאָה לְעוֹלָם
 וּבְאַסִּיפְתָּם נֵעָה בָּאָה לְעוֹלָם • שֶׁנֶּאֱמַר הַצְדִּיק אֲבִד וְאִז
 אִישׁ שָׁם עַל לֵב וְאֲנָשִׁי חֶסֶד בְּאַסְפִּים וְאִז מִכִּיז כִּי מִפְּנֵי
 הַדַּעַה נֶאֱסַח הַצְדִּיק וְכֵל הַשׁוֹמֵעַ לְעֵצָתוֹ שֶׁל זָכוֹ בִּיעַל מִ
 מִכָּל צָרָה • כִּדְאָמַר בְּזוֹ סִירָא סְבֵא בְּבֵיתָא סִימְנָא טְבֵא
 בְּבֵיתָא •

EXPOSITIO.

Semper honora senes, nec unquam contemnas eos.
 Quicumque enim honora senes, si impius est, fit timens
 Dei, iuxta id quod dicitur: A facie caniciei cōsurges. Et ho- Leuit. 19.
 norabis vultum senis, timebisque Deum tuum: ego Domi-
 nus. Hinc natum est, quod dici solet. Quisquis honora se-
 nes, perinde est, ac si honoret Deum sanctum benedictum:
 Nisi enim senes essent, mundus non cōsisteret. Vnde si di-
 xerint tibi senes, destrue domum tuam, & fac ex ea stercor-
 rarium, destrue consilio senū. Si vero iuvenes ad te dixe-
 rint, fac ut loco stercorarij istius, domus extruatur: cōtem-
 ne eos, nec acquiesce consilio eorum. Destructio enim se-
 num, est ædificatio: & ædificatio iuuenum, est destructio.
 Neque sequaris Rechabeam filium Salomonis, qui cum ac-
 quiesceret consilio iuuenum, & floccipenderet consilium
 seniorum, causa fuit dissipati regni, ut non tam late imperi-
 taret. Mundus certe durat propter senes, & propter pueros
 familiæ Rabban, qui alieni fuerunt à peccato. Omnis siqui-
 dem prouincia, in qua non est senex, digna est, ut deaste-
 tur. Et si uideris senes in ciuitate perire & interire, præsa-
 gium

y
 gium est, malum euenturum huic ciuitati: id quod colligi-
 tur ex isto loco scripturæ, Nam propter malitiam tollitur
 iustus. Quod si hoc tibi mirum uidetur, considera quæ ac-
 ciderunt Loth. Quam diu enim ille Sodomæ agit, nō sub-
 uersa neq; cōbusta fuit: donec egressus fuit ex ea. Id quod
 patet ex eo, quod angeli eodem die, quo Sodomam uene-
 runt, uoluerunt perdere eam, ac in nihilum redigere. Sta-
 tim uidelicet postquam clauserunt domum, in quam ad
 Loth diuerterant, incipientes homines percutere cæcitate,
 Gene. 19. sicut habet scriptura, Sed uiri illi miserunt manum suam,
 & introduxerunt Loth ad se, in domum, clauseruntq; o-
 stium. Statimq; uiros ciuitatis istius percusserunt cæcitate,
 (sicut dicitur) Viros uero illos, qui erant iuxta fores do-
 mus, percusserunt cæcitate à minimo usq; ad maximum, ut
 fatigarentur, nec tamen inuenirent ostium. Verum quia
 senex & iustus inter illos erat (nempe Loth) moram traxe-
 runt angeli, ut non eo die, eaq; nocte urbem deuastarent.
 Donec aurora exoriretur, ad cuius exortum egressus fuit
 Loth, sicut dicit scriptura. Cumq; ascendisset aurora, urge-
 bant Angeli Loth. Et quantisper ipse tardabat egredi urbē
 tantisper quoq; angeli differebant eius subuersionē. Nec
 quicq; enim mali urbi inferre poterāt, eo adhuc præsentē.
 Sicut patet ex eo quod dicit angelus, Festina & saluare ibi,
 quia nō possum facere quicq;, donec uenias illuc, illico atq;
 ille uel tres passus ab urbe processerat, ceperunt deuastare
 eam. Quod si rogat quispiā, unde nam habeatur, Loth senē
 fuisse: ex eo discat. Quod filia eius primogenita, ad mino-
 rē natu dicit. Pater noster senex est, &c. Imo & tēpore di-
 luuij, non uenit diluuiū super terrā, usq; dum Methuselah
 uita excedens, sepulchro reconditus fuit. Quam diu enim
 ille superstes erat, differebat Deus adducere diluuium in
 mundum. Sic enim legimus de Noah, quod ubi ingressus
 fuit arcam, egit aliquātisper in ea, ut non ueniret diluuiū,
 quod ubi uideret, Dixit ad Deum. Domine mundi, quare
 intro-

SENTENTIAE MORALES.

introducisti me in arcā ? num ut occidas me ? uel ut in uita cōserues? respondit illi Deus. Vt te in uita conseruem. Iterum dixit Loth. Si sic se res habet, quid est quod in arca sedemus, & diluuium non uenit? fatius esset nos in terra manere. Cui iterum respondens Deus dixit ad illum. Senex unus est mihi in terris, totus iustus, cuius causa non audeat diluuium uenire in mundum, donec ille uita priuatus, non amplius superstes fuerit. Dixit iterū Loth. Domine mundi. Et quis nam est iustus ille? Respondit illi Deus. Methuselah, senior tuus. Dixit Loth. Si hoc uerum est, introduce ipsum ad nos, ut tandem descendat diluuium in mundū, sicut locutus es. Cui respondit Deus, Ultra unam septimanam non amplius uiuet, quō mortuo & sepulto, statim aderit diluuium, sicut dicit scriptura: Quia adhuc post septem dies, ego pluam super terram, &c. quibus absolutis; Methuselah obiit, statimq; cepit diluuiū. Hinc ergo de sumptum est, quod vulgo dici solet. Propter unū senem iustū, in terris existentem, Deus nō infert malum orbi. Constat enim, quod propter Methuselah, tardius uenerit diluuiū, nec prius mundum deuastare ceperit, donec ille uita exemptus fuit, Iuxta id quod dicitur: Et factum est post septem dies, & aqua diluuij fuerunt super terram. Quod si obijcias, Noah ramen iustus fuit, & nihilominus diluuiū uenit in mundum, nec quicquam impeditum fuit eius causa. Respondeo id quod quidam dicunt. Noach quidem iustum fuisse, suo saeculo, non autem collatū ad aliud saeculum. Sic enim ad illum Deus dixit: Quia te uidi iustum coram me in generatione ista, &c. q. d. in generatione quidem ista tu iustus es, sed nō in aliā. Neq; tantū non totus iustus, sed nec senex fuit. Propter senes equidem mundus bene habet, secus uero male. Id quod liquet ex isto loco scripturae: Iustus perit, & nemo est, qui id cordi accipiat. Vere quoq; pietate conspicui colliguntur, & nemo est qui aduertat, propter malitiam autem colligitur iustus. Quisquis ergo acquiescit

F consilio

consilio senis, liberatur ab omni tribulatione, iuxta sententiam Ben Syre. Senex in domo, signū bonum est in domo.

עֲרֵבָא טַבָּא מֵאַחַ צְדִיק וְכִישָׁח אֵלֶּת יו

אַלְפִיךָ ו

XVI Merces si communes habueris cum aliquo, à bono centies frustra (repetes,) à malo millesies.

פִּירוּשׁ

לְעוֹלָם אֵל יִתְעַרֵב אֲדָם לֹא מַעֲשִׂיר הֲרֵבָה וְלֹא מַעֲנֵי הֲרֵבָה
אֵלֹא מִכִּינּוּנֵי וְלֹא מִצְדִּיק הֲרֵבָה וְלֹא מִרְשָׁעִים הֲרֵבָה אֵלֹא
מִכִּינּוּנֵי בְּחִסּוּדֹת וְכִינּוּנֵי בְּעֲשִׂיּוֹת וְלֹא מִצְדִּיק כִּן רִשָׁע
וְלֹא מִרְשָׁע כִּן צְדִיק אֵלֹא טוֹב כִּן צְדִיק כִּנּוּן יְהוּדָה
כִּן יַעֲקֹב וְהֵלֵא יְהוּדָה כִּן יַעֲקֹב צְדִיק גְּמוּלָה הִנֵּה אֵלֹא מִפְּנֵי
שְׂמִיכָה לְיוֹסֵף אֲחִיו וְגַם לְאֲבִיו שְׂחֻטָּה מִמֶּנּוּ הִנְנוּאָה שׁ
שְׂנֵאמֵר וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֵל אֲחִיו מִדָּה כָּצַע פִּי בְּהִרְוֹג אֶת
אֲחִיו וְכִסְיוֹ אֶת דְּמֹו לְכוּ וְנִמְכְּרֵנוּ לְיִשְׁמַעֲאֵלִים וְגוֹמֵר
וְלֹא עוֹד אֵלֹא שְׂשֻׁב עִם תְּמִיר פְּלִתוֹ לְפִיכָה לֹא בְּהִרְוֹג
צְדִיק גְּמוּלָה אֵלֹא טוֹב כִּן צְדִיק לְפִיכָה אִם הִתְעַרֵב מַעֲשִׂיר
צְדִיק לֹא תִבָּל עִמּוֹ שְׂאִיז אִמָּה רִשָׁאִי לְכוֹת אוֹתוֹ מִרֹּב
עֲשָׂרוֹ וְאִם הִתְעַרֵב מַעֲנֵי הֲרֵבָה שְׂלֵא יֵשׁ לוֹ מֵאוֹמְהָ מִדָּה
יִתּוֹ לֶךְ שְׂאִיזוֹ לוֹ כִּיז הַחַיִּים וְכִיז הַמּוֹתִים

בְּעֵשָׂה כַּאֲדָם אַחַד שְׂרַעָה לְהִתְעַרֵב מִמֶּנּוּ כְּבוֹלָם

בֵּא אֲלִיוֹ אֲדָם טוֹב וְעֲשִׂיר צְדִיק אֲמַר לוֹ

הִתְעַרֵב כִּי אֲמַר לוֹ כִּן וְעֵשָׂה וְעַרְבֵי בִי לְיָמִים כִּיז שְׂבֵא

הַדְּמֹו אֲמַר לוֹ יִתּוֹ שְׂעַרְבֵתִי מִמֶּנּוּ אֲמַר לוֹ בֵּא לְמִתְרָה

וְהֵלֵךְ אֲלִיוֹ לְמִתְרָה וְלֹא נָתַן לוֹ כְּלוֹם אֲמַר לוֹ בֵּא אֲעֲלֵי לְ

לְשִׁבּוֹעַ

SENTENTIAE MORALES

לשבוץ אחרת ואתו לה ממונה י וכו עשה הלה אליו ולא
 בתו לו כלום עד שתלה אליו מחדש לחדש ומשבוץ
 לשבוץ ומיום ליום בין כך השכים לפתחו יותר ממאת
 פעמים ולא בתו לו כלום עד שאמר לו והלא אמר הכותב
 אל תאמר לרעה לה ושב ולמחר אתו ויש אפד אמר
 לו מתלמידים אתה ומיך בתו לו ממונה והלה לו לשנה
 אחרת אמר אתערב מעני ואראה מה יהיה אחרית הדבר
 וכו עשה כיון שבא הזמן הלה אליו ואמר לו איך לי
 מאומה ליתן לך השכים לשבוץ אחרת אמר איך לי מ
 מאומה ליתן לך וכו כל יום ויום עד שהלה אליו יותר
 מאלת פעמים ולא בתו לו כלום עד שאמר איך ערכות
 טובה לעולם לא מעשיר ולא מעני והיינו דאמר קו
 סינא ערכא טבא מאת צפריז ובישא אלה אלפיו 1

EXPOSITIO.

NVnquam sese commisceat homo, cum eo qui est nimium
 diues, aut nimium pauper: sed cum eo qui est medio-
 cris fortunæ. Neq̄ etiam cum nimium iusto, aut nimium
 impio, sed cum eo qui est mediocri pietate, & mediocri-
 ter diues. Neq̄ commercium habeat cum iusto, qui est fi-
 lius impij, neq̄ cum impio qui est filius iusti, quin potius
 cū bono qui filius est iusti, Qualis erat Iehuda filius Iacob.
 Quod si dicas, Nōne Iehuda filius Iacob totus iustus fuit?
 respondeo, Quia uendidit Ioseph fratrem suum, occasioq̄
 fuit, quod subito spiritus propheticus ablatu fuit à patre
 suo, sicut patet ex eo quod dixit ad fratres suos. Quæ utili- Gene. 37.
 tas est si occiderimus fratrem nostrū, & operuerimus san-
 guinē illius: uenite & uendamus eum Ismaēlitis, &c. Neq̄
 hoc tātum fecit, quin & cōcubuit cum Thamar nuru sua, Gene. 38.
 ob id inquam, non uocatur perfecte iustus, sed bonus fi-

lius iusti. Quapropter si cōmertium habueris cum opulen-
 to, non certe prauaribis ei, cum nō possis cogere cum pro-
 pter multitudinem diuitiarum eius. Quod si commercium
 habueris cum eo qui nimia paupertate premitur, & nihil
 habet, quid obsecro daturus est tibi, est enim reputatus tan-
 quam is, qui nec uiuit, nec mortuus est. Exemplum accipe
 de homine quodam, qui cum nemine nō pecuniam suam
 lucrī causa, communem habere cupiebat, ad quem cum ue-
 nisset alius quidam homo bonus & opulentus ualde, dixit
 ad eum, Commeritiū quāso mecum habeas, cui ille annuēs
 uotorum suorū eum cōpotem fecit. Factum est autem, ut
 post aliquot dies, ad tempus cōstitutum, ille pecuniā suam
 repeteret, quem diues pōstridie redire iussit, cui tamen cū
 rediisset, nec quicquā dedit; sed dixit, redeas ad me sequē-
 ti septimana, & dabo tibi pecuniā tuam. Quod cum ille
 fecisset, ne sic quidem pecuniā suam accepit, nihil efficiens,
 tametsi per singulos menses, septimanas, ac dies, eam repo-
 sceret. Adeo, ut nec tantillum illi daret diues, etiam si plusq̄
 centies, idq̄ summō semper diluculo, repetiturus pecuniā
 suam, fores eius pulsasset. Donec tandem diuitem istius Sa-
 lomonicī dicti commonefecisset, Non dicas proximo tuo:
 uade, & reuertere, & dabo cras, cum sit apud te (quod tri-
 buas.) Quo audito, diues respondit, uideo te unum esse ex
 discipulis qui legi diuinæ operam dant, statimq̄ illi pecu-
 niam suam restituit. Accidit autem sequenti anno, ut ille sic
 diceret, Commeritium semel habebō cum paupere, & uide-
 bo quid ita sit tandem euenturum. Quod cum fecisset, sta-
 tutoq̄ tempore repetiturus quod suum erat ad eum uenisset.
 Respondit pauper, se nec quicquā habere quod illi
 dare possit, ad quem cum ille sequenti heptomade rediisset,
 singulisq̄ diebus plusquā millies pecuniā suam postu-
 lasset, ne sic quidē eam recepit. Quod cum ille uidisset, in-
 quit; Nullum commercium unquā bonum est, neq̄ cum
 diuite, neq̄ cum paupere. Atq̄ hoc sibi uult Ben Syra hoc
 dicto

Proverb. 3.

dicto Mercimonium quod cum alio commune habueris, si fuerit bonus, centies frustra repetes, si malus fuerit, mille millesies.

פְּתוּרָא פְּרִישׁ מִחֲלוּקַת נְסִתְלָקָה ׀

יד

Mensa parata, contentio tollitur.

XVII

פִּירוּשׁ

לְעוֹלָם יִמְנַע אָדָם מִבֵּיתוֹ מִחֲלוּקַת ׀ בְּשִׂירָאָה שְׁמִרְיֻבִיז
 זֶה עִם זֶה אֲנָשִׁי בֵּיתוֹ יִפְרוּשׁ שׁוֹלְחָנוֹ וְיִמְנַע הַמִּחְלוּקַת
 מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁאִפִּילוֹ עוֹבֵד עֲבוּדָה זְרָה וְאִין בְּבֵיתוֹ מִחְלוּקַת
 טוֹב לוֹ ׀ וְאִם הוּא מִתְעַסֵּה בִּירְאָת הָאֵל עַל אַחַת כַּמָּה
 וְכַמָּה שִׁיחָה טוֹב לוֹ שֶׁאֲמַר אֱלֹהִים נַעַב בְּעֵדוֹת אֵל בְּקָרֵב
 אֱלֹהִים יִשְׁפּוּט ׀ שֶׁאֲמַר אִד נְדַבְרוּ יִרְאִי ׀ אִישׁ אֵל רַעְהוּ
 וַיִּקְשֹׁב ׀ וַיִּשְׁמַע וַיִּפְתַּח בְּסֵפֶר זְכוּרָו לְפָנָיו ׀ וְיִמְנַע שֶׁאִפִּילוֹ
 עוֹבֵד עֲבוּדָה זְרָה שֶׁטוֹב לוֹ שֶׁאֲמַר חֲבִיר עֲצָמִים אֶפְרַיִם
 הִנֵּה לוֹ וְכָתִיב בְּתַרְיֵה חֵלֶה לְכֶם עִמָּה יֵאָשְׁמוּ ׀ וְהִיאָה
 יִמְנַע אָדָם הַמִּחְלוּקַת מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ יִשִּׁים שׁוֹלְחָנוֹ מִהֲרָה
 וַיִּסְתַּלֵּךְ הַמְרִיבָה שֶׁכֵּן מִצִּיּוֹ כְּאִישׁ בּוֹשֵׁת כּוֹן שְׂאוֹל כִּיִּז
 שֶׁהִיא מִחְלוּקַת בְּבֵיתוֹ שְׁמִרְיֻבִיז זֶה עִם זֶה הִיא צִיבָא צְעָרוֹ
 פּוֹרֵשׁ שׁוֹלְחָנוֹ וּמַנִּיד הִימָה בְּפִסְקַת הַמְרִיבָה ׀ וְאִם הִיא
 רוֹאָה שֶׁעֲדוֹן מְרִיבִיז מוֹסִיחַ לְהֶם יִיז כְּדִי לְשַׁמְחֵם שֶׁאֲמַר
 וַיִּיז יִשְׁמַח לֵב אָנוּשׁ ׀ וּבְשִׁבִיל שֶׁהִיא צִיבָא מִבְּשֵׁל
 הַמִּחְלוּקַת מִבֵּית אֲדוּבִיז זְכָה לְכַנִּים וּלְכַנּוֹת וּלְעַבְדִּים וּלְ
 וּלְשִׁפְחוֹת וְאֵת לְכַכְסִים רַבִּים וְזָכָה לִירֵשׁ בֵּית אֲדוּבִיז וּלְפִיכָה
 בְּשִׂירָאָה אָדָם מְרִיבָה בְּבֵיתוֹ יִפְרוּשׁ שׁוֹלְחָנוֹ וַיִּפְסִיחַ הִיא
 הַמְרִיבָה מִבֵּיתוֹ ׀ וְהִיּוֹנוֹ דְאֲמַר כִּיז סִיבָא פְּתוּרָא פְּרִישׁ
 מִחְלוּקַת נְסִתְלָקָה ׀

17
IIIX
Perpetuo rixas domo sua homo abarceat, (id est hoc pacto.) Cum uiderit domesticos suos inuicem alium cum alio contendere, statim mensam suam ad conuiuium instruat, quo litem a domo sua propellat. Tamen enim preclara res est, pacis studium, ut etiam qui idolorum cultor est, amans tamen pacis, eo melius sit habiturus. Quanto igitur magis, qui Deum uero cultu timere studet. Id quod aduertere licet ex isto loco scripturae. Deus stat in congregatione Dei, in medio deorum iudicem agit. Item, ex hoc loco:

Psal. 82. Tunc locuti sunt qui timet dominum, unusquisque ad proximum suum, & attendit Dominus atque audiuit, & scriptus est liber memorialis coram eo. Sed unde habemus quod etiam idololatrae, pacis studioso, bene erit: ex eo nempe quod dicitur apud prophetam Oseam. 4. cap. Associatus est idolis Ephraim, dimitte eum, &c. Item apud eundem cap. 10. Diuisum est cor eorum, nunc desolabuntur. Sed quo pacto (inquis) aliquis litem a domo sua propulsare debet: hoc nimirum. Si mox mensam suam a pulis instruxerit, quo facto, dirimetur contentio. Tale enim quiddam legimus de Isboseth filio Saulis, in cuius aedibus cum subnata esset altercatio, Ziba seruus eius, apparato conuiuio illam diremit. Quod si uiderit quispiam nec ista ratione litigantes, suis altercationibus finem facere, apponat illis uinum, exhilarandi causa: iuxta id quod monet scriptura. Vinum latificat cor hominis. Et quia Ziba operam dedit, ut litem qua in aedibus domini sui subnata erat tolleret, ac dissiparet: eo inquam commeruit habere filios, & filias, seruos & seruas, nec non & diuitias multas. Dignus item habitus est, qui hereditaret domum domini sui. Hinc ergo monuerunt, ut si quispiam contentionem domi suae suboriri uideat, mox instructa mensa illa e medio tollat, atque hoc innuit Ben Syra cum dicit, Mensa instructa aufert litem.

יח צְרִיךְ אֶת לְמִיּוֹסֵב וּלְמִיּוֹתֵן יִהְיֶה חוֹלְקוֹ
עִם בַּר טָבִיבִּיז ו

Si necesse habes, ut ratione dati & accepti contrahas XVIII
cum aliquo, esto fors tua cum homine bono.

פִּירוּשׁ

לְעוֹלָם בְּשִׁתְרִצָּה לִישָׂא וּלְיִתּוֹ הַשְׁתַּדֵּל עִם אָדָם שֶׁהִשְׁעָה
מִשְׁחָקָת לּוֹ וְאִם אֵין אַפְהָ מוֹצֵא אָדָם שֶׁהִשְׁעָה מִשְׁחָקָת
לּוֹ הַשְׁתַּדֵּל עִם עֲצֵי וְצַדִּיק וְלֹא הַשְׁתַּחֲחַת עִם עִם הָאָרֶץ ו
וְעִשִׂיר וְלְעוֹלָם יִהְיֶה אָדָם נְאֻמָּז בְּמִשְׁאֵן וּבְמִתְנֵן וְאֵל
יִתְחַבֵּר עִם מִי שְׁאִינוֹ הַגּוֹז לּוֹ שֶׁהָרִי פִּירֵשׁ הַכּוֹתֵב דְּבַר זֶה
וְאָמַר הוֹלֵךְ אֶל הַכֹּמִים יִחַפֵּם וְרוֹעָה כְּסִילִים יְרוּעַ שְׂכֵן
מִצִּינּוֹ בְּאֵלֵי־שַׁע שֶׁשִׁימֵשׁ לְאֵלֵיהֶן וְיִצַח מִיָּם עַל יָדָיו בְּעִשָׂה
כְּמוֹתוֹ וְאֵל יִתְחַבֵּר עִם רֶשַׁע שֶׁמְבִיאֵן לְיָדֵי הַשָּׂדֶה כְּמוֹ
שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה עַל־יֵד הַשְּׁלוֹם וְרוֹעָה כְּסִילִים יְרוּעַ כְּמוֹ
שֶׁמְצִינּוֹ בִּיהוֹ שֶׁפֶט שֶׁתְּחַבֵּר לִיהוֹרִם כִּן אֲחָאֵב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל
וְהָלַךְ עִמּוֹ אֶל כְּמוֹת גִּלְעָד לְמִלְחָמָה וְאָמַר לּוֹ הַנְּבִיא
עַל־יֵד הַשְּׁלוֹם הַלְרֶשַׁע תַּעֲזוֹר וְשׁוֹבֵא אֶת הָאֲחָב וְלָבוֹ עַל־יֵב
הָצַח מִלְּפָנָי וְלִפְיֶכָּה יִבְקֵשׁ אָדָם רִיעַ טוֹב וְנֶאֱמַר
וְיִתְחַבֵּר אֵלָיו וְאֵל יִתְחַבֵּר לְרֶשָׁעִים שְׂכֵן מִצִּינּוֹ שֶׁאָמַר דּוֹד
עַל־יֵד הַשְּׁלוֹם אֶל תִּתְחַר בְּמַרְעִים כִּי כְחָצִיר מִהַרֵּחַ יִמְלֹךְ
וּכְיֶרֶךְ דָּשָׁא יִבּוֹלוּ וּמַעֲשָׂה הֵנָּה כְּאָדָם אֶחָד שֶׁנִּשְׁתַּחֲחַת
עִם עִם הָאָרֶץ וְהִלְכוּ שְׁבִיהֶם לְסַחֲוֹרָה לְמַדְיַת הַיָּם בְּשִׁתִּיד
מִהִלְכִיז כְּדָרָךְ בְּשָׂא עִיבֵי וְרָאָה לְאוֹתוֹ עִם הָאָרֶץ בְּהַמִּיצַת
בְּעִיז רַעָה וְהִיבּוֹ דָּאָמַר כִּן סִיבָא צְרִיךְ אֶת לְמִיּוֹסֵב וּלְמִיּוֹתֵן
יִהְיֶה חוֹלְקוֹ עִם בַּר טָבִיבִּיז ו

Expositi

CVm uolueris contrahere cum aliquo, semper da operam, ut id facias cum homine omnium horarum, & ad conuiuendum apposito. Quod si talem habere non potes, pauperem, sed qui iustus sit, tibi queras. Neq; commercium habeas cum homine idiota & diuite, Semper quoq; homo fidelis sit in ratione accepti & expensi. Nec consuetudinem habeat cum eo, quo cum non decet eum conuiuere. Qua de re & scriptura clare differit, sic inquit. Qui socius est stultorum, similis illis efficietur. De Elisæo enim legimus, ex quo ministravit Eliæ, suditq; aquas super manus eius, similis illi factus fuit. Nec unq; quispiam consuetudinem habeat cū homine impio, non enim caret hoc suspitione mali, quod cū illo cōmune habere uideat, iuxta id quod dicit Salomo. Qui socius est stultorum, similis illis efficietur. Cuius rei exemplū habemus in Iehoschaphat, qui cum se adiunxisset Ioram, filio Achab, regi Israēl, proficiscēs cū eo in Ramoth Gilead, praliandī causa, obiurgatus fuit à propheta, dicente. Num impio uis ferre auxiliū, & diligere eos qui oderunt dominum? ob id (descendit) super te ira à conspectu domini. Hinc ergo monemur, quarendum esse bonum aliquem hominem & fidelem, quo cum quis degat & non cum impijs: sicut Beatus Dauid docuit, inquit. Ne cōmertium habeas cum malignis. Quoniam tanquam gramen uelociter succidentur, & ueluti herba uirens marcescēt. Hoc idem sibi uult & Ben Syra, cū dicit, Si necesse est tibi ut contrahas cum aliquo, fac tibi bonum hominem deligas.

Proverb. 13.

2. Paral. 19.

Psal. 37.

יט

קריבא סחורתא אכלתיה מאריה |
 ורחיקא אכל למאריה |

XVIII Negotiatio quæ fit in loco propinquo, ea fruitur Dominus

SENTENTIAE MORALES

minus eius. Quæ uero fit in loco remoto, ea absomit dominum suum.

פירוש

לעולם יתן אדם צרכי חייתו וסוחרתו בארצו ואל יהיה
 עיניו משוטטות בקצה הארץ ללכת ואל יחרהר בלבו שאם
 לא ירחיק מהיתו לא יודמו לו כלום שהרי שלמה אמר
 במשלו ויעיני כסיל בקצה הארץ וזהו שאמר בן סירא
 קריבא סחורתא אבלתיה מאריה ופירושו של דבר זה
 זה אם האדם עושה מלאכתו או סוחרתו במקומו האל
 ירויח לו ואוכל שמו ובריא ואת על פי שהוא עמל ויגע
 בה שיחט יהיה לאחר כך וזה שאמר בןד המלך עליו
 השלום יגע בפית כי תאכל אשריך וטיב לך ורחיקא
 אבל למאריה ואת על פי שהוא משוטט ועושה סחורות
 יפוט מאבלו מהם במר גפש והולד ברוחה גם ביום ובכלילה
 שיבה בעיניו איבו רואה ומתנרא מיושבים על הדרכים
 ומלקטים הלוקחים ויעו ועמלו ולא עוד אלא שמבקשים
 את גפשו וגם קבורה לא היתה לו וזהו שאמר שלמה
 עליו השלום טוב מלא כח נחת ממלוא חפנים עמל
 לפיכך צריך האדם להקדים על מלאכה או סחורה שתהיה
 בביתו ובארצו והמרוש ברוך הוא ירויח לו ויכפיק שברו
 ויגליח במעשיו אם בתמים ובאמת הוא עושה מעשיו ו
 והיבו דאמר בן סירא קריבא סחורתא אבלתיה מאריה
 ורחיקא אבל למאריה ו

EXPOSITIO.

Perpetuo in hoc incumbat homo, ut necessaria uite sue,
 ac negotiatiōnem suam, in patria sua habeat. Neq̄ pa-
 tiatur

SENTENTIAE MORALES

Prouerb. 17. uat oculos suos uagari in extremo terræ, illuc proficiscēdi causa. Nec cogitet in animo suo, se nihil unde uiuat, habiturum, nisi in longinquam se conferat regionem, à qua re dehortatur & Salomo, in Prouerbijs suis sic inquit. Oculi stulti (sunt) in extremo terræ. Atq; hoc idem innuit Ben Syra cum dicit, Negotiatione propinqua fruitur dominus eius, &c. Cuius dicti sensus is est. Si exercuerit homo, artem ac negotiationem suam in loco suo, (ubi moratur,) Deus illi lucrum concedet, quo saluus & incolumis fruetur. Nam licet ea res, adiunctum habeat laborē ac molestiā, fiet tamen, ut aliquando quiete ea potiatur, iuxta id
Psal. 128. quod dicit Dauid. Laborem manuum tuarum si comedes, beatus (eris) tu, & bene tibi erit. Caterum negotiatio quæ exercetur in remota regione, tandem consumit dominum suum. Licet enim ultro citroq; migrando, pulchras faciat negotiationes, tamē uictus, qui inde redit, iniucundus est, Cū sæpe inuitus iter facere cogatur, somnumq; oculi eius die ac nocte non uideant, Misere sibi tam timens à prædatoribus, uias clam obsidentibus, qui quod ille multo labore ac molestiā cōquisiuit, una uice auferūt. Nec hoc tantum periculum ei ab illis imminet, quin & uitæ eius insidiantur, qua priuatus, sine sepultura perit. Hinc est quod dicit beatus Salomo. Melior est pugillus cum requie, quàm plena utraq; manus cum labore. Itaq; operam det homo, ut artificium quod nouit, ac negotiationem suam, in patria sua, atq; domi suæ agat: Sic fiet, ut dominus illi benigniter lucrū largiat, præmiū laboris abinde suppeditet, omnesq; actiones eius foeliciter succedant: modo uerax & integer sit in eo quod agit, atq; hoc sibi uult Ben Syra hac sententia. Propinqua negotiatio, ea est qua fruitur dominus eius, longinqua uero dominum suum exedit.

כ רְחִימָא קְרִמָּאָה לִית אַת כֶּפֶר בֵּיהּ ו

In

פירוש

לעולם אלו ישפח אדם אהבה הנקדמת בין אדם לחבירו
 וצריך שיהיה לו בלבו ואל יצריכו לאחרים שהרי כן מ
 מיצינו בדוד מלך ישראל עם יהונתן בן שאול שאהבת
 נפשו אהבו ולא עוד אלא שפרת עמו ברית והשבוע
 שלא יבין אהבתו שנאמר וברות יהונתן את דוד ברית
 וכן עשה דוד עם בניו לאחר שנפטר יהונתן שנאמר
 ויחמול דוד על מסיבושת בן יהונתן בן שאול על שבועת
 א אשר היה בינותם ויהודוש ברוך הוא זכר לישראל
 אהבת צעורים וברית הדמונים שנאמר זכרתי לך חסד
 צעורית אהבת כלולותיה וכוליה וצריך שלא יצריכו
 על דבר ושידוית לו אם הנה מצטרך לו ואל יצריכו ל
 לאחרים ושיהא לו נאמן רוח ומכסה דבריו ובשעיו שכן
 אמר שלמה עליו השלום מבסה בשע מבקש אהבה ושונא
 הדבר מפריד אלוהת ולא עוד אלא ששומר לבניו
 אהבת אברהם לאחר שנפטר וכן מיצינו שכל המוכר
 את חבצים לאחר פטירת אביהם ויזכור אהבתו שנקדמת
 עמו יטב בעיני אנשי הזמן מאד ואם הית מוחזקת בלב שזה
 יותר ממושקלי זמב וקסת ואין הטא גדול יותר מהפרת
 ברית צעורים ואהבת הדמונים וכופר בהם כמתהפך לשונא
 וכך אמר איוב תתהפך לאבן לי בעוצם ידך תשטמוני
 והיני דאמר בן סירא ידוימא הדמיאה לית את כפר ביה

NVnquam homo ueteris amicitiae inter se & socium suum contractae, obliuiscatur. Quem sic ex corde diligat necesse est, ut non permittat eum ulla in re, aliorum egerere opera. Qualem ecce amorem fuisse legimus, inter Dauid regem Israel, & Ionathan filium Saulis, qui tanquam animam suam eum diligebat. Nec hoc solum, quin & foedus Ionathan cum Dauid percutiens, iuramento Dauid obstrinxit, ne unquam amorem suum erga se desereret. Sicut scriptura dicit. Et percussit Ionathan cum Dauid foedus, &c. Id quod *1. Sam. 20.* & fecit Dauid, amorem suum erga filium Ionathae post obitum eius declarando, Teste scriptura: Pepercit autem rex *2. Sam. 21.* Mephiboseth filio Ionathan, filij Saul, propter iuramentum quod fuit inter eos. Quin & sanctus Deus Benedictus, erga populum Israeliticum, memor fuit amoris quo ab initio illum complexus fuit, (quem scriptura uocat amorem adolescentiae) Foederis item antiqui, quod pepigit cum patribus eorum, sicut dicit apud prophetam Ieremiam cap. 2. Recordatus sum tui, causa pietatis adolescentiae tuae, atque dilectionis desponsationis tuae, &c. Porro necesse est ei (qui ueterem habet amicum) ne sit ei molestus ulla in re, quin potius sit ei spiritus relaxatio, ubi eo opus habet, nec faciat, ut aliorum operam implorare cogatur. Sit item erga eum animo fidei, qui diligenter resequitur, maxime scelera calet, sicut hortatur & *Proverb. 17* beatus Salomo, inquit, Qui operit iniquitatem (proximi) acquirit dilectionem, & qui repetit rem (malam,) separat a se principem. Nec abraham tantum Deus amore prosequutus fuit, sed & filios eius ipso mortuo, memor scilicet foederis & amicitiae cum illo initae. Inuenimus quoque scriptum alicubi, Magnam inire gratiam apud homines sui seculi, qui defuncti patris filios, honore afficit, memor ueteris amicitiae, quam cum illo in uita contraxit. Quae certe si radices in corde egit, praestat auro & argento. Non est enim grandius

grandius peccatum, quàm uiolare fœdus in iuuentute ini-
tum, atq; amicitiam ueterum amicorū. Erga quos, qui in-
gratus est, perinde est, ac si sit in inimicum cōuersus. Quē-
admodum & Iob dicit. Conuersus es mihi in crudelem, per
fortitudinē manus aduersaris mihi. Id sibi uult & Ben
Syra hoc dicto. Amicum ueterem non abneges.

כא שיתיד מליכיד יהוז לך ומליכות

בפשה לא תשבוח

Sexaginta consiliarij si fuerint tibi, tamen consilium
animæ tuæ ne deferas. XXI

פירוש

לעולם כשידעה האדם לעשות דבר ויהיה לו יועצים הרבה
שיגלו על סודו אל יבזה עצתו ואל ירחיקנה שהרי כז
אמר שלמה עליו השלום לב יודע מרת בפשו ואת על
פי שהוא יודע עצתו לטובה צריך לו שישקול דבריו עם
דבריהם ויראה את דבריו ומכריע את כולם ועושה עצתו
ומרחק מעצתם וגלל את לבו ומעשיו ליוצרו שהוא גדול
העצה ורב העלילה וכך אמר שלמה גול אל א מעשית
ויכניתי מהשבתיך ועוד אמר בוד עליו השלום א יודע
מיחשבות אדם כי המה חכל ותייבו דאמר כז סודא
שיתיד מליכיד יהוז לך ומליכות בפשה לא תשבוח
ופירוש מליכיד יועציו כמו להוז מלכא מלכי ישפור
עלה ותרגום לכה איעצה אמליכיד

EXPOSITIO.

Homini uolenti quippiã facere, si fuerint ei multi con-
siliarij, quos in consilium adhibet, quibusq; cordis sui

arcanum reuelat, nunquam tamen contemnat consilium suum, neq; ab eo longius discedat, sic enim monet Beatus Salomo. *Proverb. 14.* Cor cognoscit amaritudinem animæ suæ. Quod & si consilium suum bonum esse uiderit, diligenter tamen uerba sua cum aliorum uerbis pensiculare debet. Quod si uiderit consilium suum aliorum omnium consilijs præstare, relictis illis, suum sequatur: posita fiducia in creatore suo, cui, quod facturus est cõmittat, qui scilicet est magnus consilio, & multa potest. Quemadmodum & Salomo dicit. *Proverb. 16.* Deuolue ad dominum opera tua, & disponentur cogitationes tuæ. Idem quoq; & Dauid dicit, Dominus nouit cogitationes hominis quod uanæ sunt. Atq; id sibi uult & Ben Syra hac sententiâ, Sexaginta consiliarij si tibi fuerint, consilium tamen animæ tuæ ne deferas.

תְּתִיחֶב לְךָ יָד כִּי הֵזֶת שְׂבִיעָאָה וְלֹא כִּב
 דְּהֵזֶת כְּפִינָאָה וְשְׂבִיעָאָה |

XXII Tam liberalis sit tibi manus, quasi semper satur fueris, non quasi modo demum satur factus sis, antea uero esurieris.

פִּירוּשׁ

לְעוֹלָם יֵשִׁים אָדָם אֶת צַפְשׁוֹ כְּאִילוֹ כֹּל מֵעַדְיֵי עוֹלָם אֶעְלֹד
 דְּאֵל יִצְטַרֵּךְ לְכַדִּיּוֹת וְיִרְאֶה אֶת צַפְשׁוֹ לְסָבִי אוֹהֲבֵי וְאוֹיְבֵי
 כְּמִדְּאָה עֲשִׂיר צַפְשׁ שְׂכֹן אָמַר שְׁלֵמָה עָה יֵשׁ מִתְעַשֵּׂר וְאִין
 כֹּל מִתְרוֹשֵׁשׁ וְחֹזֵן רַב, וְאִם יִרְוִיחַ לוֹ הַמָּחֹס לְאַחַר כֵּךְ אֵל
 יִרְאֶה אֶת עֲצָמוֹ כְּרַעַב שְׂשִׁבַע אֵלֹא כֹּל יְמוֹתָיו שְׂמִיחַ שְׂמִיחַ
 יְכֻזָּהוּ כְּגֵי עוֹלָמוֹ וְיִאֲמֹר עֲלִיּוֹ דְּבָרִים שְׂאִיבִים הַגִּזְיִים וְכֹז
 יִאֲמֹר הַגִּזְיִים כְּמִשְׁלִיחָם לֹא פְקִיד אֶפְקֹד מִזְ עָלֵי לֹא יִשְׁבַע
 וְפִירוּשׁ זֶה הַמָּשָׁל עֲרָבִי | אִין כְּכֹל הָעוֹלָם עָבִי שִׁיחִיחַ
 עָבִי

SENTENTIAE MORALES.

עני מדודלדל כמו עשיר גדול ואינו שבע מעושר ויהיו
 דאמר בן סירא תתחב לך כי הוה שבעאה ולא דהוה
 בפינאה |

EXPOSITIO.

Semper homo sic se componat, ac si omnibus mūdi de-
 litijis affluat, neq; se aliorū opera indigere faciat, Quin
 potius opulentū se qui satis habeat, tum coram amicis suis,
 tum coram inimicis suis, ostendat. Sic etenim monet Bea-
 tus Salamo: Est qui diuitem facit, & tamen nihil habet. Est Prouerb. 13.
 qui se pauperem facit, & habet substantiam multā. Quod
 si Deus aliquem auxerit rerum copia, non debet se hinc ta-
 lem exhibere, qui modo demum satur factus sit, antea uero
 esurierit. Quin omnibus diebus suis latetur, ne forte
 contemnant eum homines sui seculi, ac turpia de eo
 loquantur, que non conueniant. Id habent & Eth-
 nici in prouerbijis suis, ut, פקיר אפקר מן גלי,
 לא ישבע Cuius prouerbij Arabici, is
 sensus est, Nemo est pauperior diui-
 te, qui non audet uti diuitijs suis.
 Hoc sibi uult Ben Syra hoc
 dicto, Esto liberalis ma-
 nus tua, &c.

FINIS SENTENTIARVM BEN SYRAE
 Alphabeti primi.

אלפא ביתא אחרת לכו

סודא אשר אל מלמוד

בשהיה יושב בצדו ללמוד ממנו ואמר לו רבי למדני
 תורה אמר לו צדו איז אתה בר לימוד כי חטון אתה
 ואמרו הבמינו זכרונם לברכה בן חמש שנים למחרת
 אמר לו בן סודא ולא למדת היום חצר והמלאכה מרובה
 ואתה אומר לי שב ולא תלמוד צדו כי חטון אתה ואני
 רואה כבית הקברות הטנים ממני מתים ומי יודע מה
 יהיה אם אחיה ואם אמות אמר לו המלמד מפני מה
 אתה מודני ואמרו הבמינו זכרונם לברכה כל המורה
 הלכה בפני רבו חייב מיתה אמר לו עד כאן אינך רבי
 ועד כאן לא למדתי מימן כלום אמר לו המלמד לכו
 סודא אמור אלת השיב לו ואמר

אל תתן דאנה כלבך כי רבים הרעה הדאנה מייד

בכתל המלמד ואמר איז לי דאנה בעולם

אלא בשביל אשתי שהיא מכוערת אמר לו אמור בית

אמר לו **בתואר** אשה יפה רבים הושחתו ועצומים

כל הרוגים אמר לו בשביל שגלית לך

סודי ואמרתי לך שאשתי מכוערת אתה אומר לי כה

שמא הרע לך שאמרתי לך סודי אמר לו אמור צימל

אמר לו **גלה** סודך לאחד מני אלת ואם רבים

דודשי שלומך חזר ואמר לו לך גלית סודי לא

לאחר אמר לו ועצמי ממה שאומר לך בני אבן רוצה לפרש

את אשתי בשביל שיש בחצרי אשה יפה ביותר אמר לו

אמור דלת אמר לו **דל** בשרת מאשת חז כנוד

מבשר גחלת אמר לו ומח אעשה שכל שעה

וְשַׁעַה שְׂאֲנִי בְּכַנְס לְבֵיתִי הִיא מִשְׁתַּטְחַת לְפָנַי וְאֲנִי נוֹחַ
 בָּה עֵינַי שֵׁשֶׁבָה בְּעֵינַי אָמַר לוֹ אָמֹר הֵא אָמַר לוֹ
הָעוֹלָם עֵינַי מֵאֲשֶׁת חֹז פֶּז תִּלְכַּד בְּמִצִּיבְתָהּ אָמַר
 לוֹ הַמְלַמֵּד כִּנֵּי כֵּאִי זֶה מִיִּטְוֶנָה אֶלְכַד אִם ב
 בְּשִׁבִיל בְּשָׂפִים שְׁתַּעֲשֶׂה לִּי אֲנִי יוֹדַע שְׁלֵא תַעֲשֶׂה לִּי
 בְּשָׂפִים מֵעוֹלָם מִפְּנֵי שֶׁבַעֲלָה הִרְאִשׁוּ וְלִדְחוּ וְאֲנִי עֲבָדְךָ
 אָמַר לוֹ אָמֹר וְאוֹ אָמַר לֵחָ וְוִי לְמִי שְׁהוֹלָה
 אַחֵר עֵינָיו וְיֹדַע כִּי בְנֵי זְבוּגִים הֵמָּה וְאִיז לוֹ כְּלוֹם
 בְּהֵם אָמַר לוֹ אָמֹר וְוִי אָמַר לוֹ זִלְדִּקָּן וְעֲבָדְךָ
 אֵל הָהִי מִהֵם כִּי לֹא תִדַע מֶה בְּעֵד עֲלִית
 אָמַר לוֹ אֲנִי הוֹצֵא לִיטוֹל עֲצָתְךָ לְכִי שְׂאֲנִי מִחֶשֶׁב לִישָׂא
 אוֹתָה וְיֵשׁ לָהּ שֶׁבַע בְּבוֹת וְלִי אַחַת וְיִהְיוּ בְּבֵיתִי וְיִבְלָבְלוּ
 אוֹתִי בְּכַבֵּד אָמַר לוֹ אָמֹר הִיתִי **הַכִּיבוֹד** לְכָל
 אָדָם הוֹכְרִים וְאוֹי לְאֲכִי הַנְּחֻבֵת אָמַר לוֹ וְהֵלֵא
 שֶׁבַע בְּבוֹת יֵשׁ לִי וְטוֹת וְעוֹשׂוֹת כָּל מְלֻאכֶת בֵּיתִי וְחֹז בְּבֵיתִי
 בְּנֵית רַעְיוֹ וּבְנֵית יִפָּה וְהִיא אֵתָה אִימַר לִי אוֹי לְאֲכִי
 הַנְּחֻבֵת וְאִם אִיז נְחֻבֵת זְכָרִים מוֹהִיבֵז בְּאִים אָמַר לוֹ כֹּז
 סִיכָא עֲנִי תִנְחַוְמִיז שֶׁל הַבָּל אֵתָה מִתְנַחֵם שֶׁפָּד אָמַר
 חֲבִמִּינֵי זְכָרוֹבִם לְבִרְכָה אֲשֶׁרִי מִי שֶׁכִּנֵּי זְכָרִים וְאוֹי לְאֲכִי
 הַנְּחֻבֵת לְפִיכָד אֲנִי אִמַרְתִּי לְךָ וְעוֹד בְּשַׁעַה שְׁהֵבֵת יוֹצֵאָה
 מִמְּעֵי אִמָּה לְאוֹיֵר הָעוֹלָם שָׁמַיִם נֶאֱרָץ וְטוֹכְכִים וּמְנֻלּוֹת
 וְכָל מֶה שֶׁנִּבְרָא בְּעוֹלָם מִתְאֲבָלִים עֲלֶיהָ וְכִשְׂיֹדָה הַכֹּז
 לְאוֹיֵר הָעוֹלָם כָּל הָעוֹלָם שְׁמַחִים וְאִם טִלְדַּ בַּת לְאָדָם
 וְאֵתָה שׁוֹאֵל מֶה יִלְדָה אֵשֶׁת פְּלוּגִי הוּא מִשִּׁיבֵךְ בְּשַׁפָּה
 רִפָּה וְכִכּוּבֵד רֹאשׁ וְעֵינָיו כָּלְפִי מִשָּׁה בַת יִלְדָה וְאִם זָכָר
 הוּא מִשִּׁיבֵךְ בְּעִצְצָחוֹת כֹּז יִלְדָה בְּלִשׁוֹן יִפָּה וְכִמִּיטְבֵּת
 הָעִיזֵי וְעֵינָיו כָּלְפִי מֵעֲלָה אָמַר לוֹ אָמֹר טִית אָמַר לוֹ

טְמוּנָת

שוא בת לאביה מפתחה לא יישן בלילה .
מפני מה לא יישן אמר לו אמור יוד אמר

יוֹשֵׁן

לא יישן שומר קטנה שמא תתפתח בנערותיה
ותזנה בנדה לא תזנה אמר לו כל מה שאמרת אמת
אמרת שאין אדם מצטער על הבת אלא כשהיא עמדת
בבית אמר לו אמור בת אמר לו **כִּשְׁתַּבְּשָׂא** הבת
אחה מצטער עליה ביותר שמא

יחיה לה בנים שמא לא יחיו לה , וכשתזקין שמא לא
תעשה כשפים , אמר לו אמור למד אמר :

לֹא

תישן בנערותך ובזקנותך לא תשא זקנה שאשה
זקנה מתקשת בחר את על פי שאתה בחר , ואשה
בתולה מוספת לך כח וגבורה , אמר לו אמור מס אמר לו

כִּיֹּמֵי

אשה בתולה מתרחים ומוסיפין כח , ומימי
אשה זקנה מרים כלענה ומתישים כח כבוד

שתיה בו מים ושאבם הרוח , אמר לו אמור בוז אמר לו
עצמו מאשה רעה ושולטת עליה בלשונה כי

נָעַר

אשה רעה ככלבים מבילבלות ועליה דלתים ס
סגורים והיא רבים התז בפיה במעבה , אמר לו אמור

סוֹפֵר

סמוך אמר , מלמד ישא בתולה ואל ישא
בעולה כי מימי התולה יחיו לה לבנה ,

ומימי הבעולה כבר שאבם זר בלעדיה , אמר לו אמור
עיו אמר , העלם מאשה אלמנה ואל

עֵינִיךְ

תחמוד יסירה בלבבך כי בגיה בני
זגרים , אמר לו אמור פא אמר , פניך

פְּנִיךְ

בבוש בחבורים רעים אל תלך כדרך אהם מצע רגלך
מהם פז תלכך במצודתם , אמר לו אמור צדי אמר

צְפוּךְ

בני מצודה בנאיה וטמנתו וליורשיד עד יום

SENTENTIAE MORALES.

לד מותר אל התנהו אמר לו אמור הוה אמר **קנה**
 מימוז ואשה טובה וראת השם ויהרבה לד
 באפילו הם מאה אמר לו אמור ריש אמר
רחוק משבו רע ואל תמנה בחברתם בי רגליהם
 לרע ירוצו וימהרו לשפר דם ובמו כז רחם
 ששכנת ואפילו הם רעים ותז להם ממאכלך פי כעת ע
 עמוד לדון ועידו עליך אמר לו אמור שיו אמר
שמע אדוני אל אמרי והט אונת אל דברי שב לד
 אדוני מעשות מריבה עם שכנת ואם באית
 בחכמת דבר רע אל תוציא דבתו על לשובך אמר לו
 אמור האו אמר
תקנה לד והובים וכל מימוז ואל תגיד לאשתך אנה
 הוא ואפילו היא טובה

REDDITIO.

ALIAE SENTENTIAE IVXTA ORDINEM
 Alphabeticū, Ben Syra, quas dixit ad praeceptorem
 suum, cum penes illum sederet, discendi gratia. Tum dixit
 ad eum, Rabbi, doce me legem, Qui respondit ei, Nondum
 es capax disciplinæ, eò quod adhuc pusillus sis. Atqui sa-
 pientes nostri (piæ memoriæ) dixerunt, puerum quinque
 annorum, idoneum esse, ad discenda Biblia. Dixit illi Ben
 Syra. Nescis quod uulgo dici solet? Dies brevis est, & opus
 multū. Et tu dicis ad me, Quiesce, ne discas, adhuc enim pu-
 sillus es. Certe ego uideo in loco ubi mortui sepeliuntur, me
 iuniores mortuos esse, Quis nouit quid sit futurum, an
 diu sim superuicturus, an breui moriturus? Dixitq; ad illū
 rursum praeceptor, inquiēs, Cur tu doces me? Certe sapien-

tes dixerūt. Quicumq; se scire aliquid ostentat coram præceptore suo, mortis reus fit. Respondit illi (Ben Syra,) Adhuc tu non es præceptor meus, hæctenus enim nequicq; à te didici. Cōfestim dixit Rabbi ad Ben Syram. Dic Aleph. Respondit & dixit. Ne nimium sollicitus sis in corde tuo, multos siquidē sollicitudo occidit: Statim turbatus Rabbi dixit. Nihil est aliud quicquam in mūdo, quod me diuexet, nisi quod deformem habeo uxorem. Sed tu dic Beth, Respondit, Propter formosam mulierem multi perierunt, Et robusti quicq; ob eam interfecti fuerunt. Ad quem dixit Rabbi. Quia reuelauī tibi secretum meum, & locutus sum tibi de uxore mea, quod ea deformis sit, ob id tu sic mihi respondes? Fortassis displicet tibi, quod reuelarim tibi arcanum meum. Verum dic Gimel, Respondit: Reuela arcanū tuum, cuidam ex millibus, etiā si multi sint, qui tibi bene esse cupiant. Ad quem iterum dixit. Tibi certe secretum meum reuelauī, & nulli aliū. Quin consilium mihi da, ea in re, quam tibi modo dicam. Cupio enim repudiare uxorem meam, eo quod multo formosiorē domi meæ habeam. Sed dic Daleth, Respondit: Abstrahe carnem tuam à muliere uenusta, tanquam à carne prunarum instar adurente. Ad quem iterū dixit Rabbi. Quid ergo faciam, nam quoties ingredior domū meam, ipsa uagatur ob oculos meos, quam & perpetuo intueor, eò quod placeat mihi. Sed dic He, Respondit: Absconde oculos tuos, à muliere formosa, ne forte te capiat rete eius. Dixit ad eū Rabbi. Mi fili, quo reti capiar? Num ueneficijs quæ in me exercebit? Ego scio quod nō sit unquam uenefica futura, eò quod maritus eius prior, tenuem habuerit barbam, ego uero densam. Verum dic Vau, Respondit: Væ ei qui indulget oculis suis, quos nouit deditos esse libidini, unde certe nihil boni ad eum redit. Sed dic Zain, Respondit: Ne sis ex illis qui uel tenuem, uel densam fouent barbam, nescis enim quid de te statutū sit.

SENTENTIAE MORALES

fit. Dixit ad eum Rabbi, Nolo accipere tuum consilium, eò quod cogito ducere eam in uxorem, cui etiam sunt septem filia, & mihi una, quæ erunt in domo mea, & alent me honorifice. Verum dic Beth, Respondit: Chari sunt omnibus hominibus masculi, Væ autem ei qui pater est foemellarum. Dixit ad eum Rabbi. Certe septem filia mihi sunt que nent, ac faciunt quicquid operis est in domo mea. Ipsæ quidem sunt in domo mea tanquam oliua uiridis, & tanq̃ hortus elegans. Quomodo erga tu dicis, uæ illi, qui filiarum pater est. Nisi enim foemellæ essent, unde uiri prouenirent? Cui respondit Ben Syra. Pauperem certe uane & frustra cõsolaris. Sic enim dixerunt sapientes nostri (piæ memoriæ,) Bene ei qui filios habet masculos, Et uæ patri foemellarum. Insuper & in hora qua filia prodit ex utero matris suæ, in lucem huius seculi, cœlum, terra, sydera & quicquid est creaturarum in mundo, lugent propter eam. Adhæc quoq̃ si filia nascatur alicui, atq̃ roges quid uxor pepererit, respondere solet submissa uoce, demisso capite, compressisq̃ in terram oculis: filiam peperit. Si uero filius natus est, respõdet diserte, hilariter, bene meditatus, exporrectaq̃ fronte, Filium peperit. His auditis Rabbi, iussit ut pronunciaret Teth. Cui respondit: Thesaurus uanus est filia patri suo, à qua sibi in tantum timet, ut noctu nihil dormiat. Cuius causam cum interrogasset Rabbi, simulq̃ eo Ben Syra, Iod literam efferre iussisset, Respondit: Parum dormiet, puellam qui adhuc inuenem custodit, timet enim ne forte seducatur in adolescentia sua, & adultior facta scortari adsuescat. Ad quẽ dixit Rabbi. Quecunq̃ locutus es, uera sunt. Nam nunquam aliquis magis anxius est, quam cum filiam domi habet. Sed dic Caph, Respondit: Filiam si elocaueris, sollicitus eris admodum, num liberos sit paritura nec ne? Et si cõsenuerit, timebis ne forte uenefica fiat. Dixit ad eum Rabbi, dic Lamed, Respondit:

Ne dormias in adoleſcētia tua. Et in ſeneſtute tua ne dicas uxorem uetulam, Nam uetula debilitat uires tuas, etiā ſi iuuenis ſis, uxor uero iuuenis & uirgo, auget tibi uires & robur. Dixit ad eum Rabbi, dic Mem, Reſpondit: Aquæ uxoris quæ adhuc uirgo & iuuenis eſt, dulces ſunt, augetq; uires. Aquæ uero uxoris uetulæ, amaræ ſunt, tanq; abſynthium, debilitantq; uires, habentq; ſe uelut cifterna, cuius aquas uētus abſorbet. Dixit ad eum Rabbi, dic Nun, Reſpondit: Excute teipſum à muliere mala, quæ imperioſius contra te loquitur, nam mala mulier, ſimilis eſt rabidis canibus, propter quam fores claudas, nihil morans, etiā ſi blande loquatur, ac reſpondeat tibi. Dixit ad eum Rabbi, dic Samech, Reſpondit: Literatus qui docet (alios,) uxore ducat uirginem, non maritatam. Aquæ enim uirginis, tuæ ſolæ erunt, aquæ uero eius quæ maritum habuit, eas iam antea alius præter te exhaustit. Dixit ad eum Rabbi, dic Ain, Reſpondit: Oculos tuos abſconde à muliere uidua, neq; cōcupiſcas pulchritudinem eius in corde tuo, nam filij eius filij ſunt fornicationum. Dixit ad eum Rabbi, dic Pe, Reſpondit: Auerte faciem tuam à ſocijs malis, nec cum eis cōſuetudinem habeas, prohibe pedem tuum ab eis, ne copia- ris reti eorum. Dixit ad eum Rabbi, dic Zade, Reſpondit: Abſconde mi fili diuitias tuas in uita tua, atq; hæredibus tuis ne dederis, uſq; ad diem mortis tuæ. Dixit ad eum R. dic Kuph, Reſpondit: Compara tibi diuitias, & uxorem bonam, quæ timet Deum. Multiplica quoq; liberos, (nihil curans,) etiā ſi cētum acquiſiueris. Dixit ad eum Rabbi, dic Res, Reſpōdit: Elonga te à uicinis malis, neq; particeps ſias ſocietatis eorum, nam pedes eorum ad malum currūt, & properant ut effundant ſanguinē. Idem tamen benignus eſto, erga uicinos, tamet ſi mali ſint, atq; imperti eis de alimonia tua; ſic fiet, ut in tempore quo tibi ad iudiciū ſtandum erit, pro te teſtimoniū ferāt. Dixit ad eum Rabbi dic

SENTENTIAE MORALES

dic Schin, Respondit: Audi mi domine uerba mea, & auri-
bus percipe sermones meos. Da operam ne in contentio-
nem uenias cum uicinis tuis. Et si animaduuerteris in so-
cijs tuis rem malam, ne illam temere diffames. Dixit
ad eum, dic Taph. Respondit: Da operam ut
habeas aurum, & omnis generis diui-
tias. Neq; tamē thesaurum tuum
uxori tuæ, ut cunq; ea
bona sit, re-
uelaris.

FINIS SENTENTIARVM BEN SYRAE

Alphabeti secundi.

INTENTIA MORALE

die Schrift Respondit: A dicit dominus noster...
huc per de...
non...
et...
ad...
...

פ כ

סליח משלי דבן סידא
חדרו עליה ותקרא
בדי שתדע ותכיר
היטיב כל עניו ודבריו
אשר בו סידא אומר לד
תכתוב אותם על לוח לבך
תזכיר ולא תשכחם כל ימי חייך
בו מחכים ותשביל בכל ביצתך

בב

1
Res. 2067 v.

Rev. 2067⁽²⁾ V.

D. GASTARI HELDELING

סֵפֶר טוֹבִיָּה

בְּלִשׁוֹן עֵבְרִי עִם הַעֲתִמָּה כְּלִשׁוֹן
רוֹמַיִי בְּעֵדוּת עַל יְדֵי
פְּאִוִּילֵי בִּאֲנִי

TOBIAS HEBRAI

CE CVM VERSIONE LA

TINA E' REGIONE, PER PAV-

LVM FAGIVM.

D. GASBARI HELDELINQ

PAVLVS FAGIVS ITE=

RVM. S. D.

Placuit & Tobiam ex hebræo à me in latinum translatum, tibi potissimum quoq; dedicare, doctiss. Helde-
line. Quod certus sim, hunc apud te nō ingratum hospite futurum, quod hinc maxime colligo. Retulit mihi commu-
nis amicus noster charissimus, tibiq; admodum familiariter notus, Gasbar Zeigerus, quantum illi Tobia libellum cōmendaris, cum is nuper apud te Lindauij in ædibus tuis esset, tecumq; in colloquium & disputationem uenisset, de moribus hominū Algoicorum, qui quales sese in præsentis pestis calamitate, hoc tempore apud nos grassantis declarent, tibi non est incognitum. In tantum enim Algoica gens, proh dolor, hoc malum abhorret, ut uel cōiunctissimi quicq; amici, sese mutuo destituant, pesteq; enecatos, ad dies aliquot prorsus inhumatos deserant. Ibi tu piissimī Tobia egregium pietatis exemplum, recte & apposite quidem in medium adduxisti, atq; imitandum proposuisti, Vt qui non in uiuentes tantum, sed & in uita defunctos, studium misericordiæ ac pietatis suæ declarauit. Istud enim uerum pietatis opus, iuxta hebræorum sententiam esse creditur, quod in mortuum, à quo nulla prorsus recōpensatio sperari potest (quod illi גמילות חסדים uocant) confertur. Erit autem nimirum libellus iste tibi eo gratior, quod illum tibi in natiua lingua sua, nempe hebræa, qua primum omnium aditus fuit, aspicere licet. Habent enim, uti nosti, singularem quandam gratiam atq; fragrantiam, quæ in primitiua sua lingua magis, quàm in aliena considerantur. Nam semper quodammodo gratius est pomari, quod ab ipsa matre arbore decerpitur. Et suauius est uinū, quod ex ipso dolio in quod primū infusum est, hauritur.

Nec

EPISTOLA NVNCVPATORIA.

Nec dubium est, quin Tobias noster primum omnium hebraice scriptus fuerit, qui postea ex hebræo in græcum & Chaldæum, unde. D. Hieronymus, ut testatur in prologo suo, suum traduxit, manauit. Argumētum etiā est, quod in hebræo, ut est ingenium linguæ sanctæ, præsertim in rebus sacris, omnia succinctius & solidius habentur, in alijs enim translationibus uidetur aliquid humani assutū esse. Mihi certe non displicet eorum sententiā, qui putant hunc librum, comica quadam ratione conscriptū esse, ab hebræo quodam sanctissimo uiro, qui in eo nobis, boni, pijsq; patrisfamiliās, in uero cultu ac timore dei familiā suam probe instituentis, & nihil non miseriarum experientis, à quibus tamen omnibus tandem gratia dei liberatur, ob oculos ponit. Cui sane personarum nomina, quę in hoc scripto cōmemorantur, pulchre cōueniunt. Tobię enim à bonitate, probitate, & pietate nomen est, à quo & alius Tobias, filius, paternam indolem egregie exprimens, a dicitur. Ita enim plerunq; fit, ut parentum moribus similes euadāt natī, quod hebræi hebraice sic eloquuntur במעשי אבות יעשו בנים id est, facta parentum imitantur filij, & pro uerbialiter רחילא בתר רחילא אדלא וברא בתר עובדיה דאבויהי id est, ouis sequitur ouem, & filius sequitur opera patris sui: Hanna à gratia nomen habet, & repræsentat bonam matrē familiās, marito suo in omnibus morigeram. אשמדי id est, delendo, & deuastando deductum. Hunc hebræi demonum regem esse tradunt, quem & alio nomine Samaël appellāt. Quod סמאל daemōnij genus, primum omnium in orbem prodijisse tradunt, condita muliere, ipsiq; Adamo in coniugē adducta: de illo enim hebræi sic scribunt בביאת האשה בא גם בוד פי דבר יהיה בזה ומינד בא עמה השטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות הוא סמאל הוא צהש שהשיל סם המות וזהמה בזה וסיבב מינה לאדם באכילת הפרי

EPISTOLA NVNCVPATORIA.

Id est, postquam uenit mulier, uenit etiam contemptus: Nam uerbum domini contempsit. Statimq; uenit cum ea Sathan, hoc est, affectio praua: Angelus scilicet mortis, qui dicitur Samaël, ipse est serpens ille qui proiecit uenenum mortis & uirus in Euam, atq; ita occasio mortis fuit ipsi homini, ppter esum fructus (uetiti). Is inq; Cacodamon est, qui cōiuges exagitat & exasperat, author omnium rixarū & discordiarum. Cum illo Saræ certamen est, quæ tandem adiuta angelo dei, uictrix abit, unde & à uincendo, superādo & præualendo nomen accepit. Nam Sara principem & uictricem significat. Raphaëli angelo Dei, אֲרַפְאֵל id est, curādo & medendo nomē est, per hunc enim Deus omnibus malis, miserijs, & afflictionibus nostris, modo nō frangamur & ab eo non desciscamus, medet & finē facit. Idem quoq; Angelus & Azaria ab adferēdo auxilio diuino appellatur, sunt enim Angeli, ut habet epistola ad hebræos, liturgica pneumata, i. administratorij spiritus, qui in ministeriū emittuntur, ppter eos, qui heredes erunt salutis. Hęc obiter tātum & breuibus delibare uisum est, quod apud alios, explicatius & prolixius habeantur. Porro si roges mi Heldeline, è quibus nam terris, Tobias hebræus ad nostras appulerit oras, noueris, illum ex urbe Constantinopolitana, Iudæorum opera nobis contigisse. Nec suppositiciū esse Tobiam, uel à me, uel ab alio nostri seculi homine lingue hebraicæ perito, hebraismo donatum esse: sed ab ipso germano authore, eoq; nato hebræo, ante multos annos hebraicè cōscriptum fuisse. Id quod facile iudicare potest, qui hebraismi peritus est, quem libellus iste egregie respicit, & ad stilum bibliacum proxime accedit. Ex exemplari itaq; uetusto atq; Cōstantinopoli impresso, hunc nostrum Tobiam, quem ex hebreo latinum factum, primum Christianis legendum exhibemus, desumpsimus: sicut & Ben Syræ sententias. Hinc certè coniectura est, & alios adhuc optimos libros hebraicos, præsertim bibliacos, eosq; apocryphos

EPISTOLA NVNCVPATORIA.

cryphos, qui in hebræa lingua à nobis desyderantur, apud gentem Iudaicam, maxime in illis locis agentem latitare. Ego profecto à uiris fide dignis audiui, alicubi & Iesum Syrach, quem nos Ecclesiasticum uocamus, totum hebraicum in bibliotheca quadam extare, quem adeptum uti spero, & tibi alijsq; hebraicæ linguæ studiosis, comunicare minime grauabor. Tu interim istis meis lucubratiuiculis, donec meliora ex officina nostra in communem candidorum linguæ sanctæ utilitatem proferamus, animū oblecta, Quod ut primo quoq; tempore fiat, operā dabimus, si isthac tibi & alijs non ingrata esse intellexerimus. Vale bene & semper, in Christo communi nostro redemptore, quem ut laboribus meis faueat, ac benigniter aspīret, nunquam non pro me sanctissimis precibus tuis interpellā. Et Paulum tuum ut amare cepisti, nunquam desine. Ex Isna. ii. Februarij, Anno salutis. M. D. XXXXII.

טוביה

זה ספר

טוביה בן חננאל בן זכריאל מזרע
 אשיל משבט צפתלי אשר הגלה
 מתושבי מארץ צפתלי אשר הגלה
 שלמנאסר מלך אשור יחד עם כל יושבי הגליל

אני טוביה בנדה ואמת חלכתי כל ימי חיי וחסדים
 גדולים צמלתי לכל אחי ולעמי ולכל גלות אשר גלו
 עמי בגולה בארץ אשור בנינה ובהיותי בביתי בארץ ישראל
 צער הייתי וכל משפחות בית אבי שבט צפתלי חרלו מ
 מלכת בבית דוד בירושלם עיר הקדש אשר בחר בך יהוה
 מכל שבטי ישראל וצרה להעלות שם כל זבחי שלמים בני
 ישראל והקדיש את החיבל לשם יהוה צבאות לשבן שמו
 שם לעולם ועד וכל שבטי ישראל עזבו את יהוה ויעבדו
 את הכעלים ואת הגזלים וכמו כן גם שבט צפתלי
 ואני הייתי לבדי עובד יהוה והייתי עולה לירושלם בשלש
 פעמי רגלים ככתוב בתורת משה חוקת עולם והייתי
 מחיים מצות הכבודים והמצשרות והראשית הגז והייתי
 בותנם לפרגים בני אהרן ומעשר ראשון הייתי בותן לבני
 לוי העומדים לפני יהוה לשרתו ולכרך בשמו הדרים
 בירושלם ומעשר שני הייתי מוכר ולוחם כסף ועולה
 בירושלם ובותן הפסח בכל אשר האנה צפשי עושה בכל
 שנה ושנה ומעשר שלישי הייתי בותן לבדה בבית באשר
 צותה לי דבורה אם אבי כי יתום בשארתי מאבי ומאמי
 וכשהציתי בפרח אנשים לקחתי אשר את חנה והיא מ
 ממשפחת בית אבי וילדה לי בן וקראתי שמו טוביה
 וכשהלכנו

Ite est Iſber Tobie, filij Hananeelis, filij Gabrielis, de ſemine Aſchel, de tribu Naphthali, qui captiuus abductus fuit ex incolis terræ Naphthali. Quem captiuū abduxit Salmanafar rex Aſſyriæ, una cū omnibus habitatoribus Galileæ. Ego Tobias in iuſtitia & ueritate ambulauī, omnibus diebus uitæ meæ, & beneficia magna retribuī omnibus fratribus meis, populo meo, atq; omnibus in exilio (exiſtētibus,) qui mecū captiuī abducti fuerunt in terram Aſſyriæ, in ipſam ſcilicet Ninuē (urbē.) Cumq; eſſem in domo mea, in terra Iſraël, puer eram, omneſq; familiæ domus patris mei, tribus Naphtalice, ceſſauerant pergere ad domū Dauid, quæ (erat) in Ieroſolyma ciuitate ſancta, quam elegit Dominus ex omnibus tribubus Iſraël. Præcepitq; immolari ibi omnia ſacrificia pacifica, filiorū Iſraël. Sanctificauit quoq; templum nomini Domini exercitū, ut habitaret ibi nomen eius in ſæculum & in perpetuū. Omnes (inq;) tribus Iſraël, reliquerant Dominum, & colebant Baalim, atq; idola execranda, quod idem faciebat & tribus Naphtali. Ego uero ſolus colebam Dominū, aſcendebamq; Ieroſolymā tribus uicibus, ſicut ſcriptum eſt in lege Moſis, in ſtatutum ſempiternum. Conſeruabamq; præcepta primitiuorū fructuū, decimarū, primitiarū uelleris: quæ dabam ſacerdotibus filijs Aaron. Primas item decimas, dabam filijs Leui, Ieroſolymæ habitantibus, qui ſtabant coram Domino, ut miniſtrarent ei & benedicerēt in nomine eius. Porro decimas ſecūdas, diuendebā, acceptoq; argēto aſcendebā Ieroſolymam, expendēs illud pro quacunq; re, quam deſyderabat anima mea, hoc ipſū faciēs ſingulis annis. Ceterū tertias decimas, erogabā pro reſtauranda domo, quēadmodū præceperat mihi Debora, mater patris mei, pupillus enim relictuſ fuerā, à patre meo, & à matre mea. Cum aut perueniſſem ad ætatē uirilem, uxorē duxi nomine Hannam, de familia domus patris mei, quę peperit mihi filiū, cuius nomē uocaui Tobias.

Et

טוביה

וכשחלכנו בגילה כנינוה או כל אחי ובית אבי היו אוכלים
לחם הגוים ואני שמתי את לבי שלא אתנאל מפת בג
הגוים כי אהבתי את יהוה בכל לבבי ובכל בקשי ו
יהוה אלהים אותי לחן ולחסד ולרחמים בעיני שלמנאסר
המלך ועשני חוצה לכל צורכו ובייתי הולך בכל מלכותי
וגם בארץ מדנו והפחדתי פחדו אצל עביאל בן זבדיאל
בארץ מדנו עשרה בכרי כסת

ובית שלמנאסר המלך

וימלוד סגחריב בנו תחתיו ותיה רע והשה ודרכיו
מהולסלים ומפחדו לא יכולתי לשוב אל ארץ מדנו
וגם בימי שלמנאסר חסד גדול צמלתי לכל אחי ולחמי
לרעב פרשתי וערומים הלבשתי וכל מי שהיה נכטר מ
מישראל היו משליכין אותי אחרי החומה ולא היו
חוקרין אותי כי כן צוה המלך ואני הייתי מחפש ובכל
מחום שתייתי רואה את המת הייתי הולך בלילה ואקבור
אותו וגם ברוב החללים אשר הפיל סגחריב בחמתו
אחרי שובו מירושלם בכושת פנים וקברתי איתם
כסתר ובגביבה כי הרבה הפיל בחמתו ולאחר זמן בא
ובקש המלך את החללים ולא מיצאם וחקר בדבר הרבה
מאד ויצו אחד מאנשי גינה ויאמר בעדי כי טוביה
קבר את החללים ויבקש בעדי המלך להרגני
ובששמעתי ברחמי בהחבא ויועד למלך כי ברחמי מיד
צוה ונכודו כל אשר לי ולא גשאר לי כלום כי אם חנה
אשתי וטוביה בני ונחבתי השעה עשר ימים עד אשר
צמדו אנבימלך ושדאצר בני סגחריב והרגו את אביהם ו
והמה

Et cum captiui abducti fuiffemus in Nineuen, accidit ut omnes fratres mei, ac domus patris mei, comederēt panem gentium, ego uero diligenter cauebam, ne contaminarer cibo ac pane gentium. Dilixi enim Dominum, toto corde meo, totaq; anima mea. Hinc Dominus Deus dedit, ut gratiam, misericordiam, & miserationes (inuenirem,) in oculis regis Salmanasar. Qui & constituit me procuratorem omnium rerum suarum necessariorum, sic, ut liceret mihi peragrare totum regnum eius, nec non & terram Midian, in qua etiam depositum reliqui, apud Abielem filium Grabrielis, nempe decem talenta argenti. Mortuo uero rege Salmanasar, regnauit pro eo Sanherib filius eius, qui fuit (homo) malus, durus, & prauis moribus, sic, ut ob metum eius, non potuerim redire in terram Midian. Insuper & in diebus Salmanasar, magnam beneficiam contuli in omnes fratres meos, nam panem meum esurienti distribui, nudos uestiui, omnem quoque Israelitam, quem uita defunctum, post murum proieciabant, nec sepeliabant, sic precipiente rege, ego diligenter scrutabar, & quocumque loco mortuum uidebam, noctu abiens sepeliabam eum. Nec non & multos interfectos, quos Sanherib furore percitus, trucidauerat, posteaquam cum ignominia reuersus esset, ab oppugnatione urbis Ierosolymae, clanculum & furtim sepeliui, multos siquidem furore suo interfecerat. Accidit autem, ut post aliquod tempus ueniret, & requireret rex interfectos, quos cum non inuenisset, eaque de re diligenter & multum inuestigasset, tandem respondit quidam ex uiris Niniae, dicens ad regem. Tobias sepeliuit occisos, (quo audito) rex uoluit me occidere, quod cum audiuissem, clam aufugi. Cumque nunciatum fuisset regi, quod aufugissem, ilico praecepit, ut diriperent omnia bona mea, adeo, ut nec quicquam mihi relictum fuerit, praeter Hannam uxorem, ac Tobiam filium meum. Atque ita delitui per quindecim dies, donec insurrexerunt Adramelech & Sargzer filij Sanherib, qui occiderunt patrem suum, (quo facto)

טוביה

והמה במלכו בארץ אררט • ומלך אסרחדון כס
תחתיו וישם את אחי אחרון בן חננאל אחי מושל בכל
מלכותו והוא היה חמוציא והמביא • ויבקש אחי האחרון
מאת המלך בעדי וחשיביני אל גנוה •

ואחי אחרון היה
משקה למלך ועל חחותם ועל חמס ועל כל חשבון וגזר
המלך אסרחדון ונתן לי את ביתי ואת חנה אשתי וטוביה
בני כחזק הסכות ואותו חיום עשיתי כעודה גדולה •
וכשישבתני בשולחן אמרתי לבני טוביה בני צא וראה אוילי
המצא אחד מאחינו והביאנו ויאכל עמנו ומחר ואל
האחר כי אני ממתינו אותך הלך וחזר ואמר לו אני אחד
מבני ישראל צפל בשדה ובשמעי בזאת לא בא אל פי
מאכל כלום אלא עמדותי והכאתיו בביתי היותי עד בא
חשמש ואני רחצתי ידי ותייתי אוכל לחמי בנינו ואנחה
וזכרתי זכראת עמוס הנביא ובביתי ובערב חפרתי וקברתי
ושביני היו מלעיגיו כי לאמור זה האיש אשר
ברח וברצל בעד חבורת המתים ועוד חזר וחובר
את המתים ואינו מתירא שמיא יודע תדבר אל המלך
ובמותו ואני קברתי את המת
וחזרתי ונכנסתי לביתי על שנטמאתי במת וישכתי חוץ
לחצרי בקצה הקיר ואת פני לא כסיתי ואני לא ידעתי כי
דרור היגדה באותו הקיר ופתחתי עיני לראות והשליכו
הציפורים צואתם ונכנסה בעיני ומיד נתבלבלו עיני ולא
חייתי רואה כל עיקר • והרבה רופאים תפשוני ורפואת
לא מצאתי

ואחי

euaserunt in terram Ararat. Hinc Esarhaddon filius eius
 regnavit pro eo, qui posuit fratrem meum Aharon filium
 Hananelis dominatorem in toto regno suo, qui & ipse
 educebat & introducebat (populum,) Is inq̄ frater meus
 Aharon, interpellauit pro me apud regem, ut reduceret
 me in Nineuē. Idem quoq̄ frater meus Aharon, pincerna
 regis erat, constitutus super sigillum & super tributa, & li-
 bellos expensi & accepti. Præcepit autē rex Esarhaddon
 filius Sanherib fratri meo Aharon, ut redderet mihi do-
 mum meam, Hannam uxorē meam, Tobiam filiū meum,
 in festo tabernaculorum, quo die etiam feci magnum con-
 uuium. Cumq̄ sederem in mensa, dixi filio meo Tobia,
 Mi fili, exi & uide si forte inuenias, unum ex fratribus no-
 stris, quem introduceito, ut edat nobiscū. Festines, nec mo-
 ram facias, ego enim interim expectabo te. Qui abiens &
 reuertens, dixit ad eum, mi pater, est unus ex filijs Israël qui
 mortuus iacet in campo. Quod cum audiuissem, non in-
 trauit in os meū quicq̄ cibi, sed surrexi & introduxi eum
 in domū meam, ut esset ibi, donec sol occideret. Dein laui
 manus meas, & comedi panem meum, cum tristitia & ge-
 mītu, memor cum lachrymis, prophetiæ Amos propheta.
 Cumq̄ in ipsa uespera fodissem & sepelissem eum, uicini
 mei subsannauerūt me dicentes. Ecce hic est uir ille, qui au-
 fugerat et euaserat eō q̄ sepelisset mortuos, is iam reuersus
 adhuc nō cessat sepelire eos, nec timet, si innotuerit hæc res
 regi, ut morte plectat. Ego uero (nihil hæc moratus) sepeli-
 ui mortuū, nec statim ingressus sum domū meā, eō q̄ pollu-
 tus essem sup mortuo. Sed dormiui extra atriu meum, cō-
 ponēs me ad parietē, facie nō uelata. Cumq̄ ignorarē quod
 hirundo nidulata esset in eo pariete, forteq̄ aperuissem ocu-
 los meos ad uidendū, deiecerunt auicula stercore sua, quæ
 cū incidissent in oculos, statim illi sic turbati fuerūt, ut nec
 quicq̄ amplius uidere potuerim. Ac licet multi me curas-
 sent medici, nullū tamē quod mederet oculis, remediū in-

טובה

ואת אשרו אחרוז תה מפייסנו עד שתלכתי באלמניא
והנה אשתי היתה עושה מלאכה לבשים
ובוטלת שכרה ובאה בפעם אחת בתני לה כשכרה גדי
עזים והביאתי אלי והתחיל הגדי צווח ובשמעי את חולו
אמרתי לה מאי הגדי הנה שמה צנוב הוא ותשיבהו ל
לבעליו כי לא צנוז להאכל הצנוב וענתה ואמרה הס
ושלום אדוני איננו צנוב אלא כשברי לקחתי ועוד
התנחתי לה תשיבהו לבעליו והיא ענתה ואמרה חי אדוני
ידוע לכל כי הרבה צדחות עשיתי כל ימי חייך וכל צ
צדחותיך לא הועילוך אלא אתה יושב אבל ואינך מביט
וטובה לא ראית

וכשמעי כזאת מועי המו עלי ובכיתי
במר גפשי וכו ואמרתי צדיח אתה יהיה וישר משפט
וכל דרכיך צדק ואמת ומשפט אמת תשפוט לכל באי ע
העולם וברני יהיה אלהי וחבט ממעוז הרשע אל עברך
ואל תזכור חטאתי וחטאת אבותי כי הרבה חטאנו לפניך
וסרנו ממצותיך חטובים ותתננו לבנה ולשכיה למשל
ולשגיבה לכל גוי הארץ אשר הדחתנו ועתה עשה כרב
רחמיך והבט ממעוזיך ולא בעונותינו ובעונות אבותינו
אשר לא הלקנו לפניך באמת

ועתה השיגוני עונותי ולא
יכולתי לראות ואני כחרפה גדולה וכרחמיך הרבים עשה
עמי חסד ואסוח בשמתי כי טוב חסדך מחיים כי כבוד
בלאתי שמוע הרפת בני אדם ועל זה אני מתפלל לפניך
שתאספני אל אבותי בית מועד לכל חי ואל תקטר פניך
ממנו

ueni. Porro frater meus Aharon, persuasit mihi tandem, ut proficiscerer in Alemaniam. Vbi cum uxor mea opus faceret mulieribus, & pro labore mercedem auferret, accidit semel, ut dederint ei pro mercede, hœdum caprarum, quæ cum ad me attulisset, atque is balare inciperet, hoc audito, dixi ad eam, unde uenit hœdus iste? fortassis furtum est, restitue eum domino suo, non enim cõuenit nos furto ali. Quæ respondens dixit, absit mi domine, minime furtum est, sed pro mercede mea ipsum accepi. Cumque iterum instarem illi, ut redderet eum domino suo, respondens illa dixit ad me, Viuit Dominus meus. Nemo non nouit quod multas feceris elemosynas, omnibus diebus uitæ tuæ, & nihil tamen profunt tibi omnes elemosynæ tuæ, Siquidem sedes in caligine, nihil uidens, nulloque fruens bono. Quibus auditis, uiscera mea intra me commota fuerunt, cepique flere amare, & psallere hunc in modum. Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum, omnes quoque uia tuæ, iustitia & ueritas, iuste item & uere iudicas omnes uenientes in mundum. Memor sis mei Domine, & aspice de habitaculo sancto tuo, ad seruum tuum. Ne recorderis peccatorum meorum, ac peccatorum patrum meorum, multum enim peccauimus coram te, & recessimus à præceptis tuis bonis. Hinc dedisti nos in contemptum, in captiuitatem, in parabolam, atque in fabulam omnibus gentibus terræ, ad quas impulisti nos. Nunc itaque age secundum multam misericordiam tuam, & respice de habitaculo tuo. Nec (facias nobis) iuxta iniquitates nostras, & iuxta iniquitates patrum nostrorum, qui non ambulauerunt coram te in ueritate. Hinc quoque nunc me apprehenderunt iniquitates meæ, quod non possum uidere, constitutus in magna ignominia. Propter multas erga miserationes tuas, hanc mecum facito misericordiam, ut tollas animam meam, melior est enim misericordia tua uita. Quonia defatigatus sum audire opprobria hominum. Ob id ego oro in conspectu tuo, ut colligas me ad patres meos, in domum statutam omni uiuenti. Neque queso abscondas faciem tuam

טוביה

מפני ואל תתעלם מהחבתי

וגם באותו היום הרעו לשרה
בת רעואל בארץ מדין שפחותית כי היו נותנים אותה
לאיש ובלילה הראשון חודם שי שכב עמה היה צפטר
לביית עולמו כי אשמדאי תיה עמה ותיה חזקה את
האנשים הבאים אליה והיא ביהונה לשכעה אנשים וכולם
מותו ובאותו היום עשתה מריבה עם שפחות בית אכית
והתחילו מחרפות אותה כי לא תבושי ולא תכלמי כי
לשכעה אנשים בתנור אבותיך וכולם החבתם ועל שאת
מניסרת אותנו על זה הדבר מותי וגם אם תמותי ולא
בראה ממך לא כן ולא בת וכשמעה כזאת חרה לה עד
לפנות והצר לה מאד ובקש לחגוח עצמה ועוד בשאת
ונתנה בדעתה ואמרה אם אפשר הדבר הזה אורידה את
שיבת אבי ואמי בניגון שאולה או הלכה ונפלה בגד החלוח
ותתפלל ותאמר ברוך יהוה אלהינו וברוך שמו הגדול ה
הגבור והנורא מעתה ועד עולם יהללות כל
מעשית ולך משכחים כל בשר ועמה יהוה אלהינו עיני
תלויות לך שיהא רצון מלפניך שתאסוח גשמיני ותאבדני
מן העולם כי שבעה ברעות גפשי ואנכי רוייתי לעז והלם
למשל ולשנינה כפי כל חי והלא לפניך גלויים סתרי לב
ובליות ואמה ידעתה כי טהורה אני מפל מום ומפל
משכב זכר ולא חללתי שמי ולא שם אבותי בארץ
בלתינו יחידה אנכי לאבי ואיז יורש ליורשו ולא אח יש
לי ולא כן לאחיו ולא הרוב כמשפט בדי שיהיה לו חוברת
רוח ואסברה אולי אנשא לאי זה אדם ועוד הנה
בארסתי

oro in conspectu tuo in collibus meis et in castris meis
quia factum est omnium visceribus et in conspectu tuo
in collibus meis et in castris meis

T O B I A S .

à me , neq; oculos tuos à deprecatione mea. Accidit autem
 eodē tempore, ut affligerēt Saram filiam Reguelis, in terra
 Midian, ancillæ eius, eò quod cū nuptiū daretur uiro, pri-
 ma statim nocte, priusquam cum ea cōcumberet, mortuus
 atq; humatus fuit. Nam (Sathan) quem Aschmodai uocāt,
 cum ea erat, præfocans uiros, qui cupiebant cum ea rem
 habere, atq; ita factum est, ut septem nupserit uiris, qui o-
 mnes mortui fuerunt. Eodem tempore in contentionē ue-
 nit (Sara,) cum ancillis domus patris sui, quæ ceperūt pro-
 bris afficere eam, dicentes, Non erubescis, nec pudet te
 quod septem uiros, quibus te nuptum dederunt parentes
 tui, omnes præfocasti. Quod malum hinc nimirū est, quod
 ita nos castigas. Cui etiam hoc accedit, quod morieris absq;
 filio & filia. Talia cum audiuiisset, ira ad mortem usq; per-
 cūta fuit: atq; in tantum affligebatur, ut seipsam strangula-
 re cuperet, (Quod fecisset etiam) nisi iterū in animū indu-
 cendo, sic apud se cogitasset. Si fecero hāc rem, deducā utiq;
 canitiem patris mei, & matris meæ, cum dolore in sepulch-
 rum. Hinc ergo abiit, & procidit ante fenestrā, orans & di-
 cens. Benedictus sit Dominus Deus noster, & benedictū
 sit nomen eius forte ac terribile, ex nunc & usq; in sæculū.
 Laudent te omnia opera tua, teq; prædicet omnis caro.
 Nunc itaq; Domine Deus, oculi mei pendent à te, quo be-
 nigna uolūtate tua, colligas animā meā, tollasq; me ex hoc
 mundo, nam exaturata est malis anima mea, & facta sum
 ludibrium & fabula in ore omniū uiuentiū. Nunquid corā
 te manifesta sunt arcana cordis & renū? hinc tu nouisti
 me purā esse ab omni macula, & ab omni cōcubitu uiri, ita,
 quod non polluerim nomen meū, neq; nomen parentum
 meorum, in terra exilij nostri. Vnica ego (filia) sum patris
 mei, nec est illi hæres qui succedat ei. Neque frater est mihi,
 nec etiā filius fratribus eius, neq; propinquus, ut moris est,
 unde animus eius refrigeriū habere posset, unde est q; co-
 gito, fore, ut uel ab hoc, uel ab illo homine in uxore ducar.

Qui

טוביה

בארסתי בשבעה אנשים וכולם מותי
אל יהי רע בעיניך לתמיתני רחם עלי כדכ רחמיך והעבר
חרפתי אשר יגורתי

ובאותה שעה עלתה תפלתה יחד
עם תפלת טוביה לפני אבינו שבשמים ומיד רחם עליהם
הקדוש ברוך הוא וצוה למלאך בפאל שילך לרפאות
עיני טוביה וליטו את שררה בת רעואל לטוביה בז טוביה
לו לאשח ולגעור באשמדאי ולהקריחו ממצנה בי
לטוביה משפט הגאולה ובאותה שעה סיים תפלתו
טוביה ובכנס בביתו וכן שרה ירדה מז העליה
אשר התפללה וכו ביום זכר טוביה את
הכסת אשר הפחיד בבית עביאל בארץ מדין ואמר בדיעתו
כבר אני התפללתי לפני הקדוש ברוך הוא ובקשתי מיתת
למה איני חורא לטוביה בני ואצננו על אודות הכסת
לפני מותי מיד חרא לבנו ואמר לו בשאמות
הקרני מיד ובכד את אמר כל ימי חייר ואל תעלם עיני
ממצנה ועשה כל חפצה וכל בקשתה ואל תעליבה
וזכור כי הרבה הטרחות בטרחת עליך ורבים מכאובים
ראתה עליך בהיותך בקרבה וכשתמות קברה עמי בקבר
אחד וכל ימי חייר בני זכור את יהוה אלהינו ואל תחטא
ואל תסור מדרכיו ואל תשבח מצותיו ועשה צדקה
כל ימי חייר ואל תחטא ואל תלך בדרך עקשים והאמת
תהיה עמו אז תעלים את דרכיו ואז תשכיל בני עשה
חסד מכל אשר לך ואל תעלים עיניך מעני ואכיוז ואם
תעשה כן לא יעלים ממך יהוה אלהים ואם תראה כי לב
חילך

T O B I A S.

Quibus omnibus accedit & hoc malum, quod desponsata
 fuerim septem uiris, qui omnes mortui sunt. Precor item
 per nomen tuum, ne displiceat tibi, occidere me, quin po-
 tius miserearis mei, iuxta multitudinē miserationū tuarū,
 ut auferas opprobriū meum quod timeo. Eadē ipsa hora
 ascendit oratio eius, unā cum oratione Tobiaē, in cōspectū
 patris nostri cœlestis, Statimq; misertus illorū Deus, præ-
 cepit Angelo Raphaeli, ut curaret oculos Tobiaē, & ut Sa-
 ram filiā Reguelis, Tobiaē, filio Tobiaē, in uxorē daret, si-
 mulatq; Sathanam increpando ab illa aufugaret: nam To-
 biaē ius erat propinquitatis. Hac ipsa hora, Tobias finita
 oratione sua, ingressus est domū suā. Similiter & Sara de-
 scēdit ē cœnaculo, in quo orauerat. Eodē quoq; die, Tobiaē
 in mentē uenit argentū, quod deposuerat in domo Abielis
 in terra Midian, sic apud se cogitās. Iam orauī corā Domi-
 no, & postulauī ut morerer, cur ergo nō uoco Tobiaē filiū
 meū, atq; præcipio illi de argento anteq; moriar: E uestigio
 accersito filio, dixit ad illū. Posteaq; mortuus fuero, sepeli-
 to me statim, & honora matrē tuam omnibus diebus uitę
 tuę. Ne abscondas oculum ab ea, sed facito quacunc; uo-
 luerit ac petierit. Ne sis ei molestus, memor quā multos
 labores sustinuerit tuī causā, & quā multos dolores sen-
 serit propter te, cum adhuc esses in utero eius. Quam &
 ipsam ubi mortua fuerit, mecum in uno sepulchro sepelias.
 Omnibus diebus uitę tuę, memor esto Domini Dei no-
 stri, ut non pecces, nec deferas uias eius, neq; obliuiscaris
 præceptorū eius. Quod iustum est facito, quā diu uixe-
 ris. Noli peccare, neq; ambules in uia hominum prauo-
 rum, sed ueritas tecū esto, tum prosperas facies uias tuas, ac
 prudenter ages. Mi fili, elemosynam præsta de omnibus
 quę habes. Nec unq; abscondas oculum a paupere & ino-
 pe, quod ubi feceris, nec se Dominus Deus a te abscondet.
 Si multa tibi suppetit facultas, multę erūt elemosynę tuę,

טוביה

חילך חרבה צדקותיך ואם מעט אל תחפוץ ידך מזו הצדקה
כי פקדון טוב תפקיד היותו שמור לך בעת צרה כי צדקה
תציל ממוות ומצוקת בעושים ומצלת מדינה של זיהנם
ומתנח גדולה וטובה משלמים לפני הקדוש ברוד הוא
לעושי צדקה בני שמור עצמך מכל זכות וקח
אשה ממשפחתי ומבית אבי ואל תקח אשה משבט אחר
כי נביאים הראשונים כגון נח ואברהם יצחק ויעקב א
אבותינו כולם נשאו מבנות אחיהם ונתברכו בניהם וירעם
יירש ארץ בני ואהבת לרועך כמוך ואל
תתנח על אחיך ובני עמך אלא חח לך אשה מהם כי
לפני שבר נאיו ולפני כשלוז גבה רוח וכעיו גבהות הרוח
עציות וחרפה באה לעולם וחרפה היא אם לרעב
בני שבר שבירך לעולם אל
נליו בידך אלא ביומו תמו שברו ומה שתבקש הקדוש ב
ברוד הוא מציא לך שמע בני ותחשב אמרי
לעולם מעורב תהיה בכל דרכיך לא תקים ולא תסור
ויזו לשברו אל השמה ועם שבור אל התערב בכל
דרכיך הלא פרוש לרעב לחמך והלבש ערומים
ובכל עניניך עשה צדקה ולא ירע לבבך בתחך לו שלח
לחמך על חברות הצדיקים לעולם אל תמו עצת
עמשות לרשעים ועצת חכמים ומביצים אל תנח ועצה
טובה אל תבזה ובכל עת תז שבה וגדולה לבוראית
נול על יתוח דרכך ובטח עליו והוא יצליח את דרכיך כי
איו חכמה ואיו תבונה ואיו עצת לבנך יתוח את אשר מ
יחפוץ מרים ואת אשר יחפוץ משפיל
ועתה

TOBIAS.

Sin exigua, nec tamen ob id manum tuam cōtrahas à dan-
 da eleemosyna. Bonum siquidem depositū depones, quod
 custoditum, tibi aderit in tempore tribulationis. Eleemosy-
 na enim liberat à morte, & tuetur factores eius, atq; liberat
 à iudicio gehennæ. Munus quoq; magnum & bonum re-
 pendetur coram Domino, his qui student eleemosynæ.
 Mi fili, custodi te ipsum ab omni scortatione, uxorem du-
 cens ex familia mea, de domo patris mei. Nec uxorem du-
 cas ex alia tribu, nam pphetæ priores, ut Noah, Abraham,
 Isaac, Iacob patres nostri, omnes uxores duxerunt de fi-
 liabus fratrum suorum, unde & benedicti fuerunt filij eo-
 rum, atq; posterij eorum possederunt terram. Mi fili, dili-
 gas proximum tuum sicut te ipsum, neq; contumelia affi-
 cias fratres tuos, filios populi tui. Quin potius uxorem tibi
 ducito ex eis. Præcedit enim cōminutionem fastus, & an-
 teit ruinam superbia animi. Mi fili, merces operarij tui ne
 pernoctet in manu tua, sed in ipso die, quo tibi operatus
 fuerit, dabis ei mercedem suam, sic fiet, ut quæcunq; petie-
 ris, Deus affatim suppetat tibi. Audi mi fili, & attende uer-
 ba mea. Temperās esto in omnibus uijs tuis. Non ulscisca-
 ris, neq; serues illatam iniuriam. Vinum ad ebrietatem ne
 bibas, neque cum temulento consuetudinem habeas in o-
 mnibus uijs uis. Esurienti panem tuum impertito, nudos
 uestito. In omnibus negotijs tuis fac eleemosynam, quam
 dabis corde non inuido. Mitte quoq; panem tuum ad se-
 pulchra iustorum. Nunquàm dederis prauum consilium
 impijs. Et consilium sapientum & prudentum non negli-
 gas. Neq; contempnas consilium bonum. Omni tempore
 lauda & magnifica creatorem tuum. Volue super Domi-
 num uiam tuam, & spera in eo, & ipse faciet & fortunabit
 uias tuas, quoniam non est sapientia, neq; prudentia, neq;
 consilium contra dominum. Quencunq; uult exaltat, &
 & quemcunq; uult deprimat. Nunc itaq; mi fili, acquiesce

טוביה

ועתה חנני שמע בחולי שמור מצותי ואל יצאו מדעתך
אלא חשדם על צדקותי עבדם על לוח לבך ומצא חז
ושכל טוב בעיני אלהים ואדם
כני יודע כי פקדון חסדתי בית עביאל בן צבדיאל ב
כארץ מדנו עשרה ככרי כסת ואל תדאג בני על שמטח
נדינו ויבדנו מבטינו כי אם תבטח ביהוה בכל לבך ותסור
מכל הטא ועוז ותישר בעיניו תעשה ולא תחסר כלום
וענה טוביה ואמר אבי כל אשר צויתני בן אעשה אבל
אבי איד אקח הפסת מן האיש כי הוא אינו מפירני וגם
אני אינו מפירו מיד הוציא כתב ידו ונתן לו ואמר
לו תראה לו זה כתב ויתן לך הפסת ומחר בני לך ובקש
אדם שיבא עפוד ונתן שכרו ואולי תשובו עידי חי מיד
לחן בידו בספים ויצא לשוח לבקש אדם ללקת עמו ו
ומלאך רפאל נדמה בדמות אדם ועמד בשוח ראה
אותו טוביה ואמר לו ארובי הלכת מימיר בארץ מדנו
אמר לו חיז אמר לו ותדע הדרך בטוב אמר לו בטוב
וגם אני יודע את בית עביאל וביתו לנתי אמר לו
טוביה ארובי תמתיו מעט עד שאלך ואגיד לאבי אמר
לו אל האחר מיד חלק אל אביו ואמר לו אבי מצאתי
בחור אחד מנוסה במקום זהו אמר לו אביו קרא
אותו הנת שאדע מאי זה מקום הוא ואם הוא באמו לילה
עמד מיד קרא לביתו ונכנס
וישאלו איש לרעהו לשלום
אחי מאי זה שכט או משפחה אתה ענה רפאל
יאמר לו שכיר אתה מבקש לילה עם בנך או ממשפחות
ושבטים אתה מבקש

אמר

uoci meæ, custodi mandata mea, quæ nunquam excidant animo tuo, quin potius alliga ea collo tuo, & iunge ea tabulæ cordis tui, sic enim inuenies gratiam, laudem, & intellectum bonum, in oculis Dei & hominum. Scias præterea mi fili, me pecuniã deposuisse in domo Abielis filij Gabrielis, in terra Midian, nempe decem talenta argenti. Neque est ut anxius sis de eo mi fili, quod attenuata est manus nostra, & diminutæ sunt facultates nostræ. Quin fide Domino toto corde tuo, recede ab omni peccato & iniquitate, quod placet illi facito, & nihil tibi derit. His auditis, respondit Tobias dicens. Mi pater, quicquid præcepisti mihi, sedulo faciã, sed mi pater, quomodo accipiã argentum à uiro qui me non nouit, nec ego uicissim illum. Confestim protulit chirographum eius, quod dedit illi dicēs. Ostende illi hoc scriptum, & dabit tibi argentum. Festina mi fili, uade & quere hominẽ qui tecum eat, cui dabimus mercedẽ, fortassis redibitis, me adhuc uiuente. Statim accepta in manum suam pecunia, egressus est in forum, ut quereret hominẽ, qui secum proficisceretur. Et ecce Angelus Raphael, hominis similitudine accepta, stetit in foro, quem ubi uidisset Tobias, dixit ad eum. An unquam mi domine iter fecisti in terram Midian? qui respondit, feci. Ad quem iterum dixit. Est ne iter tibi bene cognitum? respondit bene, sed & domum Abielis noui, in qua etiam pernoctauit. Hoc audito, dixit ad eum Tobias. Prestolare hic parumper, donec eam & nunciem patri meo, cui respondit, ne moram necetas. Illico abiit ad patrem suum, dicens ad eum, Mi pater, inueni iuuenem quendam, qui sepe tentauit (iter) ad locum istum, (ad quem pergo.) Cui dixit pater eius, accersere eum huc, ut cognoscã quo nam loco natus sit, & num dignus sit habendus, qui te comitetur. Repente uocauit eum in domum suam, quam cum ingressus esset, atque alter alterum de salute interrogasset, respondit Tobias dicens. Mi frater, de qua tribu, aut familia es tu? Cui respondens Raphael, dixit, Mercenarium ne tu queris qui abeat cum filio tuo, an de familiaribus & tribubus tu queris?

טוביה

אמר לו טוביה אני חפץ לידע שמך ומשפחת בית אביך
אמר לו אני ממשפחת חבניה בן עזריה הגדול ושמי ע
עזריה ענה טיבית ואמר לו לחיים ולשלום
אל יחר אפך על אשר שאלתי משפחתך כי עתה ידעתי
כי חרוב אתה לנו וממשפחה המהוללה והמשוכחה וגם
טוב אני יודע את חבניה ויוחס בני שלמון הגדול ויחדידו
היו עולים בירושלם ומעלים הכפורים והמצשרות והם
לא עזבו את יהוה אלהינו ולא טעו אחרי ההבל אשר
טעו אחינו בני ישראל מזרע הדושים ממשפחת טובים
ועתה אחי אם תרצה אתו לך בכל יום
בסע משחלו עד אשר תלכו ותבואו בשלום ובבואכם
לשלום אוסית על שברך כראוי אמר לו כדברך
כז אעשה מניד מרא לטוביה בנו ואמר לו בני
תמו עבודתך ולך לברכה לאלתר תמו עצמו ובא לצאת
לברכו והתחיל אביו מברכו בך אלהי
השמים השוכן בשמי ברום הוא יגליח אתכם והוא ישלח
מלאכיו לפניכם ויגליח דרכיכם ויצאיו ותלכו לשלום
ובלב של צער חלה עמכם ואמו היתה בוכה ואומרת
לכעל למה שגרת את הצער והוא היה משה בדינו
והוא המוציא והמביא בבית ועתה שגרת אותו לבקש
בסת לא ימלט לעולם ועד ולא עוד אלא שער עתה
פרנסנו הקדוש ברוד הוא וכלום לא חסר לנו ועתה למה
גבנס בדעתך זה השטות של כסת ושגרת את בני בדרך א
אשר לא ידע ושמת יקראוהו אסון ענה טוביה ואמר
לה רב לך ועזבי הדברים כי בטוח אני ברחמי שמים כי
הם לחיים

TOBIAS.

ris? Respondit Tobias, Ego cupio scire nomen tuum, & familiam patris tui, Respondit ei. Sum de familia Hananiae, filij magni Azariae, estque & mihi nomen Azariah, Respondit Tobias, dicens. Bene se res habet. Ne quaso succenseas, quod interrogarim de familia tua, Noui enim quod consanguineus noster sis, de familia laudabili & celebri, bene quoque noui Hananiam & Iotham, filios Salmon magni uiri. Vna siquidem ascendebamus Ierosolymam, offerentes primitias & decimas. Ipsi certe non dereliquerunt Dominum Deum nostrum, neque secuti fuerunt uana idola, post quae errauerunt fratres nostri, filij Israel, qui sunt de semine sanctorum atque familia bonorum. Nunc itaque mi frater, si uolueris, dabo tibi dimidium sicli iusti ponderis, interea temporis, quo abieritis & redieritis in pace. Cumque reuersi fueritis, addam ad mercedem tuam quod dignum est. Respondit ei, ut locutus es, sic faciam. Actutum aduocato Tobia filio suo, dixit ad eum. Dispone opera tua & accinge te ad iter, qui statim parauit se, Cumque ueniret ut iam iam arriperet iter, coepit pater eius benedicere ei ad hunc modum. Dominus Deus caelorum, qui habitat in caelis excelsis, ipse faueat uobis, atque mittat Angelum suum ante uos, qui fortunet iter uester, (his dictis) egressi sunt, & abierunt in pace, canis quoque quem puer Tobias habebat, ibat cum eis. Porro mater eius incipiebat flere & dicere marito. Cur ablegasti puerum? ipse fuit baculus manuum nostrarum, promus & condus domus nostrae. Et nunc amandasti eum ut reposeat argentum, quid, etiam si nunc ereptum fuisset argentum? Nec hoc solum est, imo & Deus huc usque pauit nos, sic, ut nihil plane nobis defuerit. Quomodo igitur nunc in mentem tuam subiit stulta haec cogitatio, de (reparando) argento, ut propter illud filium meum in uiam ablegaris, quam non nouit, & in qua illi facile letale exitium accidere posset. Adhaec respondens Tobias, dixit ad eam. Satis est, mitte haec uerba, persuasus enim sum de Dei misericordia, (qua fiet)

טוביה

הם לחיים ולשלום ישונו משם ותראה את בנך בעיניך
והקרוש ברוך הוא ישלח מלאכו ויעלית דרכם ויחזורו ל
לשלום ותחדל מלכבות וקשתי הולכים
בדרך עד הערב ותלכו בעיר לדיקיאה ולגו שם והלך
הנער ונקנס בנחר כדי לחרר גופו ונבא דג גדול מן הנחר
ולקח את הנער וקצה לבלעו ותיה המלאך רץ
ונהי צנוח לנער אל תירא טוביה אלא החזק בדג פאיט
חיל והוציא אותו מיד בתחזק הנער ותפש את הדג
והוציאו מן הנחר ואמר לו המלאך רפאל חתוך הדג וקח
מפניו הלב והכבד והמרה ושמים בטוב ויעש
הנער ככל אשר דבר המלאך אליו ואת הדג תקנו ואכלוחו
ועמדו ותלכו בדרך יחד עד אשר הגיעו חרוב איבכטגיש
ושאל הנער למלאך ואמר לו עזריה אחי מה אלו הלב
והכבד והמרה ובמה יועילו ואמר לו הלב
והכבד יועילו לצווקים מן השד ומז רוח רעה ויושמו י
יחד בגחלים ויתעשנו בהם בין אדם ובין אשה שהם בעלי
שדות ושוב לא יוסיפו אליך ובשביל המריחה אם
ימשח אדם בעיניו כל בעלי שבלול בעיניהם ומיד יתפאג
ויביטו כמו שהיו מחרום , וכשהגיעו חרוב לעיר ריגו
אמר המלאך לנער אם תרצה נקנס ונליו בזה העיר בבית
רעואל כי הוא חרובך ממשפחת בית אביה ואם יש לו בת
יחידה יפה ובאה ושמה שרה ואם תרצה צדק לאביה
ויתנה לך לאשה כי לך היא ראוייה ולך משפט הגאולה
ואתה יחיד והיא יחידה ותנערה טובה ומשולת עד מאד ,
ועתה שמע בקולי וצדק אל אביה ובחזירתינו

בעשה

T O B I A S.

fiet, ut incolumes & salui reuertantur, uidebisque filium tuum oculis tuis. Nam Deus mittet Angelum suum, qui secundabit iter eorum, ut redeant in pace, quare flere desinas. Cumq; pergerent in uia, appetente uespera, ingressi sunt ciuitatem Ledikian, in qua & pernoctarunt. Vbi cū abisset puer flumē ingressurus, causa refrigerandi corpus suum, prodijt è flumine ingens piscis, qui arreptum puerū deglutire cupiebat. Quod ubi animaduertit Angelus, accurrit, acclamans puero. Ne timeas Tobia, quin tanquam uir fortis apprehende piscē, & extrahe eum. Cōfestim puer recepto animo, piscem arripuit, & è flumine traxit. Ad quem dixit Angelus Raphaël. Diuide piscem, & tolle ex eo cor, iecur, & fel; quæ bene conseruato. Fecitq; puer omnia ut iusserat Angelus, piscem uero paratum comederunt. Inde surgentes perrexerunt simul, donec uenirent prope ciuitatem Inkabthanis, ubi puer interrogauit Angelum, dicens, Mi frater Azaria, quid sibi hæc uolunt? nempe cor, iecur & fel, & ad quid conducunt? Respondit illi (Angelus.) Cor & iecur ualent contra nocumenta Cacadæmonis, atque maligni spiritus. Et si prunis imposta, uir siue mulier, qui dæmonium habent, ab eis suffumigentur, liberantur à dæmonijs, ut nō amplius ad eos redeāt. Porro felle si quis obliniat oculos eorum, qui in ipsis maculas habent, ilico curātur, restitunturq; uisui ut antea. Cum uero appropinquassent ciuitati Rigo, dixit Angelus ad puerū. Si placet, ingrediemur & pernoctabimus in ista ciuitate, in domo Reguelis, ipse est em̄ propinquus tuus, de familia domus patris tui. Est quoq; illi filia unica, formosa & decora, cui nomen est Sara, quam si (ducere) uolueris in uxorem, loquemur ea de re cum patre eius, & nimirum dabit eam tibi. Tibi enim competit ea, atq; tibi est ius propinquitatis. Insuper & sicut tu unicus filius es, ita & ipsa unica est filia, puella certe bona, atq; probe educata. Nunc ergo quiesce uoci meæ, & loquamur cum patre eius. Cumq; reuersi

D fueri-

טוביה

בצטחה שמחתך • כי רעואל אבני הצערה נשבע שלא
יתננה לאיש זר אשר לא ממשפחתו בתורת משה שיתנו
לו על בחלתו וכל אשר יש לו • ענה הצער
ואמר למלאך עזריה אחי אבני שמעתי על הצערה שנשאת
לשבעה אנשים וכולם מתו כלילה ראשונה ואני יחיד
לאמי ולאבי ומתירא אבני שמא אמרת גם אני בראשונים
בי השד היחזק עמה ואינו מוזה לבלום אדם כי אם לאיש
לאיש אשר יחזו לה ועל זה אבני מתירא פז אמרת
ואוריד את שיבת אבני ואמי ברעה שאולה ואין להם כז
אחר לחוכרים אז אמר לו המלאך ולא תקופה
הדבר אשר צוה אביך שלא תמח אשה אלא ממשפחת
אביך ועתה בני שמע בחולי וסחנה כי לך תהיה
לאשה וכעד השד אשר אהמיר בלום אל תדאג כי כז
חלילה תמחנה וכשתבנס לחופה חח חלב והפכד ותו עליה
אש עד שיעשו וכשיריח השד יכרח ולא ישוב עוד עד
עולם וכשתרצה לדבר עמה עמדו שביכם אמה והיא
וחתפללו לפני המדוש ברוך הוא ואמרו כה פי אל רחום
וחנון הוא • והוא ירחם עליכם ואל תיבא פי לך
היא מוכנת מששת ימי בראשית ואמה תחברנה אותה
ועמה תכוא אל אביך ובגים תוליד לך בשמחה •
וכשמוע הצער הדברים האלה
חשקה בפשו בצערה חודם שיראנה וכיון שנבנסו
בעיר פנעה לו וישאלו לשלום הוא והיא • ואמר
לו המלאך זאת הצערה אז נבנסו בכית רעואל אבית
ואמר רעואל לצדנה אשתו זה הצער דומה לטוביה כז אחי
אז שאל

TOBIAS.

fuerimus, faciemus tibi gaudium . Nam Reguel pater puellæ iurauit se non daturum eam uiro alieno, qui non sit de sua familia, sicut præcepit Moses dare quemq; filiam suam ei, qui est de sua familia, cui simul etiam det quemcunq; haberet. Respondit puer & dixit ad Angelũ . Mi frater Azaria, Ego audiui de puella ista, quod nupsit septem uiris, qui omnes mortui fuerunt prima nocte. Ego autem unicus filius sum matri meæ & patri meo, atque timeo ne & ego forte moriar, sicut priores illi mariti. Nam dæmonium penes eam est, quod nulli homini nocet, nisi ei uiro cui nuptum datur. Propterea ego timeo, ne forte moriar, ac ita deducam caniciẽ patris mei & matris meę, cum dolore in sepulchrum. Quo factõ, non habent alium filiũ qui sepeliat eos. Tunc dixit ad eum Angelus. Non uenit tibi in mentẽ, quod præcepit tibi pater tuus, ut non ducas uxorem nisi de familia patris tui. Nunc ergo mi fili, acquiesce consilio meo, duc eam, tua enim uxor esse debet. Cæterum quod ad dæmonium attinet, de quo locutus es, ne sis sollicitus quicquam, quin hac ipsa nocte, quæ duxeris eam in uxorẽ, atq; ingressus fueris thalamũ, accipito cor & iecur, & pone ea super ignẽ, donec fumare incipiant, quo factõ, mox atq; dæmonium odoratus fuerit, fugã dabit, nec unq; ad eam in æternũ redibit. Cumq; uolueris loqui cum ea, state ambo tu & ipsa, atq; orate corã Domino Deo benedictõ, hũc in modũ dicentes. Nam deus misericors & clemens est, & miserebitur uestri. Nec est quod timeas tibi. Quoniam ipsa tibi præparata est ab exordio mundi. Tu quoq; sepelies eam. Atq; cum ea uenies ad patrẽ tuum. Et pariet tibi filios, unde tibi gaudium erit. Hæc uerba cum audiuisset puer, captus est amore puellæ, antequam uideret eam. Factumq; est cum ingrederentur urbẽ, ut obiuaret ei, quam cum salutassent, dixit ad eũ Angelus, hæc est puella ista, Post quæ ingressi sunt domum Reguelis, patris eius. Dixitq; Reguel ad Adna uxore suam. Puer iste similis est Tobia, filio fratris

D 2 mei,

טוביה

אז שאל אותם רעואל אחי מאיז אתם ואמרו לו מצלות
בפתלי אשר בגנה • אמר להם הידעתם את טוביה
אחינו ויאמרו ידענו • ויאמר לו השלום לו ויאמרו
שלום ונהנה טוביה בנו זה מיד חפץ רעואל
ויחכם לו וינשח לו ויבך ויברכהו ויאמר ברוך אתה ליתנה
בני כז אב טוב וכשר ועיד הגידו לו כי פהו עיניו של ט
טוביה • וכשהגידו לו כי פהו עיניו ומיד התחיל
לבכות וגם אשתו ובתו עד מאד ואתם הקלוס בסכר פנים
יפות ושחט איל אחד ובשלו ותחמו כראוי לאכול בערב
ובשחציעו הערב וישבו בשולחן לאכול לחם אמר טוביה
למלאך עזריה אחי דבר לאיש בעד הדבר שדברת בידך
אולי בשלימחו עתה • אז
התחיל המלאך עזריה לדבר אל רעואל בשביל הנערה
עבה רעואל ויאמר אחי אכלו ושתי ויישב לבבכם •
ואמנם כי לך טוביה בני משפט הנאולה אבל אגיד לך את
האמת את בתי צתתי לשבעה אנשים ולא היו מספיקין ל
לצלות עמה במטה ומיד היו בפטרים • ועתה בני אכול
ושתי ובבקר פטוב בעיניך עשה ויאמר לא איכל עד אם
תשלים הדבר עתה עבה רעואל ויאמר לו הנה
הנערה לפניך תהיה לך לאשה בתורה וכחלכה ואל
שדי ירחם עליכם ויחיה אתכם מיד חנא
לנערה ותקשה בנה ואמר לנער ראה בני הרי זאת מ
מחודשת לך כדת יהודה וישראל ולך אל אביה
ומיד חנא עדים וקדש איתה בפניהם
ובתכו וחתמו שטר בתופתה

ומיד

TOBIAS.

mei, Statimq; interrogauit eos Reguel, fratres mei unde estis? qui responderūt, ex captiuitate Naphtali quæ in Ni-
 neue agit, Dixit ad eos. Nū nouistis Tobia fratrem nostrum
 responderūt, nouimus. Ad quos iterū dixit, Saluus ne est?
 responderūt, saluus est. Ecce hic est Tobias filius eius, quo
 audito, Reguel repente subsiliit, atq; amplexās eum oscu-
 latus est eum, simulatq; lachrimas p̄ gaudio fundēs. Be-
 nedixit quoq; eum dicens, benedictus sis Domino, mi fili,
 fili patris boni ac probi. Hinc nunciarunt ei, quod oculis
 captus esset Tobias, quod nunciū cum audiuiisset, statim
 cœpit uehementer flere, unā cum uxore ac filia sua, Ipsos
 tamen placido hilariq; uultu exceperunt, mactando arie-
 tem, quem diligenter coctum & paratum, ut decebat,
 ad uesperam comesturi erant. Appropinquantēque ue-
 spera, cum mensæ accubissent, ad comedendum panem,
 dixit Tobias ad Angelum. Mi frater Azaria, loquere ob-
 secro, uiro huic de ea re, qua de in uia locutus es, fortassis
 dabit, ut nūc absoluamus eam. Tunc cœpit Angelus Aza-
 ria loqui cū Reguele, super negotio puellæ, cui respondit
 Reguel dicens. Obsecro fratres mei, edite, bibite, bonoq;
 animo estote. Certum est mi fili Tobia, tibi ius esse propin-
 quitatis. Veruntamen indicabo tibi quod res est. Filiam
 meam nuptum dedi septem uiris, qui non potuerunt cum
 ea lectum conscendere, quin statim morerentur. Tu ergo
 nunc mi fili, ede & bibe, cras mane uero quod tibi bonum
 uisum fuerit, facito. Ad quem dixit (Tobias,) nihil potero
 efficere, donec modo hanc rem expediueris. Cui respondit
 Reguel dicens. Ecce puella coram te est, sit uxor tua, sicut
 lex iubet, & moris est. Deus omnipotens propitius sit uo-
 bis, & in uita uos cōseruet. Statim accersita puella, apprehē-
 saq; manu eius, dixit puero. Ecce mi fili, hæc tibi despōsata
 esto, ut mos est in Iehuda & in Israēl, quā acceptā, perge ad
 patrem tuum. Moxq; aduocatis testibus, desponsauit eam
 in conspectu eorum, qui & scripserunt ac sigillarunt instru-

טוביה

ומיד ברכו שבע ברכות והתחיל לאכול וקרא רעואל את
אשתו ואמר לה תקני חדר הפנימי והקניסי לשם את ה
הנערה וכן עשתה והקניסה לשם את בתה והתחילה
הנערה לבכות במרת בפשה וקבל המדוש ברוך הוא
דמעטה ואמה התחילה לנחמה ולבדר על לבה התחזקי
בתי ואל תראי יי אלהי השמים הוא
ירחם עליך ויתן לך ששון ושמיחה תחת האכל ותגזוז אשר
בלבך ובשעמרו מזו השולחן הבנינו את טוביה אל הנעל
והודם שייבנס צנה והביאו לו מחתה עם הגחלים ושם שם
חלב והכבד והמרה ונכנס והעשין את הנערה ואת עצמו
וגם כל הבית ובשבתים אשמדאי ריח העשן ברה בקרה
ארץ מצרים ואז יצאו משם האנשים
וסגרו הבית ועמד להתפלל ואמר לנערה עמדי נא וב
בתפלל יחד לפני אלהינו אולי ירחם עלינו ומדוש ברוך
הוא מיד עמדו יחד בתפלה והתחיל טוביה מברך
ברוך אתה יי אלהינו ואלהי אבותינו ומבורך שמת גדול
והמדוש לעולם ועד לב יהללו שמים ושמי השמים הא
הארץ וכל אשר בה ואמה בראת אדם הראשון ונתת לו את
חנה אשתו וכן תקנת דרך לכל העולם כולו ואמה אמרת
לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו ועתה
יהנה אלהי לא בעד זכות אני נושא את הנערה הזאת כי
אם לקיים דברת האמת רחום ותנוז יהי ביצו מלפניו ש
שתרחם עלינו ותשביענו אורד ימים ושנות חיים
ותעז האשה ותאמר אמן וישכבו יחד
בלילה תהוא ורעואל חס ותלה על הקברות וחפר קבר
הוא

והנערה ונתת לה חנה אשתו וכן תקנת דרך לכל העולם כולו ואמה אמרת לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו ועתה יהנה אלהי לא בעד זכות אני נושא את הנערה הזאת כי אם לקיים דברת האמת רחום ותנוז יהי ביצו מלפניו ש שתרחם עלינו ותשביענו אורד ימים ושנות חיים ותעז האשה ותאמר אמן וישכבו יחד בלילה תהוא ורעואל חס ותלה על הקברות וחפר קבר הוא

TOBIAS.

mentum quod summam dotis illi dandæ continebat (quo facto) statim dictis benedictionibus, epulari cœperunt. Vocavit autem Reguel uxorem suam, & dixit ad eam, parato cœclauē interius, in quam introducito puellam, quod cum fecisset, introducendo illuc filiam suam, cœpit puella flere præ amaritudine animæ suæ, Dominus autem Deus suscepit lacrimas eius, atq; mater eius cœpit consolari eam, tristemq; blanditijs delinire, inquiens, Forti animo esto mi filia, ne timeas. Dominus Deus cœli miserebitur tui, dabitq; tibi læticiam & gaudium, pro luctu & mœrore, qui est in corde tuo. Cumq; à cœna surrexissent, introduxerunt Tobiasiam ad puellam, qui priusquàm ingrederetur, iussit adferri sibi acerram cum prunis, super quas posuit cor & iecur, Dein ingressus suffumigauit puellam, se, toramq; domum. Cumq; Aschmodeus odoratus esset odorem fumī, aufugit ad extrema usq; terræ Aegypti. Egressisq; hominibus (cœconclauī,) Tobias illo intus cœcluso, surrexit ad orandum, simul & ad puellam dicēs. Surge obsecro, & oremus unā coram Deo nostro. Fortassis miserebitur nostri Deus. Statim surrexerunt pariter ad orandum, cœpitq; Tobias benedicere. Benedicētus sis Domine Deus noster, & Deus patrum nostrorum. Benedicētum sit nomen tuum magnum & sanctum, in seculum & in perpetuum. Te laudent cœli cœlorum, terra & omnia quæ in ea sunt. Tu creasti hominem primum, ac dedisti ei Hauam uxorem eius, præparastiq; uiam uniuerso orbi. Tu dixisti, non est bonum, esse hominem solum, faciam ei auxiliū, quod sit coram eo. Nunc certe Domine Deus, nō scortationis causa ego duco puellam istam, sed ut confirmem uerbum tuum, quod uerum est. Misericors & clemens Deus, sit bona uoluntas coram te, ut propitiū sis nobis, atq; exatures nos longitudine dierum, annisq; uitæ. Ad quæ respondens puella dixit, Amen, atq; ita dormierunt unā nocte ista. Exurgēs autem Reguel abiit ad locum sepulturæ, effoditq; sepulchrum.

Dicebat

טוביה

כי אמר שמא ימות גם הוא ואקברהו בלילה ולא יודע
הדבר ונתח עור לכבוד וכא רעואל ביתו ואמר לעדנה
אשתו שגרי לו אחת מן השפחות ותראה שמא בפטר גם
הוא ואקברהו ובכנסה השפחה ומצאתם יושבים ויצאה
ואמרה להם עודנו חי ויברך רעואל את יהוה
ויאמר ברוך יהוה אלהי כל בשר ויברכו שם כבוד וקדושת
על כל ברכה ותהלה ולך מהללים מלאכים ואותך מה
מקדושים קדושים ולך מודים ומברכים כל בחורית ברוך
אתה יי אלהינו מלך העולם אשר שמחתני ואשר יגדתי
לא הבאת וכדוב רחמית רחמת עלי ברוך אתה יהוה אשר
רחמת על שני יחידים כז עדי עד רחם עליהם ויכלו בטוב
ימיהם ושבותיהם בנעימים ומייד צוה את עבדיו
ומלאו את הקבר עפר ועשה משתה
ושמחה ימים ארבעה עשר ורעואל בשבע ואמר אם
לא ישלימו ארבעה עשר ימים ולא אניחו לצאת מפתח
הבית ואחרי מלאת הימים חח את אשתו ואת חצי זכסי
ולך אל אביו ושאר זכסי אחרי מיתתי ומיתת אשתי בת
זתיבים חמה לך

אז חבא טוביה את רפאל המלאך ויאמר לו עזרה
אחי קח עמו שני זמלים וארבעה עבדים ולך אל עביאל
בצל המקדח ותנו לו כתב ידו ויתנו לך את הפסח וזמניהו
לכוא במשתה כי אתה יודע כי אני סופר את הימים
ואם נתאחר ייצר לו מאד וגם
רעואל חמי בשבע שלא יגדתי לצאת עד מלאת ארבע
עשר ימים

ואינו

TOBIAS.

Dicebat enim fortassis & hic mortuus est, sepeliā ergo eum noctu, ut nemo istud resciscat, neq; iterum contemp-
tū fiamus. Inde ingressus domum suam, dixit ad Adnam uxore suam. Mitte quæso unam ex ancillis, ut uideat num & is mortuus sit, quo sepeliā eum, Ingressaq; ancilla, cum inuenisset eos una sedentes, iterum egressa, dixit ad eos, ad huc ipse uiuit, (Quo audito) Reguel benedixit Dominum dicens, Benedictus sis Domine Deus uniuersæ carnis, benedictum item sit nomen gloriosum tuum, quod excellit omnem benedictionem & laudem. Te item benedicant Angeli tui, Teq; sanctificent sancti tui. Tibi gratias agant ac benedicant omnes electi tui. Benedictus sis Domine Deus noster, rex mūdi, qui affecisti me gaudio, quodq; timui non passus es uenire. Per multam misericordiam tuam misertus es mei. Benedictus sis domine, qui misertus es durorum (hominum) istorū, qui unici nati sunt parentum suorum. Sic in perpetuum propitius esto eis, ut dies & annos suos bene & iucūde (transigāt.) Illico præcepit seruis suis, ut sepulchrum (quod fecerat) puluere implerent. Fecitq; conuiuium & gaudium per quatuordecim dies. Iurauitq; Reguel dicens, Nisi exacti fuerint quatuordecim dies, non dimittam te, ut uel ostium domus meæ egrediaris. Postquam uero impleueris quatuordecim dies, accipe uxore tuam, simulatq; dimidium facultatum mearum, & redi ad patrem tuum. Reliqua uero bona mea, post obitū meum, & uxoris meæ, tibi quoq; dabuntur. Tunc uocauit Tobias Raphaëlem Angelum, dixitq; ad eum. Azaria mi frater, accipe tecum duos Gamelos, & quatuor seruos, & perge ad Abielem qui habet depositum, atq; da illi chirographū suum, ut reddat tibi argentum. Inuita quoq; eum ut ueniat ad conuiuium. Nam tu nouisti, quod pater meus numerat singulos dies, & si diutius expectatione absuerimus, admodum anxius erit. Præterea & Reguel socer meus iurauit, se nō permissurū ut abeā, donec exacti fuerint quatuordecim

טוביה

ואיני יכול לעבוד על פיו ויצא רפאל המלאך ותלך
אל עביאל וילך שם בלילה ההוא ובבקר הראה לו פתח
ידו ועזקיה והוציאו את האמתחות מלאים כסת חתימים
בהותמו של טוביה ולקח רפאל את הכסת ואת עביאל
וישכימו בבקר ויבאו אל המשטח ועוד בתברך טוביה
עם שרה אשתו וטוביה היה
סופר את הימים הליכה וכיאה וכשמלאו הימים ולא באו
התחיל מיצר ומחשב בדעתו ואמר איני לי שמא קבאהו
אסוז בדרך או שמא בפטר עביאל ולא יתנו להם הכסת
או אמרה לו אשתו ודאי באבד בני ממני
והתחילה לבכות ולספוד ואומרת איני לי כי אבדתי מאור
עיני בני טוביה ענה טוביה ואמר מצעי
חולך מבכיה ועיניך מדמעה כי לחיים ולשלום יבואו ו
והיא הייתה מתאמצת להתנחם ואומרת לאישה אל ת
תבזמני ואל תעכירי בדברים כי בודאי באבד בני ובכל
יום היתה הולכת אל הדרך אשר הלך בה וכוונה מיוצגת
ובאה כל הימים ולא אכלה להם וכל הלילות ולא נחה
ולא שקטה מזו הקדוה עד אשר מלאו ימי החופה
ואמר טוביה אל רעואל
חזתנו אדוני שלחני ואלכה אל אבי ואל אמי כי עד עתה
בזאשו ממני ויאמר לו רעואל שב
בני ואני אשגר לאביר ולאמה ואודיע להם הדבר
אמר טוביה לא אדוני אלא
אלך אל אבי ואל אמי ויחם רעואל ויחז לו את שרה
אשתו ואת חצי רכושו ועבדיו ושפחות וקסת ונח
ויברכם

dies, atqui ego non possum refragari imperio eius. Egred-
 susq; Raphaël, abiit ad Abiëlem, apud quem etiam perno-
 ctavit ista nocte, Facto autem diluculo, ostendit ei chiro-
 graphum eius, sigillo eius munitum, (Quo factio) protulit
 (Abiel) sacculos plenos argenti, quos Tobias sigillo suo
 obsignauerat. Tulit itaq; Raphaël argentum, necnon &
 ipsum Abielē, qui cum summo diluculo surrexissent, (ad-
 huc ipso die) ad conuiuium uenerunt. Ad quorum aduen-
 tum adhuc magis benedictus fuit Tobias cum Sara uxore
 sua. Caterum Tobias numerabat dies abitūs & reditus,
 cumq; impleti essent dies, atq; illi nō redirēt, cœpit anxius
 esse, cogitans apud se & dicēs. Fortassis accidit ei calamitas
 in itinere, aut forte mortuus est Abiel, atq; ideo reuēit illis
 dare argentum. Tunc dixit ad eum uxor eius. Certum est
 perisse filium meum, cœpitq; flere, plangere, & dicere. Ve
 mihi, perdidit enim lumen oculorum meorum, nempe fi-
 lium meum Tobiam. Cui respondit Tobias dicens, Pro-
 hibere uocem tuam à fletu, & oculos tuos à lachryma. Nam
 salui & incolumes redibunt, Ipsa uero renitebatur conso-
 lationi, dicens ad maritum suum. Noli me consolari, neq;
 auersare me istiusmodi uerbis, nam uere periit filius meus.
 Quinetiam quotidie pergebat ad uiam, qua (filius eius)
 abierat, lamentans, adeo, ut per omnes dies istos, nequicq;
 ederet, omnesque noctes insomnes duceret. Nec lamen-
 tari cessauit, donec implerentur dies nuptiarum. Tunc
 dixit Tobias ad Reguelem socerum suum, Mi domine, di-
 mitte me, ut redeam ad patrem meū, & ad matrem meam,
 (scio enim) quod iam desperauerint de reditu meo, Ad
 quem dixit Reguel, Mane mi fili, mittam enim aliquem,
 ad patrem tuum, & ad matrem tuam, notamq; faciam eis
 hanc rem, Respondit Tobias. Nequaq; mi domine, Ego
 ipse ibo ad patrem meum, & ad matrem meam. (Quo au-
 dito,) surrexit Reguel, & dedit ei Saram uxorem, atq; di-
 midium substantiæ suæ, seruos item & ancillas, argentum
 E 2 & aurum,

טוביה

ויברכם ויאמר בני יהודה אלהי ישראל יצליח דרכיכם
ויראני בניכם ובנותיכם בטורם אמות • ולשבה אמר
בבדי לחמית ולחמותיך כי עתה הם אבותיך ובקדוש ברוך
הוא ישמיעני שמועתי לטובה ואשמח וישח לה •

ועדנה אשתו חמותו אמרה לו בני אהובי יזכני
הקדוש ברוך הוא לראית לך בניס מן הנערה הזאת ואז
אשמח לפני יהודה והנה אנכי עתה מוסרת את בתי בידך
מקדוש ובחייך בני אל העצה ואל תכלימה כי במקום אכ
אנכי היא הולכת ולבה חלל בקרבה •

ואחרי כן הלכו משם וטוביה
ביד את יהודה אשר הצליח דרכו והלכו עד שהגיעו חרוכ
לציבות • ואמר רפאל המלאך לטוביה הלא תבוע
היאך הנחת את אביך ובקדים אתה ואני ונלך ובתמוז את
חבית וזה בידך גם את המדינה של דג •

מניד לקח טוביה את המדינה של דג בידו
והלכו וגם הכלב הולך אחריהם והנה אמו ביתה יושבת
ובשר אתה איתם מניד הקירס ותרץ אל אישה ותאמר לו
אדוני הנה הנער בא עם האיש אשר הלך עמו ורפאל
המלאך אמר לנער אחי שמע בקולי וכשהכנס בבית יפתח
אביך את עיניו ויחבקך ואתה משח עיניו מן המדינה ומו
ומניד יתרפא ויביט • והנה אמו רצתה ונפלה על צוארו
ותבד ותאמר אמותה הפעם אחרי ראיתי אותך • וטוביה
עמד בנגד בני לחבקו וירץ טוביה ויפול על רגלי אביו ו
ויקם וימשח את עיניו מן המדינה ויאמר אל תירא אבי
ומניד נתפדרי המכלולים ופתח את עיניו וראה

את בני

TOBIAS.

& aurum, ualedixitq; eis dicens. Mi fili, Dominus Deus
 Israël, fortunet uias uestras, & faciat me uidere filios ue-
 stros, ac filias uestras, antequam moriar. Et ad Sarā dixit,
 Honora socrum tuum, ac socrū tuam, nūc enim ipsi sunt
 parentes tui, Deus quoq; sanctus & benedictus, faciat me
 audire bonam famam de te, unde gaudium accipiam, (quo
 dicto) osculatus est eam. Similiter & Adna uxor eius, so-
 crus Tobia, dicebat ad eum. Mi charissime fili, Dignā me
 faciat Deus, ut uideā filios tuos ex ista puella. Tum enim
 laetabor coram Domino. Ecce ego nūc trado filiam meam
 in manum tuam, tanquam de politum, quam in uita tua mi
 fili non affligas, nec ignominia afficias. Nam in locum pe-
 regrinum ubi hospita erit, ipsa proficiscitur. (Hæc ubi di-
 xisset) sauciatum quodammodo fuit cor eius intra eam, Post
 quæ abierunt illi, Benedixitq; Tobias Dominum, quod se-
 cundasset iter suum. Cumq; pergentes appropinquarent
 Nineue, dixit Raphaël Angelus ad Tobiam, an ignoras
 quomodo reliqueris patrem tuum? Age itaq; præcedamus
 eamus & præparemus domū. Accipe item sel piscis in ma-
 num tuā. Mox accepit Tobias sel piscis in manū suam, &
 perrexerunt, sequente eos & cane. Et ecce mater eius sede-
 bat in uia, quæ ubi uidisset eos, statim agnouit eos. Cucur-
 ritq; ad maritum dicens. Mi domine, ecce puer uenit, cum
 uiro illo qui cum eo abierat. Porrò Raphaël Angelus dixit
 ad puerū. Mi frater, audi uocem meam. Cum ingressus fu-
 eris domū, & aperuerit pater tuus oculos suos, atq; te am-
 plexatus fuerit, fac inungas oculos eius felle, & statim cu-
 rabitur ac uisum recipiet. Sed ecce & mater eius accurrens,
 ruit in collum eius, flens, atq; dicens. Iam lubens moriar,
 postquam a te uidi. Cæterū Tobias stetit è regione filij sui,
 ut amplexaretur eum, accurrensq; Tobias, procidit ad pe-
 des patris sui. Dein surrexit & inunxit oculos eius felle, di-
 cens. Ne timeas mi pater, Illico dissipatæ fuerunt maculæ
 (oculorū eius.) Cumq; aperuisset oculos suos, atq; uidisset

טוביה

את בני ונפל על צוארו ובכה ואמר ברוד יהנה אלמים
וברוד שם כבוד מלכותו לעולם ועד וברוכים כל מלאכי
מלאכותיה וברוכים כל משרתיה כי אתה מחצמני ועוד
רפאתני והנה אני עמה רואה את בני והגיד לי בני
כל בסיס ונפלאות שעשה הקדוש ברוד הוא בארץ מדון
מין נצא טוביה לקראת כלתו משבת

ומפאר להקדוש ברוד הוא ולא הלך עד שער ביבנה
וכשהלך עד שער ביבנה היו תמהים כל רואיו איך היה ה
הולך ואיך היה מביט טוביה היתה
מספר להם גפלאותיו של הקדוש ברוד הוא שריהם עליו
וכשראה טוביה לשרה כלתו בירכה ואמר לה ברובה את
ליחיה וברוד יהיה אשר הביאה אלינו ועתה בתי
הנה ביתך ואבית ואמר והיתה שמחה גדולה בכל עיר ביבנה
ויבואו אחיו וקרוביו גדולי המלכות ויעשו משתה ושמחה
בבית טוביה שבצעת ימים וישמח מאד

אז קרא טוביה לטוביה בנו ויאמר לו בני
ראה והשלים שכר האיש אשר הלך עמו ענה טוביה
ואמר לו אדוני ראוי לנו לתת לו חצי הפסח אשר הבאתי
כי הרכה עשה לנו אותי הציל מן הרצח ואותך רפא
וגם לאשתי והביא גם הפסח ענה טוביה ואמר לו בני
מן הדיו ומן העצם ראוי לו חצי הפסח מין קבא
למלאך רפאל ואמר לו עזריה בני חח חצי הפסח בשכר
טורחך ולה לשלום אמר להם המלאך דבר סתר לי
אלים ונכנסו שניהם אב ובן עם המלאך בחדר ואמר
להם תנו שבח להקדוש ברוד הוא הודו לו וברכו שמו

וירוממוהו
E 2

filium suum, ruit in collum eius, flens ac dicens. Benedi-
 ctus sit Dominus Deus, & benedictum sit nomen hono-
 rificum eius, cuius regnum durat in æternum & in per-
 petuum. Benedicta item sint omnia opera tua, Benedicti
 quoq; omnes ministri tui, tu enim uulnerasti me ac iterum
 curasti me. Et ecce ego nunc uideo filium meum, qui an-
 nunciavit mihi omnia miracula & mirabilia, quæ fecit ei
 sanctus Deus benedictus, in terra Midian. Cōfestim egres-
 sus est Tobias obuiam nurui suæ, laudans & glorificans
 Deum, antequam uenisset usq; ad portā Nineue, ad quam
 cum peruenisset, admirabatur omnes uidentes eum, quor-
 sum abiret, uel quidnam animaduerneret. Cæterū Tobias
 narrabat eis omnia mirabilia Dei, quomodo sui misertus
 fuisset. Cumq; uidisset Saram nurū suam, salutauit ac dixit
 ad eam, benedicta sis domino filia mea. Et benedictus sit
 Dominus qui adduxit te ad nos. Nunc itaq; filia mea, ecce
 domū tuam, patrem tuū & matrē tuam. Et fuit læticia ma-
 gna in tota ciuitate Nineue. Veneruntq; fratres eius, pro-
 pinqui eius, ac proceres regni, ac fecerūt conuiuū & gau-
 dium, in domo Tobia, septem diebus, adeo ut ualde gau-
 dius fuerit (Tobias.) Tunc accersiuit Tobias filium suum
 Tobia, & dixit ad eum, uide ut reddas mercedē uiro, qui
 tecū profectus fuit. Respondit Tobias & dixit. Mi Domi-
 ne, decet nos dare ei dimidiū argenti quod attuli, multa
 enim fecit nobis, Me liberauit à pisce. Te curauit, simulatq;
 uxorem meam, necnon & argentum attulit. Respondit
 Tobias dicens, æquum ac iustum est, ut demus ei mediam
 partem argenti, Statimq; uocauit Angelum Raphaëlem
 ac dixit ei. Azaria mi fili, accipe dimidiū argenti, pro mer-
 cede laboris tui, & uade in pace. Respondit eis Angelus.
 Habeo arcanum quiddam, quod dicam uobis, (quo audi-
 to) ingressi sunt ambo pater & filius, cum Angelo in con-
 claue, ad quos dixit (Angelus.) Date laudem Deo sancto
 benedicto. Gratias agite ei, benedicite nomen eius, atque
 exalta-

טוביה

ידוממוהו בקהל עם והזכירו בפלאותיו אשר עשה ע
עמכם טוב להורות ליתנה ולזמר לשמו עליו טוב לספר
ולתגיד בפלאותיו של הקדוש ברוך הוא ואל תתעצלו
מלשבה שמו ולספר מופתיו כי כבוד אלהים לספר
בפלאותיו וכבוד מלכים הסתיר סודותם טובה עשיתם ט
טובה מצאה אתכם טובה תפלה עם תעביות טוב
לעשות צדקה מאוצר זהב וכסף כי צדקה תציל
מימות והיא מבפרת עוז וכל העושה צדקה אורה
ימים ישביעוהו הקדוש ברוך הוא והרשעים שובאים את
חיותם ובלחמים על בפתותם

וצעה לא אכסה מכם דבר תחלת דברים
אמרתי לכם כבוד מלכים הסתיר דברי וכבוד אלהים
לספר בפלאותיו תזכור באותה שעה שהתפללת באותה
שרה בלחך בחיותה בבית אבי ואני הבנסתי את דמעתכם
לפני הקדוש ברוך הוא ובשריית חובר את החללים עמו
הייתי וכשהנחת את שולחך ויצאת והבאת את המת בביתך
לחוברו בלילה שם הייתי וצמח שגגני הכה לרפאת אותך
ואת שרה בלחך ואני הוא רפאל אחד מן שבעה מלאכים
העומדים ומשרתים לפני הכה ובשומעם כן בכתלו ויפלו
על פניהם ופחדו פחד גדול ויאמר להם שלום לכם אל
תיראו וברכו את יהוה אשר מצאתם חז בעיניו וכדברו אני
עומד עליכם על כן הללוהו ושבחוהו כל ימי חייכם ועל
הימים שעשיתי עמכם לא אכלתי ולא שתיתי אלא הייתי
צדקה כאוכל ושותה ועתה הודו ליהוה כי טוב כי בשעה
זו אעלה על שולחני ואתם כתבו בספר כל סיפור המ
המעשה ומה ראיתם עליכם ומה שהגיע אליכם
וכשחשלים את הדברים

T O B I A S.

exaltate eum in cœtu populi. Memores estote mirabilium eius, quæ fecit uobiscum. Bonum est confiteri Domino, & psallere nomini eius altissimo. Bonum est narrare & meditari miracula Dei. Ne ergo pigri sitis ad prædicandum & enarrandum miracula eius. Gloria enim Deo est, narrare mirabilia eius, gloria uero regibus est celare secreta eorū. Bonum fecistis, hinc & bonum euenit uobis. Bona est oratio cum ieiunio. Facere iustitiam, melius est auro & argento. Nam iustitia liberat à morte, atq; expiat iniquitatē. Quicumq; facit iustitiam, hunc Deus exaturabit longitudine dierum. Impij uero odio habēt uitam suam, pugnantq; contra animas suas. Nunc itaq; non celabo à uobis quicq;. Principio sermonis mei, dixi, honori esse regibus, abscondere rem, Deo uero in gloriam cedere, recensere mirabilia eius. In memoriam reuoca horam in qua orauisti, eadem siquidem hora, orauit Sara nurus tua, cum adhuc esset in domo patris sui. Tum ego ingredi feci lachrymas uestras in conspectum Domini. Cumq; sepelires mortuos, tecum eram. Quando etiam relicta mensa tua exiisti, ut allatum mortuum in domum tuam, noctu sepelires, ibi tecū quoq; fui. Nunc itaq; misit me Deus, ut curarē te, & Saram uxorem tuam. Atq; ego sum Raphaël unus ex septem Angelis, qui stant & ministrant coram Deo. Hac cum audiuisent, territi sunt, procidentesq; in facies suas, timuerūt timore magno. Tunc dixit ad eos. Pax uobis. Ne timeatis, quin potius benedicite Dominum, quod inueneritis gratiam in oculis eius. Ipsius siquidē iussu ego adsum uobis. Propterea laudate & prædicate eum, omnibus diebus uitæ uestre. Per omnes quoq; dies, quibus uobiscum ægi, nihil edī neq; bibī, tametsi uisus fuerim tanquā edens ac bibens. Nunc ergo confitemini Domino; quoniam bonus est, hac enim hora ascendam ad mensam meam. Vos autem scribite in libro Chronicorū, quæcunq; in uobis fieri uidistis, & quæcunq; acciderunt uobis. Cumq; compleuisset sermonem,

F statim.

טוביה

מייד בעולם מעיניהם והיו מספרים כבוד אל ומעשית
בפלאותיו איד בראה להם המלאך וטוביה תקו הפלה וזה
והתחיל להתפלל וכו אמר ברוך יהוה חי העולמים וברוך
שם כבוד מלכותו לעולם ועד כי הוא טרה וירפאני
והוא מוחץ ורופא מנייר שאל ויעל ואין מידו מציל ב
בית ישראל ברבו את יהוה שירו לו זמרו לו שיחו כל עם
בפלאותיו בקשו פניו המיד והגידו בעמים עלילותיו
אשר הדיחכם שמה רוממוהו לעיני כל חי כי
הוא יהוה אלהיו ומעולם אבינו ועד סוף כל הדורות הוא
מושיענו הוא המיסר אתכם בעונותיכם לרחם
עליכם באחרית הימים ולהושיעכם הוא יקבץ אתכם
מכל העמים אשר נפוצתם שמה אם תשובו אליו בכל
לבבכם תתמהו על רוב הניסים ונפלאות שיעשה עמכם
על כן הודו לו וברכו שמו ורוממו את המלך אשר מל
מלכותו עומדת לעולם ועד

וגם אני בארץ גלות אודה ואשבח ואמלס
למלך מלכי המלכים ואספר בפלאותיו ופחו וגבורתו
לעיני כל חי וגם
אתם המורדים והחוטאים שובו אל יהוה אולי ירחם עליכם
כי אל רחום ורחון הוא ארך אפים ורב חסד ואמת אני
אל אלהים אקרא ונפשי תכרך את יהוה אלהי השמים
הוד והדר לפניו עוז ותפארת במקדשו
יודו כל העמים בפלאותיו בעיר הקדש בירושלם
ירושלם עיר הקדש הוא שלם לה עונות בניו
ועוד יושיעם ויש תקנה לאחרייתך באם יהוה

ושב

statim absconditus fuit ab oculis eorum. Ipsi uero enarrauerunt gloriam Dei, ac mirabilia opera eius, quomodo scilicet adparuisset eis Angelus. Caterum Tobias orationem instituit, coepitque orare, huc in modum. Benedictus sit Dominus, qui uiuit in secula. Et benedictum nomen eius gloriosum, cuius regnum (manet) in seculum & in perpetuum. Ipse est qui percussit, atque iterum curauit me. Ipse uulnerat & sanat, deducit ad inferos & iterum reducit. Nemo est qui rapiat (quicquam) de manu eius. Domus Israel benedicite Domino. Cateate ei, psallite ei, loquimini omnia mirabilia eius. Inquirite faciem eius semper. Et annunciate in populis ad quos detrusit uos, opera eius. Exaltate eum in oculis omnium uiuentium. Ipse est Deus noster, & a seculo est pater noster, usque in finem omnium generationem, ipse erit saluator noster. Ipse est qui castigat uos propter iniquitates uestras, ut misereatur uestri, in nouissimo dierum, atque saluet uos. Ipse congregabit uos ex omnibus populis, inter quos dispersi estis, si modo redieritis ad eum toto corde uestro, adeo, ut demiremini multitudinem miraculorum, & rerum mirabilium, quas faciet uobiscum. Propterea confitemini Domino, & benedicite nomen eius, atque exaltate eum, cuius regnum durat in seculum & in aeternum. Et ego quoque in terra captiuitatis nostrae, confitebor, predicabo, & collaudabo regem omnium regum. Narraboque mirabilia eius, uirtutem ac potentiam eius, coram omnibus uiuentibus. Praeterea & uos defectores & peccatores, reuertimini ad Dominum, fortassis miserebitur uestri. Nam Deus misericors & clemens est, longanimis, multae pietatis & ueritatis. Ego ad Deum clamabo, sed & anima mea benedicat Dominum Deum caeli. Decor & gloria est coram eo. Fortitudo & decor est in sanctuario eius. Confiteantur omnes populi mirabilia eius, in ciuitate sancta Ierusalē. Ierusalem ciuitas sancta, ipse rependit tibi iniquitates filiorum tuorum. Verum iterum saluabit eos. Est quoque spes nouissimo tuo, dicit do-

טובה

ושברו בניו לו כולם ועל כן תנו הודיה לשמו כי טוב
וברכי ושבחי ירושלים את מלך חי העולמים כי עתיד ל
לשוב עליה ולשכן שמו בתוכה ובכניו חרבותיה ויחפץ ע
עליה בשמחה כל גלותה וישע בקרבך כל בניך לעולם ועד
גוים רבים ישאלו בשלומך ויבקשו שם יהוה עליון

מלכי תרשיש ואיים מנחה ישיבו מלכי

שכא וסבא אשכנז יקריבו לדוד ודור ישישו וישמחו בה
בחרבך כל אוהבך יבושו ויסוהו אהור כל שונאית

שישי ושמחי ירושלים על חפץ בניך השכים בקרבך ושם
יודו ויברכו את שם יהוה אשרי כל המתאבלים עליה כי

צפה ישישו ועלית תקמהו על רוב כבודך וישמחו לעולם
ועד ברכי בפשי את יהוה המלך הגדול

כי הוא יבנה את ירושלים אבני ספרי ויהלום וברקת וכל
חומותיה אבני אחרץ מגדלותיה וארמונותיה זהב טהור

וכל רחובותיה צופר ואבני יחבה מאופיר תצרפיצה ואז
תרבצה כל רחובותיה ותאמרצה הללויה ברוך יהוה אשר

הרים קרו מלכותך לעולם ועד עד כאן תפלת טובה
ותיה בן המשים ושמוצה

בשנתבלבלו עיניו ואחר כך בתרפא ותיה עושה צדקה
לרוב מאד והוסיף ליראה שמו של הקדוש ברוך הוא

ולשבחז בכל עת
ויהי כי זהו טובה ויקרא לכנו

טובה ואת ששה בני טובה שגולדו לו ואמר לו
בני אם ידעתי ובאתי בנמים ויהנהר בה אחרי

מותי אל תצמוד בניצה
כיבודאי

TOBIAS.

minus, & reuertetur filij ad terminum suum. Quapropter date confessionem nomini eius, quoniam bonum est. Benedic & glorifica Ierusalem regem uiuentem in secula, Futurum est enim ut se couertat ad te, ac habitare faciat nomen suum in medio tui. Aedificabit quoque diruta tua, & congregabit ad te cum gaudio, omnem captiuitatem tuam, plantabitque in medio tui, omnes filios tuos, in seculum & in perpetuum. Multae gentes rogabunt pro pace tua, & inquirunt nomen Domini altissimi. Reges Tharsis & insularum munerera reddent. Reges Scheba & Seba dona adducent. In generatione & generationem laetabuntur, & gaudebunt in medio tui, omnes qui diligunt te. Confundantur & retro agantur omnes qui oderunt te. Laetare & gaude Ierusalem, super collectione filiorum tuorum, qui habitant in medio tui, ibi confitebuntur & benedicent nomen domini. Beati omnes qui lugent propter te, nunc enim laetabuntur, & propter te admirabuntur, nempe propter magnam gloriam tuam, atque gaudebunt in seculum & in perpetuum. Benedic anima mea Dominum regem magnum, quoniam ipse aedificabit Ierusalem lapidibus pretiosis, nempe Saphiro. Adamante, & Smaragdo, Omnesque muri eius (erunt) ex lapidibus lucentibus, Turres quoque & palatia eius, erunt ex auro mundo, Omnes plateae eius carbunculo & lapidibus pretiosis ex ophir allatis, stratae erunt. Tunc iubilabunt omnes plateae eius, ac dicent, Laudate dominum. Benedictus Dominus qui exaltauit cornu regni tui, in seculum & in perpetuum. Haecenus oratio Tobiae. Fuit autem Tobias quinquaginta octo annorum, quando amisit lumen oculorum suorum, qui postquam curatus fuit, multas praestitit elemosinas, & adhuc magis etiam timuit nomen Dei, glorificans illud omni tempore. Et factum est, cum senuisset Tobias, ut uocaret filium suum Tobiam, una cum sex filiis qui nati fuerunt ei, ac diceret ei. Noui quod senio confectus sis, caue itaque post obitum meum, ut non diutius maneat Nineue,

טוביה

כי בודאי ובבירור לד שתתקיים כבודתו של יוסף הצביא ו
 וחה בבית וכל אשר לד ולד אל ארץ מדין כי שלום יהיה
 שם עד זמן ועדו ושאר אחיבו ישראל אשר בירושלם
 בולם יצאו כגלות בירושלם לעיים תהיה ותר הבית לבמות
 יער ותהיה שוממה זמן מועט ואז יעלו בני ישראל
 ויבנו ביתם ואת הבית אבל לא ככנו ראשו ויצמדו שם
 נמים רבים לפי מלאת עולם אחד ועוד יצאו כגלות
 בכ גדול ותקדוש ברור הוא יזכור איתם ויקבעם מארבע
 כנפות הארץ ותבנה ירושלם עיר החדש כנו באה ומפ
 ומפואר וגם הבית יבנה כנו משופח כנו אשר לא יתש
 ולא יתס לעולם ולעולמי עולמים באשר דברו הנביאים
 ואז ישוכו הגוים הם לעבוד את יתה וישליכו פסילי א
 אלהיהם ויתנו שבה והודאה לשמו הגדול נרים קרו עמו
 כנר כל הגוים ויבארו וישבחו לשמו הגדול כל זרע יש
 ישראל ואז ישמחו כל עבדיו העובדים לפניו באמת
 ונשישו ונגילו כל עושה צדקה וחסד ועפה
 בני ברח לב מז הממוס הזה כי יתקיימו עליו דברי הב
 הצביאים ואמה בני בעור תורת אלהינו ואת מצותיו
 שמור תיה בני איש צדיק תם וישר למעז תגליח בכל
 דרכיו בני חכרני בטוב ואת אמת עמי ואל
 האחר בניבוה והשם יתברך יהיה בעזרתו

תם ונשלם שבה לאל בורא עולם

TOBIAS.

certū enim ac manifestum est tibi, fore ut cōfirmetur prophetia Ionæ prophetæ. Quare accipe filios tuos, & quæcūq; habes, & uade in terram Midiã, ibi enim erit pax ad tempus cōstitutum. Cæterum reliqui fratres nostri Israël, qui sunt Ierosolymis, omnes migrabunt in exilium, Et Ierusalem in aceros redigetur, atq; mons domus (domini) in excelsa (erit.) stabitq; desolata ad modicū tempus. Tunc ascendent filij Israël, & reedificabunt eam, necnō & templum, attamen non iuxta priorē structuram. Manebuntq; ibi diebus multis, donec impleatur seculum unum. Ex quo iterum abibunt in captiuitatem maximam. Exinde Deus sanctus benedictus memor erit illorum, & cōgregabit eos à quatuor plagis mundi. Tum restaurabitur Ierusalem ciuitas sancta, structura pulchra & præclara. Necnō & templum ipsum extruetur structura celebri, cuiusmodi scilicet, quæ nō destruetur, nec diruetur in seculum & in secula seculorum, quemadmodum prædixerunt prophetæ. Tunc cōuertentur gentes istæ, ut colant Dominum, proijcientq; imagines deorum suorum, dabuntq; laudem & confesionem nomini eius magno. Exaltabit quoq; cornu populi sui, coram omnibus gentibus. Et celebrabunt ac glorificabunt nomen magnum eius, omne semen Israël. Tunc gaudebunt omnes serui eius, qui seruiunt ei in ueritate. Lætabuntur & exultabunt omnes qui faciunt iustitiã & pietatem. Nunc ergo mi fili, fuge de loco isto, quoniam implebunt quæ de eo locuti sunt prophete. Tu uero mi fili, serua legem Dei nostri, ac præcepta eius custodi. Esto mi fili uir iustus, integer, & rectus, tum prospere succedent uia tua, Mi fili, sepelito me diligenter, necnō & matrē tuam mecū, Nec morā facias in Nineue. Deus quoq; benedictus auxilio tibi sit (in omnibus.)

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם

כל אילן טוב נושא פרי טוב

P

F

עץ חיים היא למחזיקים בה
ותמכיה מאושה

Rev. 20.6²⁾ v.